

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΓ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

1-15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1994

ΑΡΙΘ. 13

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, 'Ο ἅγιος Γρηγόριος ὁ Φωτιστής, ἐπίσκοπος Ἀρμενίας. — Ἐπισκ. Ἀχελώου Εὐθυμίου, Ἡ ἱστορικὴ συνάντηση. — Ἐπισκ. Ριζούτας Μακαρίου, Ὁ ἱεραπόστολος τῆς Ἰαπωνίας Νικόλαος. — Ἰωάννου Φουντούλη Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς καὶ κανονικὲς ἀπορίες. — Ἀρχιμ. Ἀντίπα Νικηταρά, Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀγιότητος τοῦ ἁγίου Μακαρίου. — Ἀρχιμ. Νικ. Πρωτοπαπᾶ, Μοναχὸς Παῖσιος: «Δεῦρο τὸ ῥόδον ἐξήνθησεν». — Ἀρχιμ. Μακαρίου Φιλοθέου, «Ἐγίσατε τῷ Θεῷ καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν». — Πρεσβ. Κ. Ν. Καλλιανού, Ἐνορίες καὶ ἐφημέριοι στὴ Σκιάθου (1797-1842). — Ἀλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Φθινοπωρινά. — π. Ἀντ. Ἀλεβιζόπουλου, Οἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρωπ. Ἐνώσεως μπροστὰ στὸ πρόβλημα τῶν αἱρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας. — Λάμπρου Σκόντζου, Ὁρθόδοξη ἐκκλησιολογικὴ θεώρηση τῶν Μνημοσύνων. — Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Ἡ ἱΓ' Κατήχησις πρὸς φωτιζομένους. — Ἀρχοντούλας Ἀνέστη, Ἡ ἀσκήσις τῆς οἰκονομίας στὰ Μυστήρια μὲ εἰδικότερη ἀναφορὰ στὸν πολιτικὸ γάμο. — Γιάννη Δοντά, Περιβαλλοντικὴ ἐκπαίδευσις: Ἡ συμβολὴ τῶν θεολογικῶν μαθημάτων. — Ἐπίκαιρα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήναι, Ἰασιῶν 1 — Τηλέφωνο
72.10.734 • Προϊστάμενος Τυπο-
γραφείου: Σωκράτης Μαυρογόνα-
τος, Ἡπείρου 132 — Πέραμα.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Φωτιστής, ἐπίσκοπος Ἀρμενίας

Τὴν 30ῃ Σεπτεμβρίου ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Φωτιστοῦ (Grigor Lusavoritsch), ἐπισκόπου Ἀρμενίας. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρμενικὴ παράδοσι, πατέρας του ἦταν ὁ εὐγενὴς Πάρθης Απακ, ὁ ὁποῖος φόνευσε τὸν ἀρμένιο βασιλέα Χοσρόη, γιὰ νὰ φονευθῇ κι αὐτὸς στὴ συνέχεια ἀπὸ τοὺς ἀρμένιους ἄρχοντες. Ὁ Γρηγόριος, ποὺ ἦταν τότε μικρὸ παιδί, ξέφυγε ἀπὸ τὴν ἐκδικητικὴ μανίαν τῆς οἰκογενείας τοῦ Χοσρόη καὶ κατέφυγε στὴν προστασία τῆς ρωμαϊκῆς αὐλῆς ἢ —κατ' ἄλλη παράδοσι— φιλικῶν κύκλων τῆς Καισαρείας. Ἐκεῖ ἀπέκτησε μεγάλη χριστιανικὴ μόρφωσι, εἰσῆλθε στὶς τάξεις τοῦ ἱ. κλήρου καὶ φλεγόταν ἀπὸ τὸν πόθο νὰ διαδώσῃ τὴν πίστι στὸν Χριστὸ ἀνάμεσα στοὺς Ἀρμένιους.

Ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ Χοσρόη Τιριδάτης (Trdat) ἀνέκτησε τὸν θρόνον τῆς Ἀρμενίας, ὁ Γρηγόριος ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του, γνωρίζοντας ὅτι ὁ Τιριδάτης δὲν θὰ τὸν κατεδίωκε γιὰ τὸν φόνο τοῦ Χοσρόη, γιὰ τὸν ὁποῖο φόνο ὁ Γρηγόριος δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς συνένοχος. Ὅταν ἔγινε ὁ φόνος, ἦταν μόλις δύο ἐτῶν καὶ ἐπὶ πλέον ἀργότερα ἐξέφρασε στὸν Τιριδάτη τὴ λύπη του γιὰ τὸ συμβάν.

Στὴν Ἀρμενία ὁ Γρηγόριος νυμφεύθηκε καὶ ἀνέπτυξε τεράστια ἱεραποστολικὴ καὶ φωτιστικὴ δράσι ὁδηγώντας τοὺς «καθημένους ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου» εἰδωλολάτρεις Ἀρμένιους στὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Τιριδάτης, ὅταν διεπίστωσε τὴν τεραστίαν ἐξάπλωσι τῆς δράσεως καὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, τοῦ ἀπηγόρευσε τὸ κήρυγμα καὶ τὸν ἐπέσει νὰ προσφέρῃ στέφανο ἐξ ἀνθέων ὡς θυσία μπροστὰ στὸ βωμὸ τῆς θεᾶς Ἀναχίτ, ποὺ βρισκόταν στὴν περιοχὴ Egez. Ἐπειδὴ ὁ ἅγιος Γρηγόριος αὐτονοήτως ἀρνήθηκε νὰ προδώσῃ τὴν χριστιανικὴ πίστι, καταδικάστηκε ἀπὸ τὸν Τιριδάτη σὲ φορικτὰ βασανιστήρια καὶ ρίφθηκε σ' ἓνα λάκκο γιὰ νὰ ζῇ περιμένοντας τὸν θάνατό του. Ἐκεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἔζησε 15 ὁλόκληρα χρόνια μέχρις ὅτου —κατόπιν παρακλήσεως τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης— προσευχήθηκε γιὰ νὰ θεραπευθῇ θαυματουργικῶς ὁ βαρὺς ἀσθενήσας βασιλεὺς Τιριδάτης. Τότε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἀπελευθερώθηκε, κήρυξε τὸν Χριστὸ στὸν ἴδιο τὸν μετανοήσαντα βασιλέα καὶ συνετέλεσε στὴν ἐξάλειψι τῆς εἰδωλολατρείας καὶ στὴν ἐξάπλωσι τοῦ Χριστιανισμοῦ σὲ ὁλόκληρὴ τὴν Ἀρμενία.

Ὁ Τιριδάτης ἀπέστειλε μὲ τιμητικὴ συνοδείαν τὸν ἅγιο Γρη-

3. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Του Θεοφίλ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ἡ ἱστορική συνάντηση κληρικῶν καὶ λαϊκῶν θὰ γίνετο στὸ χωρὸς ἀπ' ὅπου ἄρχισε: στὴ **θεία λατρεία**. Τὸ κείμενο τῶν Πράξεων σαφῶς ἀναφέρει ὅτι τὰ μέλη τῆς **πρώτης** χριστιανικῆς Ἐκκλησίας (Κοινότητος) τῶν Ἱεροσολύμων «ἦσαν πάντες προσκατεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει σὺν γυναιξὶ καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό»! (α' 14, β' 1). Ὅλοι, λοιπόν, μαζί, συγκεντρωμένοι στὸν ἴδιο τόπο, ἐνωμένοι ψυχικά σὲ ἓνα σῶμα καὶ προσευχόμενοι. Χωρὶς διακρίσεις, χωρὶς ἐπιφυλάξεις, χωρὶς ὑπολογισμούς! Μία θεανθρώπινη κοινωνία, σὲ λειτουργικὴ σχέση καὶ ἐπικοινωνία, ὅπου εἶναι παρόντες ἅπαντες!

Ἡ εἰκόνα αὐτὴ τῆς ἀρχέγονης Ἐκκλησίας ποὺ ἀπετέλεσε τὸ πρότυπο γιὰ τὴν ὁργάνωση καὶ τὴ δομὴ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, δίνει καὶ τὸν «ὑπογραμμὸν» (Α' Πέτρο. β' 21), γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων μεταξὺ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν τῆς

σύγχρονης Ἐκκλησίας, τὰ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα τῆς ὁποίας εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) **Ἡ θεία Λατρεία** ὡς **κέντρον ἐνότητας** τῶν **μελῶν τῆς Ἐκκλησίας**: Τὰ χαρίσματα ποὺ ἔλαβαν τὰ μέλη τῆς ἀρχέγονης Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Πεντηκοστή, ἦταν **διάφορα**: «ῥέθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλώσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν» (Πράξ. β' 3). Ὁ **χρόνος**, ὁμῶς, ὁ **τόπος** καὶ ὁ **τρόπος** ἦταν κοινός. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τὰ διάφορα χαρίσματα διαφοροποιοῦσαν τὴν κλήση καὶ τὴν ἀποστολὴν τους, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁμῶς μέρος τὸ **ἓνα** Ἅγιο Πνεῦμα, ὁ ἴδιος τόπος καὶ χρόνος τοὺς ἔνωσαν σὲ μία θεανθρώπινη κοινωνία.

Τὰ χαρίσματα διαφοροποιοῦν τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κοινὸς τόπος καὶ χρόνος τῆς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι προσευχῆς ἀποκαθιστοῦν τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κοινωνία τῶν μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Ἡ ἀποκατάσταση ἐνότητας καὶ κοινωνίας με-

γόριο στὴν Καισάρεια, ὅπου περὶ τὸ 315 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος ἀπὸ τὸν Καισαρείας Λεόντιο. Στὴν Ἀρμενία ἐνθρονίστηκε ὡς ἐπίσκοπος ἀπὸ τὸν Σεβαστείας Πέτρο. Βάπτισε τὸν Τιριδάτη καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του, τοὺς ἄρχοντες, τὰ πλήθη τοῦ Ἀρμενικοῦ λαοῦ, ὅπως ἐπίσης καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἰβήρων τῆς Ἀνατολικῆς Γεωργίας, τῶν Λαζῶν καὶ τῶν λαῶν τῆς ὑπερκαυκασίας περιοχῆς.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος χρησιμοποίησε ὡς ἔδρα του τὴν πόλιν Aschtischat, ποὺ ἦταν τὸ κέντρο τῶν εἰδωλολατρῶν ἱερέων, συνετέλεσε στὴν ἐξαφάνισι τῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν τοῦ Wahagn (Ἡρακλέους), τῆς Anahit (Ἀρτέμιδος) καὶ τῆς Astlik (Ἀφροδίτης), ἔκτισε λαμπροὺς χριστιανικοὺς ναοὺς, μετεφύτευσε τὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι, τὴν ὁποία εἶχε γνωρίσει στὴν Καισάρεια, μετέφερε στὴν Ἀρμενία λείψανα ἁγίων (λ.χ. τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ τοῦ μάρτυρος Ἀθηνογένους) καὶ κατέστησε στὴν Ἀρμενία πρωτόθρονον τὴν Μητρόπολιν τῆς πόλεως Aschtischat, ποὺ μετονομάσθηκε Etshimiadzin καὶ εἶναι τὸ θρησκευτικὸ κέντρο τῶν Ἀρμενίων ἕως τὴ σημερινὴ ἐποχὴ.

Οἱ βιογράφοι ἀναφέρουν, ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος καὶ ὁ Τιριδάτης ἔκαμαν κοινὴ ἐπίσκεψιν στὸν Μ. Κωνσταντῖνον στὴ Ρώμη. Οἱ Ὀμιλίες, ποὺ ἀποδίδονται στὸν ἅγιο Γρηγόριο (Yatschahapatum) δὲν θεωροῦν-

ται γνήσιες. Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του εἶναι ἀντιλεγόμενη καὶ τοποθετεῖται ἀπὸ τὸ 326 ἕως τὸ 335.

Ὅταν ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἐμπεδωθῇ σὲ ὅλη τὴν Ἀρμενία, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἀποσύρθηκε πρὸς ἄσκησιν στὸ σπήλαιο Maney ayg τῆς περιοχῆς Daganali. Τότε τὴν ἠγεσία τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας ἀνέλαβεν ὁ υἱὸς του Aristaken, ὁ ὁποῖος συμμετέσχε καὶ στὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι μέχρι τὰ μέσα τοῦ ε' αἰῶνος τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοθρόνου Ἀρμενίου Μητροπολίτου («Καθολικοῦ») διατηρήθηκε γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ὡς κληρονομικόν, ἐφ' ὅσον τὸ ἰδιὸν του προσωπικὸν παράδειγμα ἐνεθάρρυνε τὴν ὑπαρξὶ ἐγγάμων ἐπισκόπων.

Ὁ κ. Ἀθαν. Κ. Ἀρβανίτης σημειώνει, ὅτι «τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου, κατὰ τοὺς Ἕλληνας, μετεκομίσθη τὸν Ε' αἰῶνα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ τὴν Εἰκονομαχίαν, μέρος αὐτοῦ μετεφέρθη εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας. Ἡ μνήμη του ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων ἐορτάζεται τὴν 4ην καὶ 28ην Φεβρουαρίου, τὴν 5ην Αὐγούστου, τὴν 30ην Σεπτεμβρίου καὶ τὴν 19ην Ὀκτωβρίου, ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων, Κοπτῶν καὶ Σύρων μόνον τὴν 30ην Σεπτεμβρίου, ἡμέραν μετακομδῆς τῶν λειψάνων του, καὶ ὑπὸ τῶν Δυτικῶν τὴν 1ην Ὀκτωβρίου» (Θρ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλ., τόμ. 4, 1964, σσ. 813-816).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ταῦτο κληρικῶν καὶ λαϊκῶν δὲν εἶναι θέμα διοικητικῶν διευθετήσεων. Εἶναι διαδικασία πνευματικὴ, τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν **συνειδητὰ** ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας («ἅπαντες»), στὸ χρόνο, τὸν τόπο καὶ τὸν τρόπο τῆς θείας Λατρείας.

β) Ἡ θεία Λατρεία, ὡς λειτουργία ζωῆς τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας: Οἱ διαφοροποιημένες διακονίες τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχουν ὑπαλληλικὸ καὶ μηχανικὸ χαρακτήρα. Εἶναι χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ ἐπὶ μέρους δὲ κλήσεις καὶ ἀποστολὲς εἶναι λειτουργίες ζωῆς ποὺ ὀφείλονται στὴν παρουσία καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ λειτουργικὸς αὐτὸς χαρακτήρας τῶν διαφόρων διακονημάτων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐπαναβεβαιώνεται καὶ καταξιώνεται στὴ θεία Λατρεία. Στὴ θεία Λατρεία, τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἀποκαθιστοῦν τὴν κοινωνία τους μὲ τὴν πηγὴ τῶν χαρισμάτων, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἀνανεώνουν τὰ ἀποθέματα τῆς χάριτος καὶ ζωῆς ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου ποὺ ἐπιτελοῦν στοὺς διαφόρους τομεῖς.

γ) Ἡ θεία Λατρεία, ὡς ὑπέρβαση τῶν ἀδυναμιῶν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας: Κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀνθρώπινο τμῆμα τῆς μιᾶς θεανθρώπινης Ἐκκλησίας. Καὶ τὸ ἀνθρώπινο ὑπόκειται πάντοτε σὲ λάθη, ἔριδες καὶ διαστάσεις. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἀνθρώπινος ὁργανισμὸς γίνεται συχνὰ καὶ *Ecclesia peccans* (= Ἐκκλησία ἀμαρτάνουσα). Ὡστόσο, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὡς ἀνθρώπινος ὁργανισμὸς ἔχει κάτι παραπάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς κοινούς ἀνθρώπινους ὁργανισμούς: ἔχει τὴ δυνατότητα τῆς συνεχοῦς κοινωνίας μὲ τὴν Κεφαλὴν τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ θεϊκὸ τμῆμα της, «τὸν Ἀρχηγὸν τῆς πίστεως καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν» (Ἐβρ. ιβ' 2). Καὶ τὸ αὐτό, ὡς γνωστόν, γίνεται στὴ θεία Λατρεία. Κανένας ἄλλος ἀνθρώπινος ὁργανισμὸς δὲν ἔχει αὐτὴ τὴ δυνατότητα συνεχοῦς καθάρσης, ἀλλαγῆς καὶ ἀνανέωσης, ὅπως ἡ Ἐκκλησία.

Ἡ συνάντηση ἐπομένως κληρικῶν καὶ λαϊκῶν στὴ θεία Λατρεία εἶναι μιὰ ζωτικὴ λειτουργία καθάρσης καὶ ἀνανέωσης. Ἡ συνέχιση, βελτίωση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου στὸ σύνολό του θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὴν οὐσιαστικὴ καὶ ἐνσυνείδητη συνάντηση κληρικῶν καὶ λαϊκῶν στὸ χωρὸ καὶ τὴ ζωὴ τῆς θείας Λατρείας.

Οἱ θέσεις αὐτές, πρακτικῶς, θὰ μπορούσαν νὰ ὑλοποιηθοῦν ὡς ἑξῆς:

1. Κοινοὶ τόποι θείας Λατρείας: Ἡ διαφοροποίηση τῶν κλήσεων, ἀνάμεσα στοὺς κληρικούς καὶ λαϊκούς, ἔχει συνήθως ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴ διαφοροποίηση τῶν τόπων λατρείας. Οἱ κληρικοὶ «ἐπιτελοῦν τὰς λατρείας» (Ἐβρ. θ' 6), στοὺς ναοὺς τῶν Ἐνοριῶν καὶ

οἱ χαρισματοῦχοι λαϊκοί, σὲ ἰδιαίτερους καὶ ἰδιόκτητους τόπους λατρείας (ἰδιωτικὰ παρεκκλήσια). Ἡ διαφοροποίησή αὐτή, μόνο γιὰ ἔκτακτες περιστάσεις θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογηθεῖ (ὅπως π.χ. ἦταν οἱ χρόνοι τῆς Κατοχῆς, κ.λπ.). Τὸ μόνιμο θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ «ἐπὶ τὸ αὐτὸ» λειτουργικὴ συνάντηση ὅλων τῶν μελῶν μιᾶς λειτουργικῆς καὶ εὐχαριστιακῆς κοινότητος, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὅποιαδήποτε ἐπὶ μέρους χαρίσματα καὶ ἂν ἔχουν.

2. Λειτουργικὴ ζωὴ στὰ ἐκκλησιαστικὰ διοικητικὰ κέντρα: Τὰ κτίρια καὶ τὰ γραφεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης λειτουργοῦν συνήθως, ὅπως ὅλες οἱ κρατικὲς καὶ δημόσιες ὑπηρεσίες. Τόσο ἡ ἀτμόσφαιρα ὅσο καὶ ὁ τρόπος διεκπεραίωσης τῶν διαφόρων ἐργασιῶν δὲ διαφέρουν ἀπὸ τῆς γραφειοκρατικῆς συνθήκης τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

Τὰ κέντρα ὅμως τῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων καὶ ὑπηρεσιῶν θὰ πρέπει νὰ λειτουργοῦν καὶ ὡς ἐστίες πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀκτινοβολίας στὸν ἄμεσο οἰκιστικὸ χωρὸ καὶ στὸ ἀντίστοιχο ἀνθρώπινο περιβάλλον. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό, θὰ συμβάλλει ἀποτελεσματικὰ ἡ ὑπαρξὴ ναϊδριῶν ἢ παρεκκλήσεων στοὺς χώρους τῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικητικῶν κέντρων. Αὐτὸ θὰ ἔδινε τὴ δυνατότητα, ὥστε ἡ ἐναρξὴ καὶ ἡ λήξη τοῦ καθημερινοῦ ὥραριου ἐργασίας νὰ συμπίπτουν μὲ **κοινὴ προσευχή**, στὴν ὁποία θὰ μπορούσαν νὰ συμμετέχουν ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν γραφείων καὶ ὑπηρεσιῶν, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί¹.

3. Οὐσιαστικότερη συμμετοχὴ στὶς ἐκδηλώσεις τῆς θ. Λατρείας: Ἡ ὀρθόδοξη θεία Λατρεία εἶναι πλούσια τόσο στὸ περιεχόμενό της ὅσο καὶ στὶς ἐκδηλώσεις της. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσουμε, ὅτι ἡ συμμετοχὴ σ' αὐτή, τόσο τῶν κληρικῶν ὅσο καὶ τῶν λαϊκῶν, εἶναι συνήθως τυπικὴ καὶ ἀποσπασματικὴ. Ὡστόσο, γιὰ νὰ συνεχισθεῖ καὶ ἀναπτυχθεῖ τὸ ἔργο ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, χρειάζεται μιὰ γνήσια συμμετοχὴ στὴ λειτουργικὴ ζωὴ. Δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ὅτι τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀγιοπνευματικὸ καὶ ἐπομένως λειτουργικὸ. Ἀλλωστε, ἡ οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ στὴ θεία Λατρεία εἶναι ὁ μόνος τρόπος, γιὰ τὴν ὑπέρβαση τῶν ἀνθρώπινων ἀδυναμιῶν ποὺ ἀναπόφευκτα σημαδεύουν ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, κληρικούς καὶ λαϊκούς, ὅπως εἶπαμε.

1. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψή μας στὴν Ἐκκλησία τῆς Σερβίας, στὸ Βελιγράδι, διαπιστώσαμε, ὅτι, στὸ Πατριαρχεῖο, κάθε πρωί, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ λειτουργίας τῶν Γραφείων, σὲ εἰδικὸ παρεκκλήσιο ἐτελεῖτο ἡ θεία Λειτουργία, στὴν ὁποία ἦσαν παρόντες ἅπαντες οἱ ἐργαζόμενοι στὶς ὑπηρεσίες τοῦ Πατριαρχείου. Κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση ὅτι κοινὴ προσευχή, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τῆς καθημερινῆς ἐργασίας, γίνεται καὶ στὸ διοικητικὸ κέντρο τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, στὴ Γενεύη.

Ὁ ἱεραπόστολος τῆς Ἰαπωνίας Νικόλαος — Μιὰ ἄγνωστη ἀναφορὰ ἀπὸ τὴν ἱεραποστολική του δραστηριότητα

Τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ριρούτας κ. Μακαρίου

Ἦδη δ' ἐπιτρέπατέ μοι νὰ εἶπω λέξεις τινὰς περὶ τῆς κατ' ἔτος συγκροτουμένης συνόδου τῶν ὀρθοδόξων κηρύκων τοῦ θεοῦ λόγου ἐν τῇ πόλει Ὀσάκα. Ἡ ἐτησία αὕτη σύνοδος συναθροίζεται ἡ ἐν Τοόκιο, ἡ ἐν Ὀσάκα, κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὸς ἔτος συνηθροίσθη ἐν Ὀσάκα ἐν ἡ συνήλθον ἐκτὸς τῆς Α. Πανιερότητος τοῦ ἐπισκόπου Νικολάου, ἑξ ἱερεῖς, τριάκοντα τρεῖς κήρυκες τοῦ θεοῦ λόγου καὶ δεκατέσσαρις ἀντιπρόσωποι χριστιανῶν. Ἡ Σύνοδος αὕτη ἐγκαινίσασα τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς τῇ 15 Αὐγούστου ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ τῆς Σκέπης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Πανιερότητος, διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἡ Σύνοδος ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς διὰ τελετῆς καὶ εὐλογίας τοῦ Πανιερωτάτου ἐπισκόπου Νικολάου, ὅστις ἀπήγγειλεν ἀξιοσημείωτον λόγον, ἐν ᾧ ἀνέπτυξε τὸ ἀντικείμενον, ὅτι οἱ κήρυκες τοῦ λόγου ἀνάγκη νὰ ἔχωσι προθυμίαν, ζῆλον ἀκατάβλητον καὶ ἀγάπην τελείαν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Εὐαγγελίου. Ταῦτα εἶναι τὸ κυριώτερον μέσον πρὸς ἐπιτυχὴ θρίαμβον κατὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτοῦ. «Ἐὰν θὰ ἦσθε ἀπρόσεκτοι εἰς τὸ ἔργον ὑμῶν, ἐπέφερεν ὡς συνέπειαν τοῦ λόγου αὐτοῦ, καὶ στερεῖσθε τοῦ ζήλου καὶ τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κηρύγματος, τότε ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι οὐδεμίαν ἐπιτυχίαν θὰ καρπωθῆτε ἐκ τοῦ κηρύγματος ὑμῶν».

Μετὰ τὸν λόγον τοῦ Πανιερωτάτου ὁ Γραμματεὺς τῆς Συνόδου ἀνέγνω λογοδοσίαν περὶ τῆς ἐνεργητικότητος τῆς ἀποστολῆς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου μέχρι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τοῦ παρόντος ἔτους, ἐξ ἧς καταφαίνεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος συνεποσοῦτο εἰς 18.635, θανόντων δὲ 335 καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ὁ ἀριθμὸς ἡλαττώθη εἰς 18.310. Προσθέτοντες ὁμως τοὺς νεογεννηθέντας καὶ τοὺς ἐκ τοῦ ἐθνισμοῦ προσελθόντας 1.838, εὐρίσκομεν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ ὀρθοδόξων χριστιανῶν συμποσοῦται εἰς 20.048. Μετὰ τοῦτο ἡ Σύνοδος συνεσκέφθη περὶ τῶν ἐξῆς ζητημάτων α) ὅτι ἀνάγκη νὰ καταβληθῇ μείζων ἐνέργεια, ὅπως τὸ ὀρθόδοξον χριστιανικὸν κήρυγμα διαδοθῇ μετὰ μείζονος ἐπιτυχίας καὶ προόδου εἰς τὰς μεσημβρινοδυτικὰς ἐπαρχίας, β) ὅτι ἀνάγκη νὰ γίνηται μετὰθεσις ἱεροκηρύκων καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Τὸ πρῶτον ζήτημα, ἀπασχολήσαν ἐπὶ πολὺ τὰ μέλη τῆς Συνόδου, ἐξηκολούθησε συζητούμενον ἐπὶ ἱκανὰς συνεδριάσεις, δύο τοιούτων συγκροτουμένων καθ' ἑκάστην. Αἱ γινώμαι τῶν μελῶν τῆς Συνόδου, ἂν καὶ διάφοροι κατὰ τὰς λεπτομερείας, συνέπιπτον κατ'

ἀρχήν, ὥστε πάντες ὁμοφώνως ἀνωμολόγησαν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἐπείγουσα νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ νὰ ἐπεκταθῶσι αἱ πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου ἐνέργειαι. Ἀλλ' εὐθὺς ἀνεφάνη σπουδαία δυσχέρεια, διότι πρὸς τὴν τοιαύτην ἐνίσχυσιν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἀνάγκη μὲν ὑλικῆς ὑποστηρίξεως, δὲν ὑπάρχουσιν ὁμως τὰ πρὸς τοῦτο μέσα. «Ἡ ἡμετέρα Ἀποστολή, εἶπεν ἡ Α. Πανιερότης, δὲν ἀφθονεῖ χρηματικῶν μέσων, διότι στερεῖται ὠρισμένης δυνάμεως πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀληθοῦς ταύτης ἐπιχειρήσεως. Τὰ χρηματικὰ κεφάλαια τὰ ὅποια ἐκ Ρωσσίας λαμβάνω χρησιμεύουν πρὸς διατήρησιν τῆς ἀποστολῆς καὶ ἱεροκηρύκων. Μάλιστα δὲ καὶ ἐκ τῶν δι' ἐμὲ προωρισμένων χρημάτων ἐγὼ οὐδὲν λαμβάνω, καθόσον δι' αὐτῶν συντηροῦνται ἱεροκήρυκες τινες πρὸς διδασκαλίαν».

Ἡ δὴλωσις αὕτη τῆς Α. Πανιερότητος ἐλύπησε λίαν βαθέως τὰ μέλη τῆς Συνόδου. Οὐχ ἥττον μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἀπεφάσισεν αὕτη, ἵνα πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰαπωνίας ἰδρυθῇ ἐν Ὀσάκα Κατηχητικὴ Σχολὴ ἐπὶ σκοπῷ νὰ μορφώῃ νέους ἱεροκήρυκας. Ὡς καθηγητὴν δὲ τῆς Σχολῆς ταύτης ἡ Α. Πανιερότης διώρισε τὸν ἱερέα Ὀνὸ-Μορήτα, πρῶην καθηγητὴν τοῦ Σεμιναρίου καὶ τὸν Ἰοικῆβα, ὑπότροφον ἄλλοτε ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησιαστικῇ Σχολῇ. Μετὰ τὴν διακόνισιν τοῦ δυσχεροῦς τούτου ζητήματος, ἡ Σύνοδος ἐνησχολήθη εἰς διορισμὸν ἱεροκηρύκων ἀνὰ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας. Οὕτω λοιπὸν τῇ 17 Αὐγούστου ἐσπέρας ἡ Σύνοδος ἐπεσφράγισε τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς διὰ δεήσεως καὶ ἀρχιερατικῆς εὐλογίας τῆς Α. Πανιερότητος. Μετὰ τινὰς δ' ἡμέρας ἡ Α. Πανιερότης ἐπέστρεψεν εἰς Τοόκιο, ἀλλὰ δὲν διέμεινεν ἐπὶ πολὺ διότι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου μετέβη εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἐπαρχίας πρὸς ἐπισκεψιν τῶν ὀρθοδόξων κοινοτήτων, ἵνα καὶ αὐτὸς προσωπικῶς κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς ἐθνικούς.

Οὕτως αἱ ἐνέργειαι τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς Ἀποστολῆς προβαίνουν ἐπιτυχῶς ἔνεκα τῆς ἐκτάκτου καὶ δραστηρίου ἐνεργητικότητος τῆς Α. Πανιερότητος τοῦ Ἐπισκόπου Νικολάου, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐγερθῇ ἡ συμπάθεια παντός, ἀκούοντος, ὅτι ἡ Ἀποστολή εἶναι ἄπορος καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ἔργα αὐτῆς καὶ νὰ ἐπαυξήσῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου. Ὡς συμπέρασμα τῆς συντόμου ταύτης ἐπιθεωρήσεως τῆς καταστάσεως τῆς ὀρθοδόξου Ἀποστολῆς θὰ ἀναφέρω περὶ ἔργον καὶ διδασκαλίαν περιστάσιν, συμβᾶσαν ἐν τῷ βίῳ αὐτῆς κατὰ τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 238 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἱεραποστόλων Ἰωάννης τις Καμόη καλούμενος, Ἰάπων τὸ γένος, κηρύττει τὸν Χριστιανισμόν ἐν τῇ πόλει Ἀκούθου εἰς ἀπόστασιν 100 βεροσίων ἀπὸ τὸ Τοόκιο. Κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐπιτοπίου διοικητοῦ Ἡ., προσεκλήθη ὁ Βουδιστὴς Αἰβάρα ἐκ τῆς πόλεως Μήτο διὰ τὰ ὁργανώσῃ δημοσίας συνδιαλέξεις καὶ τὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν λαὸν τὸ ψεῦδος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Αὐτὸς δὲ ὁ ρήτωρ προσωπικῶς προσεκάλεσε τὸν ἡμέτερον εἰς ἀκρόασιν τῶν ὁμιλιῶν αὐτοῦ. Προβλέπων δὲ ὁ κ. Ἰωάννης Καμόη ὅτι ἡ ὑπόθεσις θὰ προβῇ εἰς δημοσίαν φιλονεικίαν, ἠρνήθη νὰ προσέλθῃ, ἀλλ' ὁ ρήτωρ προσεκάλεσεν αὐτὸν λίαν ἐπιμόνως. Μετὰ τὴν τρίτην πρόσκλησιν ὁ Κομόη ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ προσέλθῃ κατὰ τὴν 12 Ἀπριλίου, ἡμέραν τῆς συνδιαλέξεως, ὅποτε καὶ συνηθοίσθη πλῆθος περὶ τοὺς 600. Ἐν τῇ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ ὁ ρήτωρ ὠμίλησεν ἐναντίον τῆς ἡμετέρας πίστεως, καθυβρίζων αὐτήν. Ὁ κ. Καμόη μὴ ἀνεχόμενος τὰς ὕβρεις ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς πίστεως, παρεκάλεσε τὸν ρήτορα νὰ διασαφήσῃ ἰδέας τινὰς ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Βουδιστὴς ἠρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο, προσεκάλεσε μάλιστα τὸν κ. Καμόη νὰ ἐξέλθῃ τῆς αἰθούσης. Οὕτως ἔλαβε πέρας ἡ πρώτη συνέλευσις τῆς ἀντιχριστιανικῆς συνδιαλέξεως. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁργανώθη δευτέρα συνέλευσις, εἰς ἣν ὁ μὲν κ. Καμόη προσήλθεν ἄνευ προσκλήσεως, ὁ δὲ ρήτωρ ὠμίλησε κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καθὼς καὶ τὴν προηγούμενην. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁμιλίας καὶ ὁ κ. Καμόη ἐστράφη πρὸς τὸν ρήτορα, παρακαλῶν νὰ συγκατανεύσῃ, ὅπως καὶ οὗτος στιγμὰς τινὰς ὁμιλήσῃ πρὸς τὸ πλῆθος. Ὁ ρήτωρ παρεδέχθη τοῦτο, ὁ δὲ Καμόη παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ἀναπτύξῃ σημειῖά τινα τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μὴ δυνάμενος δὲ ὁ Βουδιστὴς νὰ ἀπαντήσῃ, ἐσιώπα ἐντρεπόμενος. Τότε ὁ Καμόη ἐστράφη πρὸς τὸ πλῆθος κηρύττων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤρξατο μεταξὺ τοῦ πλῆθους ἰσχυρὰ συγκινήσεις, ἐκ τῶν ἀκροατῶν δὲ τις ἐφώναζε, κάτω ὁ Χριστιανὸς ἱεροκλήρῃ. Ἀκοῦσαν τὴν φωνὴν ταύτην τὸ λοιπὸν πλῆθος ὠργίσθη καὶ ἤρξατο κραυγάζον· Κάτω ὁ Βουδιστὴς ἱεροκλήρῃ. Ζήτη ὁ Χριστιανισμός. Ὁ λεθρὸς εἰς τὸν Βουδισμόν.

Ἡ ὑπόθεσις ἤθελε προβῇ περαιτέρω, ἐὰν ἐγκαίρως δὲν ἤθελεν ἐπέμβῃ ἡ ἀστυνομία, τοῦθ' ὅπερ ἐξηρέθισε μᾶλλον τὸ πλῆθος. Κατὰ τοὺς λόγους τῆς «Σεήκω-Σιντώ» μετὰ τὴν τοιαύτην ἔκβασιν τῆς ὑποθέσεως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκροατῶν τοῦ κηρύγματος τοῦ κ. Καμόη ἠῤῥῃσεν αἰσθητῶς, ἡ δὲ ὁργανωθείσα ἀντιχριστιανικὴ συνέλευσις ἔλαβε πέρας διὰ τοῦ θριάμβου τῆς ὀρθοδοξίας....

Μετὰ τὴν ὁσιακὴν κοίμησίν του, ἀπὸ τὶς πρῶτες Ἑλληνικὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ποὺ σχολίασαν τὸ θλιβερὸ γεγονός ἦταν ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Συν-

τάκτης τοῦ σχολίου ἦταν ὁ νεαρὸς τότε Χρῦσανθος Φιλίπιδης, μετέπειτα Μητροπολίτης Τραπεζούντος (1913-1938) καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν (1938-1941). Τὸ ἄρθρο ἐκεῖνο τὸ συνέταξε ὁ Χρῦσανθος ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀρχισυντάκτη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας. Γράφει λοιπὸν τὰ ἐξῆς: «Ἐξοχὸν ἥρωα πίστεως καὶ ἀρετῆς ἀπώλεσεν ἡ Ρωσικὴ καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ὅλη Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὸν γηραιὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἀπόστολον τῆς Ἰαπωνίας Νικόλαον, οὗ ὁ θάνατος καιρίως ἐθλίψε καὶ τὴν πρεσβυγενῇ Μεγάλῃν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ πεντηκονταετίαν ὅλην ὁ καιόμενος καὶ φαίνων οὗτος λύχνος τῆς Ὁρθοδοξίας φωτίσας τοὺς ἐν σκοτει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους Ἰάπωνες, ἐσβέσθη τὸν παρελθόντα μῆνα ἐν Τόκιῳ, τὴν δὲ ἀπόσβειν αὐτοῦ θρηνεῖ μὲν ἡ ἀδελφὴ Ὁρθόδοξος Ρωσικὴ Ἐκκλησία, θρηνοῦσι δὲ καὶ αἱ τριάκοντα πέντε χιλιάδες τῶν Ἰαπώνων οἵτινες παρ' αὐτοῦ ἔλαβον τὸ μέγα τῆς ἀληθείας φῶς. Ὁλος ὁ μακρὸς βίος τοῦ αἰοδίμου ἀνδρὸς ὑπῆρξεν ἀγὼν καὶ πάλη διηνεκῆς ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ εὐαγγελίου ἐν τοῖς ἔθνεσι. Λευίτης ἐκ λευίτου ἀνέπνευσεν ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ ὅλον τὸ ἄρωμα τῆς Ὁρθόδοξου πίστεως, ἐν ἣ βραδυτέρῳ κατηρτίσθη καὶ θεωρητικῶς, σπουδάσας ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετροπόλεως. Τῷ 1860 ἀποφοιτήσας τῆς Ἀκαδημίας ἐκάρῃ μοναχὸς καὶ χειροτονηθεὶς εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον ἀπῆλθεν εἰς Χακοδάτε τῆς Ἰαπωνίας, ὅπου διωρίσθη ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τοῦ ἐκεῖ Ρωσικοῦ Προξενείου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἰαπωνίας, ἰδὼν τὸν εὐφυᾶ τῶν Ἰαπώνων λαὸν διατελοῦντα μακρὰν τοῦ Χριστοῦ καὶ στερουόμενον τῶν ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ θρησκείας πνευματικῶν ἀγαθῶν κατελήφθη ὑπὸ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς γενναιότερα ὑπὲρ τῆς πίστεως ἔργα. Ὑπάρχουσι πράγματι ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνῶν περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ στιγμὴ ἐξαίρει τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ τὴν κοινὴν σφαῖραν τῶν συμφερόντων καὶ φωτίζουσα καὶ ἐνισχύουσα τὴν θέλησιν καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανὸν πρὸς ἠθικὰ κατορθώματα, τὰ ὅποια μετὰ ψυχροῦ λογισμοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο οὐδὲ νὰ σκεφθῇ· τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀξίαν, ὅτι δηλ. οὗτος ὀλιγορῶν καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀτόμου, παρορμᾷ τὸν ἄνθρωπον εἰς πράξεις, καθ' ἃς αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὡς ὄργανον ὑπερέρας τινὸς δυνάμεως, τὴν δὲ ἰδίαν αὐτοῦ θέλησιν φέρων ὑποτάσσει ὁ ἐνθουσιῶν εἰς τὴν θέλησιν τῆς δυνάμεως ταύτης. Ἡ Ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι ἄτομα καὶ κοινωνίαι μόνον ἐν στιγμαῖς καὶ ἡμέρες ἐνθουσιασμοῦ ἐμεγαλοῦργησαν.

Τοιοῦτον ἐμπορούμενος ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὁ πατὴρ Νικόλαος ἀνέλαβεν τὸ δυσχερὲς καὶ μέγα ἔργον τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιστροφῆς τῶν Ἰαπώνων. Πρὸς τοῦτο θέλων νὰ στηρίξῃ τὴν ἀποστολικὴν του δρᾶσιν ἐπὶ βάσεων ἀσφαλῶν καὶ ἀπὸ τῶν γνωστῶν καὶ εἰθισμέ-

νων τοῖς Ἰάπωνιν ὁρμώμενος νὰ διδάξῃ αὐτοὺς τὰ ἄγνωστα καὶ ἀήθη, κηρύττων Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, ἐπεδόθη ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην εἰς τὴν μελέτην τῆς γλώσσης καὶ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θρησκευτικῶν δοξασιῶν τῶν Ἰαπώνων καὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων αὐτῶν. Οὕτω ἐφοδιασθεὶς καὶ διὰ τῶν ἐφοδίων τούτων, ἀπαραιτήτων πρὸς εὐχερῆ μετάδοσιν τῶν θείων ἀληθειῶν, θαρρῶν ἀπεδύθη εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ κηρύγματος. Κατὰ τὰ δέκα πρῶτα ἔτη πολλὰς ἐποτίσθη ὁ πατὴρ Νικόλαος πικρίας καὶ ἀπογοητεύσεις, πρὸς ποικίλα παλαίων ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐμπόδια διὰ τὴν μισαλλοδοξίαν τῶν Ἰαπώνων καὶ τὴν ἐντεῦθεν αὐστηρότητα τοῦ νόμου θανάτῳ τιμωροῦντος πάντα προσερχόμενον εἰς τὸ Χριστιανισμόν. Δι' ὃ καὶ οἱ Ἰάπωνες διετέθησαν κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸν Νικόλαον καὶ τὰ καινὰ αὐτοῦ διδάγματα ὡς διατίθεται ὁ ταῦρος ἐπὶ θεᾷ ἐρυθροῦ ὑφάσματος· εἶνε καὶ τοῦτο ἴδιον τῶν ἀπολίτιστων λαῶν νὰ μὴ ἀνέχωνται οὐδεμίαν νεωτέραν θρησκευτικὴν ἢ φιλοσοφικὴν ἢ καὶ κοινωνικὴν ἰδέαν· ἐφ' ὅσον δὲ λαὸς τις προάγεται ἐν τῷ πολιτισμῷ, ἐπὶ τοσοῦτον καθίσταται ἀνεκτώτερος πρὸς τὰς νέας ἰδέας· τοιαύτη ἀνεκτικότητα καὶ ἐλευθερία περὶ τὴν σκέψιν διέκρινε τὴν πεπολιτισμένην τῶν Ἀθηνῶν πόλιν τῶν ἄλλων τῆς Ἑλλάδος πόλεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ πολὺ ὑστεροῦν τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἐφ' ὅσον οἱ Ἰάπωνες διατέλουν ἀπολίτιστοι, ἐπὶ τοσοῦτον διετίθεντο δυσμενῶς πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἰδέας, ὃ δὲ ἀγὼν τοῦ πατρὸς Νικόλαου ἀπέβαινε δυσχερέστερος· μόνον δὲ ἡ πίστις εἰς τὴν ἐν ἀσθενείᾳ τελειομένην δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ ζήλος ἐφάμιλλος πρὸς τὸν ζῆλον τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἐνέπνεον εἰς αὐτὸν καρτερίαν ἐν τῇ πάλῃ. Οὕτω πρὸς παντοῖα ἐπάλαιεν ὁ ἀπόστολος τῶν Ἰαπώνων Νικόλαος κύματα, μέχρις οὗ ἤρχισε νὰ ἀνατέλλῃ καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ τὸ νόστιμον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἡμαρ, οἱ δὲ Ἰάπωνες ἐκπολιτιζόμενοι ἀπέβαινον ρηίδιοι περὶ τὴν κατ' ἐξοχὴν θρησκείαν τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν Χριστιανισμόν, χαλεποὶ περ ἐόντες τὸ πρῶτον· κηρυχθείσης δὲ τῷ 1870 ἀνεξιθρησκείας ἐν Ἰαπωνίᾳ ἤρχισεν ὁ πατὴρ Νικόλαος νὰ θεορῇ ἐν ἀγαλλιάσει ὅτι ἄλλοτε ἐν δάκρυσιν ἔσπειρε καὶ καταρτίσας καὶ ἄλλους ὁμοτρόπους ἀποστόλους ἐπέστρεφε πλείστους ὅσους Ἰάπωνας εἰς Χριστόν, πλούσια αἰρῶν οὕτω τὰ διδάγματα αὐτοῦ. Δι' ὃ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἀμείβουσα τοὺς πόνους καὶ μόχθους τοῦ εὐδόκου στρατιώτου αὐτῆς προήγαγεν αὐτὸν πρῶτον μὲν εἰς ἐπίσκοπον Ρεβέλσκι, ἔπειτα δὲ εἰς ἀρχιεπίσκοπον Ἰαπωνίας. Καὶ ἤρξαντο λοιπὸν οὕτω καὶ προέκοπτε τὸ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου Νικόλαου φυτευθὲν ἐν Ἰαπωνίᾳ καλλίκαρπον τῆς Ὁρθοδοξίας δένδρον οὕτως, ὥστε θανὼν ἀφίνει 35.000 ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ὁργανωμένων εἰς θαλαρὰς καὶ ἀκμαίας χριστιανικὰς κοινότητας ὑπὸ ἓνα ἐπίσκοπον· πλὴν δὲ τούτων πληθὺν ὀρθοδόξων

χριστιανικῶν ναῶν, ἐν οἷς διακρίνονται ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ Τοκίου, καὶ δύο θρησκευτικὰ περιοδικά, συντασσόμενα ἐν γλώσσῃ ἰαπωνικῇ. Αἱ ἐξοχοὶ ἀρεταὶ καὶ ὁ σεμνὸς βίος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νικόλαου μεγάλως ἐξετιμῆθησαν ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων τῶν τε χριστιανῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν· δι' ὃ καὶ ζῶν πολλῆς ἀπῆλανε τῆς τιμῆς παρ' ἄλλων τε καὶ παρὰ τῶν ὑπουργῶν καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς ἡδὴ πεπολιτισμένης Ἰαπωνίας, καὶ θανὼν λαμπροῦ ἡξιώθη στεφάνου παρὰ τοῦ Μικάδου, γινώσκοντος μὲν τιμὰν ἀρετῆν ἀνδρὸς καὶ ὅταν ἔτι τύχῃ νὰ εἶνε οὗτος ἀλλοεθνὴς καὶ ἀλλόθρησκος, διδάσκοντος δὲ καὶ πολλοὺς τῶν Εὐρωπαίων, ὅτι καὶ αὐτοὶ ὀφείλουσι νὰ τιμῶσι τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας, καὶ ὅταν ἔτι διαφορὰ ἰδεῶν παρασάγγας ὅλας χωρίζῃ αὐτοὺς ἀπ' ἐκείνων. Τὸ συντελεσθὲν μέγα ἔργον τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου Ἰαπωνίας Νικόλαου θαυμάζοντες καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι ραίνομεν τὸν τάφον τοῦ ἥρωος τούτου τῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας, ὅστις καλῶς παλαίσας καὶ εὐδοκίμως ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου, ἔλαβε μετὰ θάνατον τὰ μέγιστα πίστεως καὶ ἀρετῆς ἄθλα».

Χάρη στὸν Νικόλαο ἡ Ἰαπωνία γινώρισε τὸ Εὐαγγέλιο. Ὑπηρετήσε, ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε, τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ στὴν γῆ. Βασικὸς λόγος ἐπιτυχίας τοῦ Νικόλαου ἦταν πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ προσωπικότητά του καὶ τὸ παράδειγμά του. Ἦτο ἄνθρωπος μεγάλης ὑπομονῆς καὶ καρτερίας. Διεκατείχετο δὲ ἀπὸ μιᾶς ἰδιαίτερης προφητικῆς ἐμπνευσης στὸ ἱεραποστολικό του ἔργο. Τοῦ ἄρεσε νὰ ἀναμειγνύεται μὲ ὅλες τὶς τάξεις ἀνθρώπων κάθε ἡλικίας. Ἐτρεφε βαθειὰ ἐμπιστοσύνη στοὺς συνεργάτες καὶ βοηθοὺς του.

Ἀποδείχθηκε ἓνας πραγματικὸς ἐργάτης στὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου ποὺ γιὰ πενήντα ὁλόκληρα χρόνια κατηνάλωσε τὴν ζωὴ του πιστὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἰαπωνικοῦ λαοῦ. Σὰν «ἀπόστολος καὶ διαφωτιστὴς τοῦ ἰαπωνικοῦ λαοῦ» ὁ Νικόλαος Καζάτκιν ἔγινε σύμβολο ἀγάπης θυσίας γιὰ ὅσους τὸν γνώρισαν ἀπὸ κοντά. Πολλὰ λέγονται καὶ γράφονται γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὴν δράση του ἐκεῖ. Ὁ τάφος του ἔγινε χώρος ἑλξης —ἱερὸ προσκύνημα— ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς μὴ ἀκόμα χριστιανοὺς. Τὸ ἔργο του ἔτσι ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ παντοῦ στὴν Ἰαπωνία. Ἄφησε τὴν ζωὴ του ἐκεῖ, τὴν καρδιά καὶ ὅλο του τὸ εἶναι γιὰ νὰ συνεχίζεται σήμερα ἢ πορεία τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν χώρα τοῦ «ἀνατέλλοντος ἡλίου». Δικαιολογημένα λοιπὸν ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τὸ 1970 ἀνακήρυξε τὸν Νικόλαο Ἅγιο καὶ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα ὁ σπόρος ὁ ἀληθινὸς ποὺ φύτεψε στὶς καρδιὰς τῶν Ἰαπώνων Ὁρθοδόξων παράγει καρποὺς καὶ δοξάζεται ἔτσι τὸ Ὄνομα τοῦ Κυρίου γιὰ πάντα καὶ φωτίζει τὶς καρδιὰς τῶν Ἰαπώνων.

(Τέλος)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Του κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Καθηγητού Παν/μίου Θεσσαλονίκης

519. Γιατί στην απόλυση τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου μνημονεύεται ὁ ἅγιος Προκόπιος; (Ερώτηση π. Γ.Κ.).

Στὴν ἀπάντησιν, ποὺ ἀφοροῦσε στὸ λόγο προτιμήσεως ὁρισμένων περικοπῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελίων στίς μῆνες ἁγίων, εἶδαμε ὅτι ἓνα κριτήριο ἐπιλογῆς ἦταν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου. Ἐτσι, ἐπὶ παραδείγματι, ἐπιλέγεται ἡ περικοπὴ Β' Κορ. ζ' 1-10 γιὰ τὴν ἁγία Εὐφημία γιὰ τὴ φράση «διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας», ἡ περικοπὴ Ἐφεσ. ζ' 10-17 γιὰ τὸν ἅγιο Εὐστάθιο γιὰ τὶς φράσεις «πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι... Στήτε οὖν», ἡ περικοπὴ Α' Κορ. ις' 13-24 γιὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Φωτιστὴ γιὰ τὴ φράση «Ἀδελφοί, γρηγορεῖτε...», γιὰ τὸν ἴδιο ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ Ματθ. κδ' 42-48 γιὰ τὴν ἴδια λέξη («Γρηγορεῖτε, ὅτι οὐκ οἴδατε...»), γιὰ νὰ μείνουμε μόνο σὲ ἐορταζομένους ἁγίους τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου. Κάτι παρόμοιο σὲ μεγαλυτέρα ἔκτασιν γίνεται στὴν ὕμνογραφία, ποὺ εἶναι γεμάτη παρηχήσεις καὶ λογοπαίγνια μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων, ὅταν βέβαια προσφέρονται σ' αὐτό. Τὰ ἱαμβικὰ τέλος δίστιχα τοῦ μνηολογίου Χριστοφόρου πατρικίου τοῦ Μυτιληναίου συστηματικὰ σχεδὸν «παίζουν» μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων. Αὐτὴ εἶναι ἡ λογία πλευρὰ τοῦ θέματος.

Ὁ λαὸς ἔκανε κάτι ἀνάλογο, μὲ τὸ δικό του ὁμῶς τρόπο. Συναρτοῦσε τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου πρὸς ὁρισμένες ιδιότητες ποὺ ἀπεδίδοντο σ' αὐτόν, εἴτε εἶχαν ἔρεισμα στὰ περιστατικὰ τοῦ βίου του εἴτε καὶ ὄχι. Ἐτσι τὸν ἅγιο Ἐλευθέριο ἐπικαλοῦνται μέχρι καὶ σήμερα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐπιτόκων γυναικῶν, τὸν ἅγιο Φανούριο γιὰ τὴν φανέρωσιν χαμένων ἀντικειμένων, τὸν ἅγιο Ἀκίνδυνο καὶ τὴ συνδιὰ του ἡ τὸν ἅγιο Σώζοντα γιὰ τὴ σωτηρία ἀπὸ κινδύνους, τὸν ἅγιο Θεράποντα ἡ τὸν ἅγιο Ἰωάννη (Γιάννη) γιὰ τὴν θεραπεία - ἴαση (ὕγιαίνω) ἀσθενειῶν, τὸν ἅγιο Ἰάκωβο (ἁ-κωφὸς) γιὰ τὶς ἀσθένειες τῶν αὐτῶν κ.ο.κ.

Ἀπὸ τὴ λαϊκὴ αὐτὴ εὐσέβεια ἐπηρεάζονται οἱ συντάκτες μερικῶν εὐχῶν τοῦ Εὐχολογίου μας, ὅπως παραδείγματος χάριν τῆς εὐχῆς «εἰς παῖδας κακοσκόπους», ὅπου ὑπάρχει ἐπίκλησις στὸν ἀπόστολο Ματθαῖα (κατὰ παρήχησιν ἀπὸ τὸ ρῆμα μανθάνω) καὶ στοὺς μάρτυρες Ἀγαπητό, Προκόπιο καὶ Φιλητό. Στὴν ἀκολουθία τοῦ γάμου οἱ ἐπιδράσεις τῆς λαϊκῆς εὐσεβείας εἶναι περισσότερες λόγῳ τῆς φύσεως τῆς τελετῆς. Πάντως περιορίζονται στὰ μεταγενέστερα στοιχεῖα τῆς, στίς νεώτερες εὐχές, στὰ τροπάρια καὶ στὴν ἀπόλυσή της. Νεώτερες εὐχές, ποὺ ἔχουν εἰσαχθεῖ μετὰ τὴν ἀπόσπασιν τοῦ γάμου ἀπὸ τὴ θεία λειτουργία, εἶναι οἱ δύο πρώτες ἐκτενεῖς εὐχές τοῦ γά-

μου, καθὼς καὶ ἡ δευτέρα πολὺλογὴ εὐχὴ τοῦ ἄρραβῶνος. Σ' αὐτὲς μνημονεύονται ὀνόματα ζευγῶν κυρίως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ οἱ «στέφανοι» τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων. Τροπάρια ψάλλονται ἐξ ἔθους τῶν ἁγίων «θεοστέπων» βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Στὴν ἀπόλυσιν, τέλος, τὸ πῶς εὐάλωτο σημεῖο τῆς ἀκολουθίας, γιὰτὶ συνήθως λέγεται ἀπὸ στήθους, μνημονεύονται ὄχι μόνο οἱ «θεόστεποι» βασιλεῖς ἅγιοι Κωνσταντίνος καὶ Ἑλένη, ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος Προκόπιος. Ἐτσι ἀπαντᾷ ἡ ἀπόλυσιν στὰ ἐντυπα, ἀλλὰ καὶ σὲ μεμονωμένα χειρόγραφα ἤδη ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα (κῶδ. Ἀθηνῶν 670). Ἐξ ἔθους κατὰ τόπους μνημονεύεται καὶ ὁ ἅγιος Στέφανος. Τῶν μὲν δύο πρώτων ἁγίων καὶ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἡ μνημόνευσις ἐξηγεῖται ἀπὸ συνειρμὸ τοῦ ἐπιθέτου ποὺ συνοδεύει πάντοτε τοὺς πρώτους («θεόστεποι»), τοῦ δὲ δευτέρου ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομά του. Τοῦ ἁγίου δὲ μεγαλομάρτυρος Προκοπίου ἡ ἐπίκλησις εἶναι ἀνάλογη μ' ἐκείνη τῆς εὐχῆς «εἰς παῖδας κακοσκόπους», ποὺ εἶδαμε. Ὁ ἅγιος Προκόπιος παρουσιάζεται, κατὰ τὸ ὄνομά του, ὡς τρόπον τινὰ ἡ ἐνοράσκωσις τῆς προκοπῆς καὶ εὐχὴ γιὰ προκοπὴ. Ὅτι λέγεται μὲ λόγια στὴν τελευταία εὐχὴ εὐλογίας «Ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἡ παναγία... Τριάς... παράσχοι ὑμῖν... προκοπὴν βίου καὶ πίστεως...», λέγεται στὴν ἀπόλυσιν μ' ἓνα ἐποπτικότερο καὶ λαϊκότερο τρόπο, μὲ τὴ μνημόνευσιν τοῦ ἐπωνύμου τῆς προκοπῆς ἁγίου.

Μᾶς ξενίζει ἴσως λίγο τὸ λαϊκότερο τοῦ πράγματος, ἀλλὰ ἡ θεία λατρεία δὲν εἶναι ἀμέτοχη τοῦ λαϊκοῦ αὐτοῦ στοιχείου. Δὲν προορίζεται μόνο γιὰ τοὺς λογίους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν πολὺ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Ὑπάρχει περιθώριον νὰ τὸ δοῦν οἱ λογίτεροι μὲ περισσότερη συμπάθεια καὶ κατανόησιν. Ἐξ ἄλλου ἡ περίπτωσις τοῦ ἁγίου Προκοπίου εἶναι ἰδιάζουσα καὶ ἰδιαίτερα ἐντυπωσιακὴ. Κατὰ τὸ συναξάριό του, τὸ ὄνομα «Προκόπιος» τοῦ ἔδωκε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατὰ τὴν ἐμφάνισή Του σ' αὐτόν κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ μαρτυρίου του: «Οὐκ ἔτι σὺ Νεανίας (αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος), ἀλλὰ Προκόπιος ἔση φερωνύμως καλούμενος. Ἰσχυε τοιγαροῦν καὶ ἀνδρίζου, προκόπτων γὰρ προκόψεις...». Ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς ὕμνογράφους ἐγκωμιάζεται ὡς «προκόπτων ἐν Θεῷ» (δοξαστικὸ αἰῶνος) ἡ «τῇ πίστει προκόπτων» (κοντάκιο - οἶκος) ἡ «φερωνύμως προκόπτων» (ἐξαποστειλάριον). Στὸ πρῶτο δὲ ἰδιόμελο τῶν στιχηρῶν τῶν αἰῶνων χαρακτηριστικὰ συσχετίζεται πρὸς τὴν προκοπὴν τῶν πιστῶν: «ὡς προκόπτων ἐν Θεῷ πάντας πρέσβευε, ἀθλοφόρε, προκόπτειν ἐν αὐτῇ... ἐν θεαρέστοις ὁδοῖς

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς ἀγιότητος τοῦ Ἀγίου Μακαρίου Διδασκάλου τοῦ Γένους*

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΑΝΤΙΠΑ ΝΙΚΗΤΑΡΑ

Συνεορτάσωμεν καὶ πανηγυρίσωμεν σήμερα μετὰ τοῦ χοροῦ τῶν ἐν Πάτμῳ ἁγίων, διότι σήμερα γιὰ πρώτη φορὰ ἔπειτα ἀπὸ 2 1/2 αἰῶνες ἐρτάζεται καὶ τιμάται ὁ διδάσκαλος τοῦ γένους καὶ ἰδρυτῆς τῆς Πατριάδος Σχολῆς, ὁ Ἅγιος Μακάριος, στὴ χορεία τῶν Ἀγίων. Χαρὰ ἀνεκλάλητος! καὶ ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἅγιος Μακάριος στὸ λόγιο τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ μετὰ τὴν ἐνθύμηση αὐτῶν ἀγιάζεται ἡ ψυχὴ, παρακινεῖται, διεγείρεται, εἰς τὴν μίμησιν τῆς ἀρετῆς ἐκείνων¹.

Αὕτῃ λοιπὸν ἡ ἐνθύμηση καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Ἀγίου ὀφείλεται σὲ Σᾶς, Θεοφιλέστατε Ἁγιε Καθηγούμενε, διότι μετὰ τὴν ἐνέργειάν σου ἡ ἀγιοτόκος Μητέρα Ἐκκλησία κατέταξε στὸ ἀγιολόγιό της τὸν οὐρανοπολίτη διδάσκαλο τῆς Πάτμου!

Τὴν ἐνθύμηση τῶν γνωρισμάτων ὡς Ἀγίου τοῦ Ἱεροῦ Διδασκάλου, θὰ ἐπιχειρήσουμε, τίμιον πρεσβυτέριον καὶ συμπολίτες τοῦ Ἀγίου! Τὸ πρῶτο καὶ ἔμφυτο δῶρο τοῦ Θεοῦ ἦταν ἡ ἀγαθὴ κοινωνικότητά του!

Διερωτᾶται ὁ μελετητῆς τοῦ Ἀγίου Ἀρχιμανδρίτης Ναυκράτιος Τσουλκανάκης², πῶς μπόρεσε κατὰ τὰ σπουδαστικά του χρόνια νὰ γίνῃ γνωστὸς τόσο πλατεῖα μέσα στὰ ἐκκλησιαστικά καὶ κοινωνικά στρώματα ὅχι μόνο τῆς Πόλης ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν κέντρων τῆς ἀνατολῆς! Ἡ γνωριμία τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας καὶ ἰδίως ἡ πνευματικὴ του σχέση μετὰ τὸν ἱεροκέρυκα, πνευματικὸ καὶ

διδάσκαλο τοῦ Γένους ἱερομόναχο Ἀγάπιο Βουλησιμᾶ ἦταν καρποφόρα! Ὁ δεῦτερος τοῦ ἐμφύσησε τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη γιὰ τὴν Ὁρθόδοξία καὶ τὸ Γένος!

Συνδέθηκε μετὰ Μητροπολίτες, μετὰ καθηγητῆς, μετὰ μεγάλες φαναριώτικες οἰκογένειες! Αὕτῃ τὴν κοινωνικότητα τοῦ νέου σπουδαστοῦ δὲν τὴν εἶχε κανεὶς ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς συμμαθητῆς του! Οἱ γνωριμίες του αὐτὲς ἀποτελοῦσαν συμπλήρωμα τῶν σπουδῶν!...

Ἀργότερα διατηροῦσε ἀλληγραφία μετὰ Πατριάρχες, Μητροπολίτες, μοναχοὺς, μετὰ καθηγητῆς του, μετὰ ὅλο τὸν ὄμιλο τὸν πνευματικὸ τοῦ Ἀγαπίου, μετὰ τὴν ἀξιόλογον οἰκογένειαν τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, Ἰωάννου Καρυοφύλλη, μετὰ τὸν οἶκο Ὑψηλάντη, μετὰ τοὺς ἄρχοντες, διερχομένους, μετὰ τὸν ἡγεμόνα τῆς Οὐγγροβλαχίας Μιχαὴλ Ρακοβίτσα κ.ἄ.

Ὅλοι αὐτοὶ ἐπιζητοῦσαν νὰ ἔχουν γράμματά του καὶ τὸν ἐπαινοῦσαν γιὰ τὴν γλαφυρὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἀγνή του φιλία³.

Μετὰ αὐτὴν τὴν κοινωνικότητά του καὶ μετὰ αὐτὲς τὴν γνωριμίαν του σ' αὐτὸν τὸν ἔρημον τόπο δημιούργησε αὐτὸ τὸ θαῦμα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Αἰγαίου, ὅπως τὸ ὀνομάζει ὁ Lacroix⁴.

Οἱ χῆρες καὶ τὰ ὀρφανά, οἱ ἄποροι μαθητῆς ἔβρισκαν καταφυγὴ στὸν Ἅγιο. Ποτὲ ὅμως δὲν ἐκμεταλλεύθηκε τὴν γνωριμίαν του γιὰ νὰ ἀνέλθῃ στὰ ὑπάτα ἀξιώματα τῆς Ἱερωσύνης, ἀλλὰ ἐκουσίως παρέμεινε ταπεινὸς ἕως τὸν θάνατό του στὸ βαθμὸ τοῦ Διακόνου. Ἐργάστηκε ὡς ἀρχιδιάκονος στὴν Μητρόπολιν Νικομηδείας καὶ πληροφοροῦμεθα τὰ ἐξῆς κατὰ τὸν Ἀλέξανδρο Τυρναβίτη «Ὁ γέρον αὐτοῦ πολλάκις αὐτῷ παραχωρῆσαι τοῦ θρόνου βιάσας, οὐκ ἔπεισεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μυριάκις εἰς τὴν ἐνεγκοῦσαν ἐπανακάμψαντι οὐκ ἐπέτρεψεν, τοιοῦτον σοφοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀπουσίαν μετὰ ἀνεχόμενος»⁵.

Ὁ μακάριος Μακάριος γνωρίζοντας τὴν ἀξία τῆς ἱερωσύνης, κατὰ τὴν Ἀγία Γραφή καὶ κατὰ τοὺς Πατέρες, συναισθάνεται τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνη καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο δὲν δέχεται νὰ προχωρήσῃ. Ἀλλὰ ἅς τὸν ἀκούσουμε: «Ὑπερτατον πάντων ἡ Ἱερωσύνη. Ὑπέρτερα καὶ ὑψηλότερα παντὸς τοῦ λαοῦ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὰ ἔρ-

καὶ θεαῖς πράξεσιν εὐαρεστοῦντας αὐτῷ». Εἰδικὰ δηλαδὴ στὸ νὰ θεωρηθῇ ὁ ἅγιος Προκόπιος ταυτόσημος μετὰ τὴν προκοπὴ συντρέχουν ὅλοι οἱ ἀνωτέρω λόγοι: τὸ ὄνομά του, τὸ συναξάριό του, ἡ λαϊκὴ εὐσέβεια καὶ ἡ ἱερὴ ὑμνογραφία.

Τελείως ἀπίθανη εἶναι ἡ ὑπόθεση ὅτι ἡ ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Προκοπίου κατὰ τὴν ἀπόλυση τοῦ γάμου ὀφείλεται στὸ ὅτι ἔπεισε τὴν δώδεκα συγκλητικὴν νὰ ἀρνηθῶν «τοὺς συζύγους τους καὶ τὴν χάριν τοῦ γάμου» καὶ νὰ προτιμήσουν τὸ μαρτύριο καὶ τὸν νυμφίον Χριστόν, ὅπως παλαιότερα ἔχει γραφῆ. Καὶ ἂν ἀκόμη τὸ περιστατικὸν αὐτὸ εἶχε ἀκριβῶς ἔτσι, πὺρ κατὰ τὸ συναξάριον εἶναι ἀρκετὰ διαφορετικόν, δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἀναφορὰν τοῦ ὀνόματός του στὸν γάμον. Θὰ ταῖριαζε μᾶλλον στὴ μοναχικὴ κουρά.

γα τοῦ ἱερέως...». Συνεχίζοντας ἀναφέρει πέντε λόγους ποὺ ἀναγκάζουν τὸν ἱερέα νὰ εἶναι ἅγιος:

1ος. «Ὅτι οἱ ἱερεῖς πρόσωπον Θεοῦ ἐπιφέρουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, καθὼς ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος μαρτυρεῖ καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσι χρέος ἀπαραίτητον μὲ κάθε εἶδους τρόπον νὰ παρασταίνουσι τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτοῖς».

2ος. «Ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ τέλος... νὰ ἀγιάζωσι, νὰ φωτίζωσι, νὰ ὁδηγῶσιν εἰς τὴν ἀλήθειαν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο τοὺς ὀνομάζει ἅλας εἶναι τοῦ κόσμου καὶ φῶς...».

Ὁ ἀρεοπαγίτης Διονύσιος παραγγέλλει στοὺς ἱερεῖς νὰ εἶναι σὰν τὸν κρύσταλλο καθαροὶ γιὰ νὰ διαπερνοῦν οἱ ἀκτίνες τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ρήτορας τῆς Ἐκκλησίας τονίζει ὅτι οἱ ἱερεῖς πρέπει νὰ ἔχουν διαφορὰ ἀπὸ τὸν λαό, ὅση ἔχει ἓνας τέλειος ἄνδρας ἀπὸ τὰ παιδιά ἢ ἓνας ἄγγελος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

3ος. Διότι εἶναι μεσίτης καὶ αὐτὸς ποὺ μεσιτεύει γιὰ τὸν λαὸ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἔνοχος!

4ος. Διότι ὅλα τὰ ἔργα τῆς Ἱερωσύνης εἶναι ἅγια! Βάπτισμα, ἔξομολόγηση, ἁγιασμός, λειτουργία!

5ος. Τὸ ἴδιο τοῦ τὸ ὄνομα, τὸ Ἱερεὺς, ποὺ σημαίνει ἅγιος, θεὸς καὶ παράγεται ἀπὸ τὸ ἱερόν!

Ἡ πάλλουσα ἀγωνιστικὴ καρδιὰ τοῦ λογίου Διακόνου δὲν συναισθάνεται τὴν ἀξία μόνο τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ ποθεῖ τὴν ἡσυχαστικὴ ζωὴ, γνώρισμα τῶν ὀρίμων πνευματικῶν ἀνδρῶν. «Ἐγκαταλείποντας τὸν ἐπίσκοπο», γράφει καὶ ὁ Βάρσκυ, «τὶς τιμές, τὴν δόξα καὶ τὰ παρόμοια καὶ χωρὶς κἂν νὰ γίνῃ ἱερεὺς, ἐπέστρεψε στὴν Πάτμο, στὴν πατρίδα του»⁶. Ὅλοι γινώριζαν ὅτι σκοπὸς τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἦταν ἡ ἄσκησις, ἡ ἔφεσις γιὰ βαθύτερη πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ γένους! Αὐτὸ ἀναγνωρίζει καὶ ὁ διδάσκαλός του Ἰάκωβος Μάνος γράφοντάς του «ἄλλωστε χάριν ἀσκήσεως καὶ σκληραγωγίας τὴν κραναὴν καὶ πετρώδη ταύτην νῆσον εἰς κατοίκησιν ἐξελέξω, ἐν ἣ οὔτε τι τῶν ἐδωδύμων ἐπιφύεται»⁷. Ἡ μελέτη τῶν ἀσκητικῶν κειμένων, ἡ πνευματικὴ του πρόοδος, ἡ σχέση του μὲ πνευματικοὺς ἀνδρας τὸν ἔκαναν νὰ ζήσει τὴν ἡσυχαστικὴν ζωὴν μὲ τὸν δικό του τρόπο! Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ φιλόσοφος βίος εἶναι,

*προσευχὴ ἀδιάλειπτος καὶ ἀρέμβατος,
ἐν αἰσθήσει καρδίας,
ὑπεροψία τῶν παρόντων,
ἐφεις διακαῆς τῶν μελλόντων,*

ἀκτησίας ἔρως,

νηστεία σύμμετρος,

*οἶκτος διακαῆς τῶν ἀπορία συνεχομένων,
ἐπίσκεψις διὰ τε λόγου καὶ ἔργου τῶν ἐν ἀσθενείαις προσπαλαιόντων,
μῖσος ἄσπονδον τῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν εὐφημίας»⁸.*

Ἡ πνευματικὴ του ζωὴ ἀπέβλεπε καὶ στὴν πρόγευση τῆς μακαρίας τρυφῆς τοῦ Παραδείσου... Ἐρχόμενος στὴν Πάτμο ἔμεινε ἐσώκλειστος καὶ δὲν ξαναβγήκε ἕως τὸν θάνατό του! Τὸ κελλί του ὅμως δὲν ἦταν γι' αὐτὸν περιορισμός, ἀλλὰ παλαίστρα, μελετητήριον, γραφεῖον, ἱατρεῖον φτωχῶν καὶ πονεμένων, τόπος ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς συμμοναστάς του ποὺ ἐξυπηρετοῦσε, ὄχι μόνον τῆς Πάτμου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Σινῆ καὶ τοῦ Ἀθῶ⁹. Ὁ μαθητὴς τοῦ ὅμως Ἀλέξανδρος Τυρναβίτης θὰ μᾶς πεῖ γιὰ τὴν ἡσυχαστικὴν του φυσιογνωμία: «Τὸν δὲ βίον αὐτοῦ τὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων καὶ ἰσάγγελον, τὸ ὑπὲρ τὴν ἐγκράτειαν ἀπαράμιλλον, τὸν ἐν ἀγρυπνίαις παννύχιον, τὸ πρὸς τοὺς πάντας φιλόστοργον, τὸ ἐν ταπεινότητι χριστομίμητον, τὸ ἐν προσευχαῖς σύντονον τὸν εἰς τὰ θεῖα ζῆλον, τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, τὸν ἐν πᾶσι νηφάλιον, τὴν τοῦ θυμοῦ μετάθεσιν εἰς ἄκραν πραότητα, τὸ ἐν λόγοις ὑψηλόν, τὸ ἐν ἔργῳ θαυμαστόν, τὴν περὶ τὴν δίκαιαν ἐσχάτων λιτότητα, τὸ περὶ τὴν ἀκτημοσύνην ἐκουσίως, τὴν ἐν ἐλέει δαψίλειαν, τὸ περὶ τὸν τρίβωνα εὐτελὲς καὶ φιλόσοφον, τὴν περὶ τὰ ἥθη χρησιμότητα, τὸ ἐν πᾶσιν ἀπέριπτον, ταῦτα δὴ πάντα καὶ τὰ τοῦτοις ἀδελφά, τίς ἂν τῷ λόγῳ διελθεῖν ἐξισχύσειεν;»¹⁰.

(Συνεχίζεται)

* Πανηγυρικὴ ὁμιλία κατὰ τὸν πρῶτο ἐορτασμὸ τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Διδασκάλου 17.1.1994.

1. Μακαρίου Καλογερά, Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ. Ἐν Λειψία 1765.

2. Ἀρχιμ. Ναυκρατίου Τσουλκανάκη, Μακάριος Καλογεράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 67.

3. Τοῦ ἰδίου, σελ. 69.

4. Τοῦ ἰδίου, σελ. 117.

5. Ἀλεξάνδρου Τυρναβίτου, Βίος Μακαρίου τοῦ Πατμίου, στὸ Κ.Ν. ΣΑΘΑ, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τόμ. Γ' ἐν Βενετία 1872, σελ. 506.

6. Ἁγίου Μακαρίου Καλογερά, Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ, σελ. 224.

7. Ἰακώβου Μάνου, Ἐπιστολὴ 14 Στὸ Μακάριο Καλογερά, Μνήμη μητροπολίτου Ἰκονίου Ἰακώβου, τιμητικὸς τόμος σελ. 154.

8. Ἁγίου Μακαρίου Καλογερά, Ἐπιστολὴ Ι. ξ'. 5. Σὲ κάποια μοναχό.

9. Ἀρχιμ. Ναυκρατίου Τσουλκανάκη, Ἅγιος Μακάριος Καλογεράς, σελ. 318.

10. Ἀλεξάνδρου Τυρναβίτου, Βίος Μακαρίου Πατμίου, στὸ Κ. ΣΑΘΑ, σελ. 506-507.

ΜΟΝΑΧΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ (†): «Δεῦρο τὸ ρόδον ἐξήνθησεν»

Τοῦ Ἀρχιμ. κ. Νικολάου Ι. Πρωτοπαπᾶ

Ὁ Μοναχὸς Παῖσιος ὁ Ἀγιορείτης ἀνήκει στὴν αἰωνιότητα. Ἀθόρυβα καὶ ταπεινὰ ἀνεχώρησε ἀπὸ τὰ «πρόσκαιρα καὶ ἐπίκηρα» γιὰ τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία ἐπόθησε ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Διακονούμενος ἀπὸ τὰ πνευματικά του τέκνα, τὶς ἀφοσιωμένες Μοναχὲς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Σουρωτῆς, πέρασε μέσα ἀπὸ τὸν ὄριμν χειμῶνα τοῦ πόνου καὶ ἐξήνθησε ὡς ρόδο στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Σ' αὐτόν, «τὸν πιστὸν ἄνθρωπο καὶ τῆς εὐσεβείας ἐργάτη», ταιριάζει αὐτὸς ὁ στίχος ἀπὸ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου: «Ὁ χειμῶν λέλυται· δεῦρο τὸ ρόδον ἐξήνθησεν».

Τὴν παραμονὴ τῆς ἐορτῆς τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου ἔφυγε ὁ μέγας διδάσκαλος τῆς ὀρθοδοξίας, ὁ ποδηγέτης τῶν ἁμαρτωλῶν, ὁ παρηγορητὴς τῶν ἀπελπισμένων, ὁ ἡγούμενος τοῦ 21ου Μοναστηριοῦ τοῦ Ἀγ. Ὁρους, ὅπως οἱ ἴδιοι οἱ Ἀγιορεῖται τὸν ὀνόμαζαν. Ὅντως τὸ ταπεινὸ κελλί του εἶχε μεταβληθεῖ σὲ λαύρα ἀπὸ τὶς χιλιάδες τῶν προσκυνητῶν ποὺ καθημερινὰ σχηματίζουν φάλαγγα ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τοῦ Κουτλουμουσίου πρὸς τὸ κελλί του γιὰ νὰ πάρουν τὴν εὐχή του καὶ νὰ τὸν συμβουλευθοῦν γιὰ τὰ διάφορα προβλήματά τους. Ἐπίσημοι καὶ ἀπλοὶ ἄνθρωποι, μοναχοὶ καὶ ἀρχιερεῖς, δικαστικοί, πολιτικοί, φοιτητὲς καὶ καθηγητὲς, ἄνθρωποι κάθε τάξεως καὶ μορφώσεως συνωθοῦντο στὸ μονοπάτι πρὸς τὴν Παναγούδα, στὸ ἐν μέσῳ πυκνῆς βλαστήσεως πέτρινο κελλί τοῦ Μοναχοῦ Παΐσιου, γιὰ νὰ ἀκούσουν ἀπὸ τὰ γλυκὰ χεῖλη τοῦ ἀσκητοῦ λόγους οἰκοδομῆς καὶ στηριγμοῦ. Σ' ὅλους ἐδίδασκε μὲ ταπεινὴ καὶ ἀπλότητα τὴν «εὐαγγελικὴν πολιτείαν» δηλαδὴ «φρόνημα ταπεινὸ, ἐννοίας καθαρότητα, στόματος δουλαγωγία, μέριμνα ἐπὶ τὸν Κύριον» (Μ. Βασιλείου). Ἄν καὶ ἀγαποῦσε τὴν ἡσυχία, τὴν θυσίαζε πολλὰς φορὲς γιὰ τὴν ἀνακούφιση καὶ ἀνάπαυση τῶν ἀδελφῶν. Ἀνάστασις ἦταν γι' αὐτόν ἡ σταύρωσή του.

Βαθὺς γνώστης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Ἐθνικῆς ἱστορίας μὲ πατρογονικὲς ρίζες ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ πνευματικὴ παράδοση ἀπὸ τὸν Γέροντά του Ἅγιο Ἀρσένιο τὸν Καππαδόκη, μεταλαμπάδευε σ' ὅλους τὸ πνεῦμα τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀπὸ τὸ δικό του ἐσωτερικὸ φῶς μετέδιδε φῶς μὲ τὸ ἀγνὸ παιδικό του χαμόγελο καὶ τὰ βαθυστόχαστα μάτια, ποὺμποροῦσαν νὰ διαβάζουν καὶ τὰ πιὸ ἀπόκρυφα μέρη κάθε ψυχῆς. Ἀνθρώπινος στίς σχέσεις του, τυλιγμένος σ' ἓνα τριμένο ράσο, ἄλλοτε κεραυνοβόλος καὶ ἄλλοτε αὔρα λεπτὴ στὸ λόγό του, διορατικός, ἀδύνατος καὶ σιωπηλὸς σοῦ ἔδινε τὴν ἐντύπω-

ση ἀνθρώπου οἰκείου ἀλλὰ καὶ ξένου. Πλησίασμα καὶ οἰκειότητα σοῦ προκαλοῦσε ἡ ἀγάπη του. Δέος καὶ φόβο ἡ ἀγιότητά του. Ἐνα αἶσθημα ποὺ νιώθει κανεὶς ὅταν πλησιάσει θεωμένους ἄνθρώπους.

Λένε πολλοί, ὅτι τοὺς ἔχει κάνει θαύματα. Ἄλλοι πάλι ὅτι τοὺς ἔχει προεῖπει γεγονότα. Ἐκεῖνος τὰ παράδοξα θεωροῦσε πολὺ φυσικὰ γιὰ τοὺς ἄνθρώπους τῆς πίστεως. Κάθε φορὰ ἀνέφερε χωρὶα ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή στὰ ὁποῖα ὁ Κύριος διαβεβαίωνε, ὅτι ὅποιος πιστεύει καὶ ζεῖ τὸν Θεό, θαυματουργεῖ «ὑπὲρ φύσιν». Στὴν δύναμη τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἁγίων ἀπέδιδε κάθε θαυμαστό, ποὺ μὲ τὴν προσευχή του ἐπιτελοῦσε.

Ἡ μεγάλη προσφορὰ τοῦ Γέροντος Παΐσιου εἶναι στὴν ἐκκλησιοποίηση τῶν πιστῶν. Ἐδίδασκε τὴν ἐπιστροφή στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς προσευχῆς, θείας Λατρείας, μετανοίας, ὑπακοῆς καὶ ἀγάπης. Προέτρεπε τοὺς προσκυνητὰς νὰ ἔχουν πνευματικὸ πατέρα καὶ νὰ σέβονται τὸν ἱερὸ κληρο. Ὄνομα-στός μοναχὸς ἐκεῖνος ὑποκλινόταν μέχρις ἐδάφους ἀκόμα καὶ μπροστὰ στοὺς νεαροὺς κληρικοὺς φοιτητὰς, ποὺ τὸν ἐπεσκέπτοντο καὶ ἐπίμονα ζητοῦσε νὰ φιλήσει τὸ χεῖρι τους. Στὴν ἐπικοινωνία του μὲ τοὺς ἄνθρώπους ζοῦσε τὸ μυστήριο τοῦ Μυστικοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἀγαποῦσε τὸν Θεὸ καὶ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἄνθρώπους μὲ τὶς ἀδυναμίες καὶ τὰ πάθη τους. Ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ πραότητα ἦταν τὸ ἰσχυρὸ του ὄπλο, μὲ τὸ ὁποῖο τιθάσσειε καὶ τοὺς πιὸ ἀνυπότακτους στὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Ἀμέτρητες χιλιάδες εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἀπὸ τὸν Γέροντα Παῖσιο ἔμαθαν νὰ ζοῦν πνευματικὴ ζωὴ. Ἀψευδεῖς κήρυκες τῆς πνευματικῆς ἐπιρροῆς τοῦ ταπεινοῦ Ἀγιορείτου στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν ἀναζωπύρωση τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ σημερινὴ πραγματικότητα.

Δὲν ἠτύχησε ἡ Ἐκκλησία νὰ διατρανώσει τὴν πρὸς τὸ πρόσωπό του τιμὴ καὶ ἀφοσίωση κατὰ τὴν ἐξοδό του ἐκ τοῦ κόσμου. Ἀναμφιβόλως θὰ ἐσεῖε-το ὁ τόπος ἀπὸ τὴν κοσμοσυρροὴ καὶ τὰ δάκρυα τοῦ χωρισμοῦ. Δικὴ του ὅμως ἐπιθυμία ἦταν νὰ φύγει ταπεινὰ, ἀθόρυβα, μοναχικά. «Τί δὲ μνήματος ἐπισήμου καὶ ταφῆς πολυτελοῦς καὶ δαπάνης ἀκερδοῦς ὄφελος; Καλὸν ἐντάφιον ἢ εὐσέβεια» (Μ. Βασιλείου).

Ὁ Μοναχὸς Παῖσιος μᾶς ἄφησε τὶς διδαχές του, τὴν ἀγιότητά του, τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης του καὶ πορεύθηκε ἐκεῖ ὅπου «τὸ φῶς τῆς ζωῆς». Δὲν ἔδωσε τὸ φῶς του. Λάμπει στίς καρδιὰς καὶ φωταγωγεῖ τὶς συνειδήσεις ἐκείνων ποὺ τὸν ἐγνώρισαν. Ἄς πρεσβεύει ὑπὲρ πάντων ἡμῶν.

«ΕΓΓΙΣΑΤΕ ΤΩ ΘΕΩ ΚΑΙ ΕΓΓΙΕΙ ΥΜΙΝ» (Ίακ. δ' 8)

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

Ἡ σπουδαιότερη ἐπιδίωξη τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κατηρημένου χριστιανοῦ, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ στόχος του δὲν εἶναι ἡ ὕλη ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, πρέπει νὰ εἶναι τὸ πλησίασμα στὸ Θεὸ καὶ στὴ βασιλεία Του. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο καὶ ὁ ἱ. ἀπόστολος Ἰάκωβος τονίζει: «ἐγγίσατε τῷ Θεῷ καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν». Πλησιάσατε, προτρέπει, τὸ Θεό, καὶ αὐτὸς θὰ σᾶς πλησιάσει. Ἐμεῖς πρέπει πρῶτοι νὰ καταβάλουμε προσπάθεια γι' αὐτὸ τὸ πλησίασμα, γι' αὐτὴ τὴν ἔνωση καὶ ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς ἐγκαταλείψει. Δὲν θὰ μᾶς ἀφήσει νὰ «κοπιῶμεν εἰς μάτην».

Στὴν παραβολὴ τοῦ ἀσώτου ὁ πατέρας δὲν περιμένει νὰ φτάσει ὁ ἄσωτος γιὸς κοντά του, ἀλλὰ ὅταν τὸν βλέπει νὰ ἔρχεται, τρέχει γιὰ νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. «Ἐπὶ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος... εὐσπλαγχνίσθη καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν» (Λουκ. 15,20). Εἶναι τὸ αἰώνιο ἀγκάλιασμα τοῦ Θεοῦ στὸν ἐπιστρέφοντα στὸ θέλημά Του ἄνθρωπο. Εἶναι τὸ αἰώνιο τρέξιμο τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμον, μέσα στὴν ἱστορία, γιὰ νὰ ἀγκαλιάσει τὸ «ἀπολωλὸς πρόβατον», γιὰ τὸν Θεὸς δὲν θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἀλλὰ τὸ «ἐπιστρέφειν καὶ ζεῖν αὐτόν».

Ἄν ὁ ἄνθρωπος κάνει ἓνα βῆμα γιὰ τὸ Θεό, Ἐκεῖνος θὰ κάνει δέκα βήματα γι' αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ συνεχῶς ἀκούγονται τὰ βήματα τοῦ Θεοῦ ποὺ κατευθύνονται στὸν ἄνθρωπο. Στὸν ἄνθρωπο ποὺ προσπαθεῖ νὰ πλησιάσει τὸ Θεό, μὲ τὶς ἀδυναμίες του καὶ τὰ πάθη του, μὲ ὅση ἀπλότητα καὶ ταπεινὴ διαθέτει.

Πρέπει λοιπὸν νὰ κάνει τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὸ Θεό, ποὺ ἴσως νὰ εἶναι καὶ ἀσταθῆ, ἂν θέλει νὰ πλησιάσει τὸ Θεό. Ἐνα ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ θὰ τὸν βοηθήσει ἀποτελεσματικὰ γι' αὐτὸ τὸ πλησίασμα, γι' αὐτὴν τὴν ἐγγύτητα καὶ τὸ ἄγγιγμα εἶναι καὶ ἡ προσευχή. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος προτρέπει «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» (Α' Θεσ. 5,17).

Τὸ παιδί εὐχαρισιεῖται διαρκῶς καὶ πρὸς πολὺ στὸ διάβασμα, ὅσο πρὸς καλὰ μαθαίνει νὰ διαβάζει. Ὅσο περισσότερο μαθαίνει κανεὶς μία ξένη γλῶσσα, τόσο πρὸς πολὺ τὴ μιλάει καὶ τὴν ἀγαπάει. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν προσευχή. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε γιὰ νὰ προσεύχεται, ὅπως δημιουργήθηκε γιὰ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ μιλάει. Ὁ Κύριος ἔβαλε τὸν ἄνθρωπο «ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς

ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν» (Γεν. 2,15). Δὲν εἶναι ὅμως ὁ παράδεισος τῆς τρυφῆς ἡ καρδιά μας καὶ ἐργασία μας ἡ προσευχή; Γι' αὐτὸ καὶ ἀδιαλείπτως πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ προσεύχεται καὶ νὰ ἔχει τὴν προσοχὴν του στραμμένην στὸ Θεό.

Ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης λέει ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἀθέτησε μόνο μία ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ. Ἐστὶ παραβαίνεις κάθε μέρα καὶ κάθε στιγμή ὅλες Του τὶς ἐντολές. Ἀπ' αὐτὴ τὴν κατάστασι καὶ τὴ θέσι τοῦ σκληρυμένου ἀμαρτωλοῦ, ποὺ ἔπεσες καὶ πέφτεις ἐπανειλημμένα στὴν ἀμαρτία πρέπει νὰ ξεκινήσει ἡ προσευχή σου γιὰ νὰ φτάσεις στὰ ὕψη καὶ στὶς θείες κορυφές. Γιατὶ ἡ βάση τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ τάσι τῆς εἰκόνας πρὸς τὸ πρωτότυπον, τοῦ ὁμοίου πρὸς τὸ ὅμοιον. «ὅτι δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν κρᾶζον ἁββὰ ὁ πατήρ» (Γαλ. 4,6).

Προσευχὴ εἶναι ἡ ἀνύψωσι τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας πρὸς τὸ Θεό, ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἡ θαρραλέα συνομιλία τοῦ δημιουργήματος μὲ τὸ Δημιουργό. Προσευχὴ εἶναι ἡ τροφή τῆς ψυχῆς. Εἶναι ὁ ἀέρας καὶ τὸ φῶς, ἡ ζωογόνα θαλπωρὴ τῆς, ἡ κάθαρσίς της ἀπὸ τὴν ἀμαρτία. Εἶναι ὁ χρηστὸς ζυγὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ἐλαφρὸ φορτίον Του. Προσευχὴ εἶναι ἡ συνεχὴς συναίσθησι τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς πνευματικῆς μας φτώχειας, ὁ καθαρῖσμός τῆς ψυχῆς, ἡ πρόγευσι τῆς μέλλουσας μακαριότητος, ἡ οὐράνια βροχή, ποὺ ἀναζωογονεῖ καὶ ποτίζει καὶ γονιμοποιεῖ τὸ ἔδαφος τῆς ψυχῆς. Εἶναι ὁ καθαρῖσμός τῆς πνευματικῆς μας ἀτιμωσίας, ὁ φωτισμός τῆς διάνοιας, ἡ χαρὰ τοῦ πνεύματος, ὁ χρυσὸς κρίκος, ποὺ ἐνώνει τὸ δημιουργήμα μὲ τὸ Δημιουργό.

Προσευχὴ εἶναι ἡ ἐνίσχυσι τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀγάπης. Προσευχὴ εἶναι ἡ διόρθωσι τῆς ζωῆς μας, τὸ ἰσχυρὸ ἐλατήριο γιὰ ἔργα ἀγάπης. Εἶναι ἡ καταστροφὴ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου. Ἡ περιφρόνησι τῶν ἐπίγειων θησαυρῶν καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ οὐράνιων εὐλογιῶν. Εἶναι ἡ ἀναμονὴ τῆς καθολικῆς κρίσεως, τῆς γενικῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς μέλλουσας ζωῆς. Εἶναι ἡ ἐντονὴ προσπάθεια νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸν αἰώνιον βασανισμό. Εἶναι ἡ ἀκατάπαυσι ἀναζήτησι τῆς συνώμης τοῦ Ὑψίστου Βασιλέως, ἡ πορεία πρὸς τὸ Θεό. Προσευχὴ εἶναι ἡ προσπάθεια νὰ χωρέσουμε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους στὴν καρδιά μας μὲ τὴν ἀγάπην. Εἶναι τὸ κατέβασμα τοῦ οὐρανοῦ στὴν ψυχὴ

μας και η παραμονη της Παναγίας Τριάδος σ' αυτήν, σύμφωνα με το λόγο της Γραφής: «Πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν» (Ἰωάν. 1,23) γιατί, «τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματός ἐστιν» (Α' Κορινθ. 6,19).

Ὁ προφήτης Δαβὶδ λέει ὅτι «ἀγαθὸν ἐστὶ τὸ προσκολλᾶσθαι τῷ Θεῷ» (Ψαλ. 72,28). Καλὸν εἶναι νὰ βρισκεται κανεὶς παρὰ πολὺ κοντὰ στὸ Θεό. Ἡ ἐνωση μετὰ τὸ Θεό, ἐδῶ πάνω στὴ γῆ, εἶναι δεῖγμα καὶ ἐχέγγυον τῆς μακαριότητος, τῆς ἐνώσεως μετὰ τὸ Θεὸ καὶ μετὰ τὸ θάνατο στὴν αἰωνιότητα.

«Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη ὅθεν ἦ-
ξει ἡ βοήθειά μου» (Ψαλμ. 120,1). Ἡ προσευχὴ εἶ-
ναι τὸ «ζῶν ὕδωρ», μετὰ τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ σβήνει τὴ
δίψα της.

Ὅμως, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει
ὅλες μας τὶς ἀνάγκες, ἡ προσευχὴ εἶναι πολὺ ἀ-
ναγκαία γιὰ τὴν κάθαρση καὶ τὴ διατήρηση τῆς
ψυχῆς μας. Γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ἡ προσευχὴ εἶναι
συνεχῆς, γιατί συνεχῶς ἁμαρτάνουμε. Ἡ εὐγνωμο-
σύνη μας πρὸς τὸ Θεὸ πρέπει νὰ εἶναι διαρκῆς,
γιατὶ καθημερινῶς παίρνουμε νέες ἀναρίθμητες
δωρεὲς ἀπὸ τὸ Θεό. Ἡ δοξολογία, ἐπίσης, πρέπει
νὰ εἶναι διαρκῆς, γιατί διαρκῶς βλέπουμε τὴ δόξα
τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ καὶ ἰδιαίτερα τὴ δόξα τῆς
ἀπειρης ἀγάπης Του γιὰ μᾶς.

«Ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βια-
σταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν» (Ματθ. 11,12). Ἡ Βασι-
λεία τῶν οὐρανῶν δὲν μπαίνει μέσα στὴν καρδιά
μας ὅταν οἱ ἄνθρωποι μετὰ ἐπιμέλεια τὴν ἀποφεύ-
γουμε. Μετὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἐπιμόνου χήρας, ἡ
ὁποία συχνὰ ἐπισκέπτεται τὸν δικαστὴ καὶ τὸν ἐ-
νοχλεῖ μετὰ τὶς θερμὲς τῆς παρακλήσεις (Λουκ. 18,
2-8), μᾶς διδάσκει ὁ Κύριος ὅτι ἡ προσευχὴ μας
πρέπει νὰ εἶναι συνεχῆς καὶ ἐπίμονος. «Αἰτεῖτε
καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὕρησете, κρούετε
καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 7,7), μᾶς λέει ἄλλοῦ
ὁ ἴδιος, ἢ «πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ
πιστεύοντες λήψεσθαι» (Ματθ. 21,22).

Τὸ πρῶτο γινώρισμα, ποὺ πρέπει νὰ ἔχει ἡ
προσευχὴ μας, εἶναι ἡ ζωντανὴ πίστις στὸν Κύριο.
Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἀμφιβάλλει καὶ ἀπιστεῖ, δὲν θὰ
λάβει τὸ αἰτούμενο. Ἡ ἀμφιβολία εἶναι βλαστη-
μία. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐνθυμεῖται ὅτι ὁ
Θεὸς στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς περιμένει τὴν κατα-
φατικὴ ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα, ποὺ θέτει στὴν ψυ-
χὴ τοῦ καθενός: «πιστεύεις ὅτι δύναμαι ποιῆσαι
τούτο;» Ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας πρέπει νὰ

βγαίνει ἡ ἀπάντησις «ναί, Κύριε».

Ὅταν προσευχόμεθα, πρέπει νὰ πιστεύουμε
στὴ δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ στὴ δύναμιν τῶν λόγων
τῆς προσευχῆς. Ὅταν προσευχόμεθα, πρέπει νὰ
πιστεύουμε ἀπόλυτα ὅτι μόνον ὁ Θεὸς ὑπάρχει καὶ
γεμίζει μετὰ τὴν παρουσία του τὰ πάντα καὶ εἶναι
ἐτοιμὸς νὰ μᾶς βοηθήσει. Ὅταν προσευχόμεθα
πρέπει νὰ πιστεύουμε ὅτι εἴμεθα εἰκόνες Του. Ὅ-
ταν προσευχόμεθα, πρέπει νὰ πιστεύουμε ὅτι ὁ
Θεὸς εἶναι ἄβυσσος εὐσπλαχνίας, ὅτι βρίσκεται
πολὺ κοντὰ μας, ἐτοιμὸς νὰ μᾶς χαρίσῃ ὅλα τὰ
πνευματικὰ δῶρα, γιατί ἡ προσευχὴ εἶναι πνευμα-
τικὴ βρώσις καὶ πόσις.

Ὁ Κύριος, ὅταν τοῦ προσφέρουμε τὴν προσευ-
χὴ μας, ἀναζητεῖ μέσα μας ὅ,τι εἶναι ὁμοίον μετὰ Αὐ-
τὸν καὶ συγγενές, γιὰ νὰ ἐμβολιασθῇ ἡ χάρις Του
πάνω σ' αὐτό. Καὶ ἄς γνωρίζουμε ὅτι καμιά λέξις
δὲν χάνεται τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, ὅταν λέγεται
μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά καὶ εἶναι καρπὸς τῆς πί-
στεως, γιατί καμιά φορὰ νομίζουμε ὅτι οἱ λόγοι
μας μάταια πλήττουν τὸν ἀέρα καὶ ἡχοῦν ὅπως ἡ
φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ φωνάζει στὴν ἔρημο. Ὅ-
μως αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι
Πατέρας τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρῶν, εἶναι ποτὲ
δυνατὸ νὰ ἀδιαφορήσῃ στίς φωνὰς τῶν παιδιῶν
Του; Γι' αὐτό, ἄς δώσουμε σ' Αὐτὸν ὁλόκληρη τὴν
καρδιά μας. Ἄς ἐμπιστευθῶμε σ' Αὐτὸν ὁλόκληρη
τὴ ζωὴ μας. Ἄς καταφεύγουμε σ' Αὐτὸν μετὰ πλήρη
ἐμπιστοσύνη. Τότε, ὅχι μόνον στὴν παρούσα ζωὴ θὰ
ἔχουμε τὴν εὐλογία Του, ἀλλὰ καὶ στὴ μέλλουσα
θὰ βρεθῶμε ἄξιοι τῶν αἰωνίων Του ἀγαθῶν.

Ἡ προσευχὴ εἶναι τὸ πρῶτο καὶ σπουδαιότερο
μέσο ἀγώνα, ποὺ διαθέτει ὁ ἄνθρωπος. Ἡ προσ-
ευχὴ εἶναι, ἂν μπορούμε νὰ τὸ χαρακτηρίσουμε ἔ-
τσι, ἀπὸ τὰ δύο κουπιά μιᾶς βάρκας τὸ ἓνα καὶ ἡ
πίστις τὸ ἄλλο. Καὶ τὰ δύο μαζὶ ὁδηγοῦν τὴν ψυχὴ
τοῦ ἀνθρώπου στὸ ἥρεμο λιμάνι τοῦ οὐρανοῦ. Μό-
νο μετὰ τὸ ἓνα κουπί, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει
στὸν προορισμὸ του. Στὸ ἴδιο σημεῖο θὰ κάνει
συνεχῶς κύκλους. Μόνον μετὰ τὸ ἓνα φτερό, κανένα
πουλὶ δὲν μπορεῖ νὰ πετάξῃ. Προσευχὴ δίχως πί-
στις εἶναι τόσο ἀδιανόητη ὅσο καὶ πίστις χωρὶς
προσευχὴ. Ἀλλὰ, ἂν ἡ πίστις μας εἶναι πολὺ ἀδύ-
νατη, τότε μπορούμε νὰ λέμε καὶ νὰ ξαναλέμε ἀ-
διάλειπτα: «Κύριε, πρόσθες ἡμῖν πίστιν». Μιὰ τέ-
τοια προσευχὴ πάντοτε γίνεται δεκτὴ. Σ' αὐτὴ τὴν
περίπτωσιν, ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως, ὅπως λέει ὁ
Κύριος, μεγαλώνει καὶ γίνεται δένδρον.

(Συνεχίζεται)

ΕΝΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΟΙ ΣΤΗ ΣΚΙΑΘΟ

ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ (1797-1842)*

Του κ. Κ. Ν. ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ, Πρεσβυτέρου

Τὸ 1825, λοιπόν, ὁ Ἐπίσκοπος Εὐγένιος, κλείνει τὶς ἐνορίες τῆς Σκιάθου καὶ κάνει ἀργοὺς τοὺς ἐφημερίους, γιατί δὲν τοῦ ἀπέδιδαν ὅσα τοῦ ὀφείλαν.

Οἱ Σκιαθίτες τότε παραπονέθηκαν μὲ ἀναφορά τους στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Θρησκείας, γιὰ τὸ κλείσιμο τῶν ἐνοριῶν τους, σημειώνοντας μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς. «Ὁ θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπός μας, μᾶς ἀπεστέρησε καὶ τοῦτο (μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα δεινὰ ποὺ ὑπόφεραν τότε) ἐσφάλισεν τὰς ἐκκλησίας, ἔκαμε ἀργοὺς τοὺς ἱερεῖς διὰ 250 γρόσια τὰ ὁποῖα ἐδανείσθημεν ἀπὸ τοὺς Ἐπιτρόπους του, ἐν καιρῷ ὅπου εἴμεσθεν πολιορκημένοι ἀπὸ ληστές».

Ὁ Εὐγένιος, πάλι, μὲ τὴν ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου 1825 ἀναφορά του, πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο ἀναφέρει, ὅτι βρίσκεται σὲ δύσκολη θέση, γιατί δὲν ἔχει διόλου εἰσοδήματα, μὰ καὶ τὸ Τρίκκερι δὲν τοῦ ἔστελνε τίποτε πιά καὶ ὅτι χρωστáει 1.000 γρόσια, τὰ ὁποῖα τοῦ ζήτησαν οἱ Ψαριανοὶ καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε νὰ τὰ δώσει τὸν ἐφυλάκισαν· κι ἔτσι γιὰ νὰ μπορέσει νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ φυλακὴ ἀναγκάστηκε νὰ τὰ δανειστεῖ. «Οἱ δὲ Σκιαθιοὶ, σημειώνει ὁ Εὐγένιος, πρὸ δύο χρόνων μοῦ ἐσύστησαν καὶ ἐπίτροπον καὶ εἰσοδήματα συναζόντες τα ἐκείνοι καὶ μὴ δίδοντές μοι τὰ ...».

Τελικὰ τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Θρησκείας διατάσσει ν' ἀνοίξουν οἱ ἐκκλησίαι καὶ οἱ Ἐφημέριοι νὰ συνεχίσουν νὰ ἱεροπράττουν κανονικά, δίδοντας ἔτσι ἓνα τέλος σ' αὐτὴ τὴ διένεξη¹.

* * *

Φθάνουμε στὸν Ἰούνιο τοῦ 1828, ὁποῦ ἔρχεται στὴ Σκιάθο, ὁ ἑκτακτὸς Ἐπίτροπος Βορ. Σποράδων, Ἀναστάσιος Λόντος. Στὶς 18 Ἰουνίου τοῦ 1828 — ἡμέρα τῆς ἀφίξεώς του στὸ νηοῖ — ὁ Λόντος συντάσσει ἀναφορὰ πρὸς τὸν Κυβερνήτη Καποδίστρια, στὴν ὁποία μεταξὺ τῶν ἄλλων σημειώνει καὶ τὰ ἑξῆς:

«Ἡ νῆσος αὕτη εἶναι κατοικημένη εἰς δύο μέρη κατὰ τὸ Κάστρον καὶ κατὰ τὴν πόλιν ταύτην τοῦ λιμένος. Εἰς τὸ Ἀον κατοικοῦν ὅλοι οἱ κάτοικοι, εἰς τὴν δευτέραν οἱ πάροιχοι καὶ μά-

λιστα αἱ φαμελῖαι τῶν στρατιωτῶν»².

Γύρω στὰ 1829-30 οἱ κάτοικοι τοῦ Κάστρου ἀφήνουν τὴν παλαιὰ πόλη τους καὶ κατεβαίνουν ἐδῶ ποὺ εἶναι ἡ σημερινὴ χώρα τῆς Σκιάθου, ὅπου καὶ ἱδρύουν δύο ἐνορίες, ὅπως ἀναφέραμε πρὶν πάνω.

Γιὰ τὶς ἐνοριακὰς ἐκκλησίες καὶ τὸν κλῆρο τῆς Σκιάθου, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πολλὰ καὶ σημαντικὰ εἶναι οἱ πληροφορίες, ποὺ μᾶς παρέχει ἀναφορὰ τῆς Δημογεροντίας τῆς Σκιάθου γραμμένη στὶς 11 Ἰουλίου 1833. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀναφορὰ παραθέτουμε στὴ συνέχεια τὶς πρὶν σημαντικὰς, γιὰ τὸ θέμα μας, παραγράφους.

«Εἰς τὴν ἤδη ἀναγειρομένην καὶ βαθμηδὸν καλλωπιζομένην πόλιν τοῦ λιμένος μας, ὅπου ἀποικοῦν ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς νήσου μας, ἐκκλησίαι ἐνοριακαὶ ὑπάρχουν δύο, ἡ μία πρωτεύουσα τιμωμένη εἰς τὸ ὄνομα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ ὄνομα τῆς Γεννήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, κείμεναι, ἡ μία εἰς τὸ ἀνατολικώτερον μέρος τῆς πόλεως καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ δυτικώτερον, ἔχουσαι τὴν ἀναγκαίαν αὐλὴν ἢ περιοχὴν τῶν καὶ περὶ αὐτὰς οἰκίας πολλὰς τῶν πολιτῶν, ἡ μία χωρητικὴ ἀτόμων ὥσει ἑκατὸν πενήκοντα καὶ ἡ ἄλλη ὥσει ἑκατὸν (ἐκτὸς τοῦ, διὰ τὰς γυναῖκας, νάρθηκος).

Ἡ οἰκοδομὴ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι ἀπλὴ πολλὰ λιτὴ καὶ ἐνδεὲς καλλωπισμῶν καὶ ἄλλων ἀναγκαίων ἀναλόγως μὲ τὴν κατάστασιν τῶν οἰκιῶν τῶν πολιτῶν, ἀνοικοδομοῦντων ἐκ νέου τὰς, ὑπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀνωμαλιῶν, ἐδαφουμένας οἰκίας.

Εἰσοδήματα σταθερὰ δὲν ἔχουν ἄλλα, παρὰ τὰ καθ' ἑορτάς, κατὰ προαίρεσιν, συναζόμενα ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαζομένους χριστιανοὺς δίδοντας ἓνα, δύο ἢ τρία λεπτὰ καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξοικονομεῖται τὸ ἀναγκαῖον ἐλαιον καὶ ὁ κηρὸς, στερούμεναι πολλὰ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων.

Ὑπάρχουν εἰς τὴν πόλιν μας τρεῖς πρεσβύτεροι αὐτόχθονες, ἑγγαμοὶ ἡλικίας ἀπὸ τεσσαράκοντα πέντε ἕως τριάκοντα πέντε ἐτῶν, ζῶντες ἀπὸ τινὰς προσφορὰς τῶν ἐνοριτῶν καὶ ἀπὸ μικρὰ τινα εἰσοδήματα τῶν κτημάτων των, ἱκανοὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἱερῶν χρεῶν των καὶ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 253 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

διαγωγῆς ἐναρέτου καὶ τιμίας. Χρηζοῦσι δὲ ἐτι ἐνός βοηθοῦ ἐφημερεύοντες καὶ οἱ τρεῖς ἐναλλάξ εἰς τὰς ρηθείσας δύο ἐνορίας.

Εἰς τὸ φρούριον τῆς νήσου μας, ὅπερ ἤδη ἔμεινε σχεδὸν ἀκατοίκητον μετοικησάντων τῶν πολιτῶν εἰς τὴν πόλιν τοῦ λιμένος, ὑπάρχουν δύο ἐνοριακαὶ ἐκκλησίαι καὶ ὑπὲρ τὰ εἴκοσι ἐξωκκλήσια...»³³.

Οἱ τρεῖς ἐφημέριοι, γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, χωρὶς ν' ἀναφέρονται τὰ ὀνόματά τους, πρέπει νὰ ἦσαν οἱ παπα - Γεώργιος, παπ' - Ἀλέξανδρος καὶ παπα - Νικόλαος³⁴.

Ὅπως φαίνεται, οἱ ἐνορίες συνέχιζαν νὰ δίνουν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ — δηλαδή, μετὰ τὸ 1833 — τὰ δικαιώματά τους, ἐνῶ οἱ ἐφημέριοι δὲν ἔπαυσαν νὰ πληρώνουν τὸ ἐμβατοίκιο, ποὺ ἔφθανε μόλις τὶς 60 δρχ. καὶ γιὰ τὰ τρία νησιά³⁵.

* * *

Τέλος, γιὰ τὶς δύο ἐνοριακὲς ἐκκλησίες, τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῆς Παναγίας τῆς Λιμνιάς, ἔχουμε ν' ἀναφέρουμε τὰ ἀκόλουθα.

Ἡ πρώτη, δηλ. ἡ ἐκκλησία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἢ τοῦ Ἀη - Γιάννη, πρὶν ἀνακαινισθεῖ ἐκ βάθρων, «ἦταν ἓνα παλὶ ἐκκλησάκι στὸ ὄνομα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν»³⁶.

Φαίνεται πὼς εἶχε καὶ κάποια ἀκίνητη περιουσία, γιατί, καθὼς ἀναγράφεται στὸ βιβλίο τοῦ Δημοσίου Μνήμονος τῆς Σκιάθου, οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, Ἀλέξανδρος Μωραΐτου καὶ Νικόλαος Παπαϊωάννου, ἐπώλησαν δύο οἰκόπεδα (σπιτότοπους) τὰ ὁποῖα ἦσαν κτήματα τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, στοὺς Μιχ. Θεοδόση καὶ Σταμ. Μανιάτου, ἀντίστοιχα³⁷.

Ἀκόμη θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε, πὼς λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν κοίμησή του (6 Ὀκτωβρίου 1842) ὁ Ἐπίσκοπος Εὐγένιος χειροτόνησε καὶ διόρισε ἐφημέριο στὴν ὡς ἄνω ἐνοριακὴ ἐκκλησία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τὸν πατέρα τοῦ Παπαδιαμάντη, παπ' - Ἀδαμάντιο³⁸.

Ἡ ἄλλη ἐνοριακὴ ἐκκλησία τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, ποὺ λέγεται καὶ Παναγία ἡ Λιμνιά, ἀνακαινίσθηκε τὸ 1838. Παλαιότερα ὑπῆρχε ἐκεῖ ἐκκλησάκι, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀγ. Χαράλαμπου, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Λιμνιοὶ ἔφεραν καὶ τοποθέτησαν ἐδῶ «τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς πολιοῦχου τῆς πατρίδας τους Λίμνης, ποὺ γιόρταζε στὶς 8 Σεπτεμβρίου, γι' αὐτὸ ἡ ἐνορία μὲ πρᾶξη τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἀπὸ 5 Ἀπρι-

λίου 1836 ὀνομάσθηκε ἐνορία τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου»³⁹.

Στὶς 12 Ἰουνίου 1837 ὁ Δήμαρχος Σκιάθου Ἀναγν. Μπονάκης σὲ ἀναφορὰ τοῦ πρὸς τὴν Β. Ὑποδιοίκησιν Σκοπέλου, Σκιάθου κ.λπ. σημειώνει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς:

«Ἡ ἐνοριακὴ μας ἐκκλησία τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου πεπαλαιωμένη οὕσα ἔφθασεν εἰς κατάστασιν ἐπικινδύνου κρημνισμοῦ. Ἐπομένως ... εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἡ ἐπισκευὴ τῆς ... οἱ εὐκαταστατώτεροι Δημόται χορηγοῦν εὐχαρίστως καὶ αὐτοπροαιρέτως χρηματικὰ βοηθήματα...».

Λίγες ἡμέρες μετὰ, ὁ Ἐπίσκοπος Σκιάθου καὶ Σκοπέλου Εὐγένιος στέλνει στὴν Ὑποδιοίκησιν τῶν Βορ. Σποράδων τὴν ἀκόλουθη ἀναφορά.

ἀρ. 109

16 Ἰουνίου 1837 Σκόπελος

Πρὸς τὸ Β(ασιλικὸν) Ὑποδιοικητήριον Σκοπέλου Σκιάθου κ.λπ.

Ἀπάντησις εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 846 ἀπὸ 15/ Ἰουνίου ἔγγραφόν του

Περὶ ἐπισκευῆς τῆς ἐν Σκιάθῳ Ἐκκλησίας τῆς Γεννήσεως / τῆς Θεοτόκου.

Καὶ ἡμεῖς ἐλάβομεν πρὸ πολλοῦ γνῶσιν τῆς καταστάσεως τῆς ἐν / Σκιάθῳ Ἐκκλησίας τῆς Γεννήσεως τῆς / Θεοτόκου κ(αὶ) διὰ τοῦτο ἀναγνωρίζομεν / οὐ μόνον δικαίαν τὴν αἴτησιν τῆς Δη/μοτικῆς ἀρχῆς Σκιάθου, ἀλλὰ καὶ κατεπεύγουσαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιδιορ/θώσεως τῆς Ἐκκλησίας. / Ἡ Ἐκκλησία αὕτη εἶναι χωρητικό/ητος, ὅχι ἀναλόγου μὲ τὴν πληθὺν τῶν ἐνορι/τῶν, κ(αὶ) ἐπομένως εἰς κα/τάστασιν ἐπικινδύνου ροπῆς. Προσέτι / ἔχει τὴν ἀγίαν Τράπεζαν εἰς / θέσιν ἀκατάλληλον καὶ εἶναι τῆς πρώτης / ἀνάγκης νὰ ἐκτανθῇ εἰς τὸ ἱερὸν Βῆ/μα, διὰ νὰ ἐγερθῇ καὶ ἡ ἀγία // Τράπεζα εἰς τὴν ἀνήκουσαν κεντρικὴν / θέσιν τοῦ ἱεροῦ Βήματος. / Ταῦτα εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀρ. 846 ὑπὸ χθεσινὴν ἡμερο/μηνίαν ἐγγράφου σας.

Τ.Σ. Ὁ Ἐπίσκοπος

Ὁ Σκοπέλου Εὐγένιος.

Τὴν ἴδια ἡμέρα, ποὺ ἡ Ὑποδιοίκησις ἔλαβε τὴν ἀναφορὰ τοῦ Ἐπισκόπου, ἀπευθύνθηκε «πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ. Β. Γραμματείαν» μὲ ἔγγραφο, τὸ ὁποῖο συνέταξε ὁ τότε Γραμματεὺς τῆς Ὑποδιοικήσεως Σκοπέλου, Σκιάθου κ.λπ., Κ. Καλαμίδας.

Στὸ ἔγγραφόν του αὐτὸ ὁ Γραμματεὺς σημείω-

νε μεταξὺ τῶν ἄλλων, πὼς ἡ Ὑποδιοίκηση «ἐξή-
τησε τὴ γνώμη τῶν κατοίκων τῆς Σκιάθου καὶ
εἶδε τὴν ἐπιθυμίαν τους γιὰ τὴν “ἀπόλυτον ἀνάγκη-
ν ἐπισκευῆς” ... (ἀφοῦ ὁ ναὸς) εἶναι τὰ μέγι-
στα ἀναγκαῖος εἰς τὸν Δῆμον Σκιαθίων».

Στις 24 Ἰουλίου τοῦ ἴδιου ἔτους ἡ ἐπὶ τῶν
Ἐκκλησιαστικῶν Β. Γραμματεία στέλνει στὸν
Ὑποδιοικητὴ Σκοπέλου, Σκιάθου κ.λπ. τὴν ἀκό-
λουθη ἀπάντησι:

ἀρ. 13659-14022 Ἀθῆναι 24 Ἰουλίου 1837
Πρὸς τὸν Ὑποδιοικητὴν Σκοπέλου, Σκιάθου
κ.λπ.

Περὶ ἐπισκευῆς ἱεροῦ Ναοῦ ἐν / Σκιάθῳ

Εἰς ἀπάντησιν ἀπὸ 16 Ἰουνίου καὶ 1 Ἰουλίου
τ.ῆ. δύο/ ἀναφορῶν σας ἐπιτρέπομεν εἰς ὑμᾶς
νὰ δώσετε τὴν ἀδειαν/ εἰς τὴν ἐν Σκιάθῳ Δημο-
τικὴν ἀρχὴν νὰ ἐπισκευάσῃ τὴν ἐτοι/μόρροπον
ἐκκλησίαν τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἀλλὰ
/ συγχρόνως θέλετε καταστήσει τὴν ἀρχὴν ταύ-
την προσηκ/τικὴν, τόσον εἰς τὰ περὶ εὐρυθμίας
τῆς στερεότητος τῆς οἰκοδομῆς / ὅσον καὶ εἰς τὰ
περὶ ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως τοῦ Ἱεροῦ τού-
του ναοῦ, ἀπαιτούμενη.

Ὁ Γραμματεὺς⁴⁰

Α. Π.

Τὸν ἐπόμενο χρόνον ἡ ἐκκλησία ἀνακαινί-
σθηκε, σύμφωνα μὲ τὴν παρακάτω ἐπιγραφὴ
ποὺ ὑπάρχει στὸ ἐξωτερικὸ ὑπέρθυρον τοῦ νάρ-
θηκα καὶ γράφει:

Ὁ ναὸς οὗτος ἀνεκαινίσθη ἐκ συνει/σφορᾶς
τῶν πλοιαρχῶν καὶ τινῶν δημο/τῶν Σκιάθου δι'
ἐπιστασίας τῶν κ. Ἀγ. Γ. Μανιώτου καὶ Φιλ.
Δήμου ἀρ/χιτέκτονος Θεοδώ/ρου Μόσχου Μα-
κεδονίου 1838»⁴¹.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Γ.Α.Κ. = Γενικὰ Ἀρχεῖα Κράτους

Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ. = Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχο-
λῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Μον. = Μοναστηριακά.

31. Γ.Α.Κ. Ὑπ. Θρησκείας φάκ. 10⁸ Μὲ τὴν 3347/30 Ὀκτ.
1825 διαταγὴ τοῦ τῷ Ὑπουργεῖο τῆς θρησκείας, πρὸς τὸν
Εὐγένιο, σημειώνει, πὼς εἶχε σκοπὸ νὰ τὸν καλέσει στὸ
Ναύπλιο καὶ νὰ διορίσει τοποτηρητὴ. Ὅμως «οἷκτω καμ-
φθὲν» διέταξε ν' ἀνοῖξουν οἱ ἐκκλησίαις.

32. Γ.Α.Κ. Γεν. Γραμματεία φάκ. 80, πρόκειται γιὰ τὸ
ὑπ' ἀρ. 91/18 Ἰουνίου 1828 ἔγγραφο.

33. Πρόκειται γιὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 23/11 Ἰουλίου 1833 ἀναφο-
ρὰ τῆς Δημογεροντίας Σκιάθου, τὴν ὁποία ὑπογράφουν οἱ
Δημογέροντες Νικόλαος Καρπέτης, Ἀ. Μπανάκης καὶ Ἀγ-

γελῆς Γεωργίου καὶ ἡ ὁποία βρίσκεται στὰ Γ.Α.Κ. Μοναστ.
φάκ. 474.

34. Γιὰ τὸν παπα Νικόλαο Παπανικολάου (1797-1883) βλ.
Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Ἀνερευνήτες πτυχῆς τῆς ζωῆς τοῦ Ἀ-
λεξ. Παπαδιαμάντη, Ἀθήνα 1988, σελ. 91-93.

35. Μητρ. πρ. Λήμνου Βασιλείου Ἀτέση, Ἰκετήριοι ἐξοι-
κονομήσεως Ἀρχιερέων, περ. «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τ. ΚΖ (1950)
σελ. 130-131.

36. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα Α' ... ὅπ. παρ. σελ.
128.

37. βλ. Γ.Α.Κ. Χρον 192 ἀρ. 86/21 Μαΐου 1834 καὶ ἀρ.
88/27 Μαΐου 1834. Ἀκόμη βλ. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Τὸ βιβλίο
τοῦ Δημοσίου Μνήμονα Σκιάθου καὶ τὸ Σκιαθίτικο ναυτικὸ,
Σκιαθίτικα Β', ὅπ. παρ. σελ. 27-54.

38. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Ἀνερευνήτες πτυχῆς ... ὅπ. παρ.
σελ. 28-39.

39. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα Α' ... ὅπ. παρ. σελ.
129.

40. Τὰ ἔγγραφα βρίσκονται στὰ Γ.Α.Κ., Γραμματεία Ἐκ-
κλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, θυρ. 36 φακ. 1
(Ὁθωνικὸ Ἀρχεῖο).

41. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα Α' ... ὅπ. παρ. σελ.
129.

(ΤΕΛΟΣ)

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

ΜΗΝΑΙΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, περιέχον ἅπα-
σαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ Ἀκολουθίαν. Ἐκδοσὴ
Α', Ἀθήνα 1993, σσ. 496 (σχῆμα 17Χ24 ἑκατ.).

Καὶ στὸ Μηναῖο αὐτό, ὅπως στὰ προηγούμε-
να, ἔγινε προσθήκη ἀπολυτικίων καὶ συμπλήρω-
ση μὲ τὴν Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Συμεὼν, ἀρχιε-
πισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ τῶν ἁγίων καλλινί-
κων παρθένων Πίστewος, Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης
καὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν Σοφίας.

ΜΗΝΙΑΙΑ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ καὶ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ.
Ἀθήνα 1993, σχῆμα 17Χ24 ἑκατ., σσ. 508 καὶ 584
ἀντίστοιχα.

Στοῦ μὲν Ὀκτωβρίου παρατίθεται καὶ ἡ
πλήρης Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ
θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Γερασίμου τοῦ ἐν Κε-
φαλληνίᾳ (20 Ὀκτωβρίου), στοῦ δὲ Νοεμβρίου,
τοῦ ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως (9 τοῦ μη-
νός), ἐνῶ καὶ τὰ δύο ἐμπλουτίσθηκαν μὲ τὰ ἐλ-
λείποντα ἀπολυτίκια. Ἡ ἐκτύπωση εἶναι δίχρω-
μη. Ἦδη βιβλιοδετήθηκε καὶ τὸ μηναῖον Δεκεμ-
βρίου καὶ ὁλοκληρώθηκε ἡ σειρά τῶν 12 αὐτῶν
Λειτουργικῶν βιβλίων, σὲ μικρὸ σχῆμα, ἐνῶ πα-
ράλληλα κυκλοφοροῦν καὶ τὰ ἀντίστοιχα μεγάλα.

Γιὰ πληροφορίες καὶ παραγγελίες βιβλίων ἀ-
πευθύνεσθε: Ἀποστολικὴ Διακονία. Ἰασιίου 1 - 115
21 Ἀθήνα. Τηλ. 01/7228008 καὶ 7246784. FAX 01/
7238149.

Κεντρικὴ διάθεση:

Βιβλιοπωλεῖο: Δραγατσανίου 2, Πλ. Κλαυθμώνος -
Ἀθήνα Τηλ. 01/3228637.

Φθινοπωρινά

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

«Ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος»

Ἄν θέλαμε νὰ συνοψίσουμε τὸ περασμένο μας ἄρθρο καὶ νὰ διατυπώσουμε τὴ βοήθεια ποὺ μᾶς παρέχουν οἱ «καλές» εἰκόνες στὴν πορεία μας «ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ καὶ ἀνύδρῳ» (Ψαλμὸς ξβ' 1) θὰ λέγαμε, δίνοντας μιὰ παράδοξη ἐκ πρώτης ὄψεως ἐρμηνεία στὸ γνωστὸ ψαλμικὸ στίχο ποὺ ἀκολουθεῖ «μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος» (Ψαλμὸς λη' 7), ὅτι ὁ ἄνθρωπος ζεῖ καὶ πορεύεται μὲ εἰκόνες, ἀπὸ εἰκόνες, γιὰ εἰκόνες.

Ἄν στὴν πρώτη του ἐρμηνεία ὁ στίχος ὑποδηλώνει ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι φευγαλέα σὰν μιὰ εἰκόνα ποὺ ἔρχεται καὶ παρέρχεται — «ἀλήθεια, εἰκόνα ὁ ἄνθρωπος πάνω στὴ γῇ περνάει» (μετάφραση Θ. Κωνσταντίνου) — τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὑποστηρίξουμε μετὰ ἀπὸ μελέτη τῆς βαθειᾶς ἀνθρώπινης ἐμπειρίας ὅτι ὁ ἄνθρωπος παίρνει τὶς εἰκόνες ὑπὸ μάλης καὶ προχωρεῖ.

Κι ἡ πιὸ ἐρημὴ καὶ ἐρημικὴ εἰκόνα, καὶ αὐτὴ ἀκόμη μιᾶς ἐρήμου, μπορεῖ ν' ἀποτελεῖ ὁθόνη προβολῆς μιᾶς κρυμμένης πραγματικότητας καὶ ὄχι ἀναγκαστικὰ μιὰν αὐταπάτη ἢ ψευδαίσθηση. Μπορεῖ ν' ἀποτελεῖ, δηλαδή, εἰκόνα ἐρήμου ἀλλὰ συνάμα ὅαση καὶ ἀφετηρία ἐξόδου. Ἄν ἔτσι δοῦμε τὴ ζωὴ μας δὲν ἀποκλείεται στὸ τέλος νὰ βρεθοῦμε παρὰ τὰς διεξόδους ὑδάτων πολλῶν στηριζόμενοι σὲ ράβδους καὶ βακτηρίες ποὺ μᾶς παρακαλοῦν, μᾶς παρηγοροῦν.

Ἐρημοὶ καὶ ἐρημοὶ

Μέχρι τώρα δὲν ἀξιώθηκα νὰ ταξιδέψω στὴν ἐρημο ὑπὸ τὴ γεωγραφικὴ τῆς ἔννοια. Ἡ **πνευματικὴ γεωγραφία**, βέβαια, μᾶς προσφέρει ποικιλία ἐρήμων, ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν. Ὁ κινηματογράφος μᾶς ἔχει δώσει συναρπαστικότερες ταινίες ἐρημικοῦ τοπίου, ἢ φωτογραφικὴ τέχνη ἐπίσης.

Φωτογραφία

τῶν Larry

Silver

καὶ

Leslie

Barany

(1979).

Ὁμολογῶ πὼς μιὰ τέτοια φωτογραφία μπόρεσε ν' ἀνακαλέσει μέσα μου τὶς ὅποιες μνήμες καὶ σκέψεις εἶχα ποτὲ συγκεντρώσει ἢ στοχαστεῖ πάνω στὴν ἔρημο καὶ μ' ἔκανε νὰ τὶς ἀποτυπώσω στὸ χαρτὶ αὐθόρμητα τότε πού τὴν ἀντίκρισα γιὰ πρώτη φορὰ στὴν προθήκη ἑνὸς βιβλιοπωλείου βόρειας χώρας πού τύχαινε νὰ βρισκομαι τότε. Δὲν γνωρίζω ἂν ἡ τυπογραφικὴ ἀσπρόμαυρη παραλλαγὴ τῆς μπορεῖ νὰ προξενήσει καὶ στὸν ἀναγνώστη μας τὶς ἴδιες ἐντυπώσεις πού προκάλεσε σὲ μένα ἡ ἐγχρωμὴ τότε ἐκτύπωση.

Alain Sèbe (1989), ἀπὸ τὴ σειρὰ **Τοπία ἐρήμου**.

Βρίσκω αὐτὴ τὴ φωτογραφία τῆς ἐρήμου μὲ ὅλες τὶς κλιμακώσεις πού περιέχει καταπληκτικὴ. Στὶς παραλλαγές καὶ στὶς διακυμάνσεις βλέπεις νὰ προβάλλεται ὁλόκληρη ἡ ζωὴ. Τὴν αἰσθάνεσαι νὰ πάλλεται ὑπὸ τὸ ἔδαφος καὶ νὰ πορεύεται κάτω ἀπὸ τὴν ὄση γιὰ νὰ ποτίσει τὰ δένδρα πού ὀρθώνουν τὸ ἀνάστημά τους στὸν καύσωνα, στὸν ἄερα, στὶς ἀμμοθύελλες πού μετακινοῦν τοὺς κόκκους τῆς ἄμμου, πού ὅλοι μαζί μποροῦν νὰ ἐξαφανίσουν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς γνωστὰ τοπία. Ἀλλὰ κι ὁ ἕνας μονάχος ἔχει τὴ δύναμη νὰ σὲ τυφλώσει κάνοντάς σε νὰ μὴν μπορεῖς νὰ ὑποφέρεις τὸ τσουξίμο ἂν σοῦ μπεῖ στὸ μάτι καὶ νὰ σὲ ἀκίνητοποιήσει καὶ νὰ σὲ ἀχρηστέψει γιὰ ὥρες.

Λωρίδες λωρίδες μὲ φωτοσκιάσεις σοῦ δείχνουν τὶς διαφορὲς φάσεις καὶ τὰ στάδια πορείας. Ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη λωρίδα σημαδεύεις τὰ βήματά σου καὶ ἡ μιὰ διαχωριστικὴ γραμμὴ χωρίζει ἀλλὰ καὶ ἐνώνει τὰ βήματα πού πορεύονται ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ, ἀπὸ λωρίδα σὲ λωρίδα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ μὴ σταματήσεις παρὰ μόνο γιὰ λίγη ἀνάπαυση, νὰ ξεδιψάσεις καὶ νὰ συνεχίσεις.

Ὁ ὀρίζοντας πού ὀπισθοχωρεῖ μαζί σου προχω-

ρεῖ καὶ μαζί σου καὶ σὲ ὀρίζει ἢ σοῦ ὀρίζει ὅτι δὲν μπορεῖς νὰ σταματᾷς πάρα μόνο γιὰ λίγο. Μόνο πὼς πίσω ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα τὸν δικό σου εἶναι ὁ ὀρίζοντας κάποιου ἄλλου πού περιμένει καὶ πορεύεται κι αὐτὸς γιὰ τὴ συνάντησή στὴν μεγάλη στιγμὴ τῆς τομῆς τῶν ὀριζόντων.

Ἐνα ταξίδι πού δὲν τελειώνει

Στὴν περίοδο λοιπὸν πού ἡ Ἐκκλησία μας εὐλογεῖ τὴν εἴσοδο τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ γιορτάζει τὴν ἐναρξὴ τοῦ νέου ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους — πού συμβολίζει ἕνα μεγάλο ἀτέλειωτο ταξίδι καὶ ὄχι ἀναγκαστικὰ μιὰ πορεία μέσα στὴν ἔρημο ὅπως ἡ περίοδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς — ἃς ἐλπίσουμε στὴν ἀντοχὴ καὶ στὴ δύναμη καὶ στὴ συνοδεία Ἐκείνου πού ὅταν δὲν διακρίνουμε τὰ ἴχνη τῶν βημάτων Του δίπλα στὰ δικά μας, δὲν σημαίνει ὅτι πράγματι δὲν βαδίζει δίπλα μας. Ὅτι τὰ ἴχνη πού βλέπουμε δὲν εἶναι δικά Του καὶ εἶναι τάχα μόνο τὰ δικά μας. Εἶναι φορὲς πού τὰ ἴχνη τῶν βημάτων περδεύονται, σὲ στιγμὲς μάλιστα πού μᾶς ἀνασηκώνει γιὰ νὰ μᾶς βάνει στὸ ὦμο του καὶ νὰ μᾶς ξεκουράσει γιὰ λίγο καὶ πάλι νὰ μᾶς στήσει στὰ πόδια μας γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὴν πορεία μας.

Ἄς σκοπεύσουμε λοιπὸν καὶ φέτος σὲ μιὰ πορεία συντροφευμένη ἀπὸ τὸν Κύριο. Ἡ συνοδεία αὐτὴ δὲν εἶναι εἰκονικὴ, φανταστικὴ, εἶναι πραγματικότητα, μὲ σάρκα καὶ ὀστά. «Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας» (Ματθαίου κη' 20). Ὁ Χριστὸς μᾶς διαβεβαιώνει: ἦρθα καὶ θὰ μείνω, ἀρκεῖ νὰ τὸ θέλετε. Κι ἂν πάλι δὲν τὸ θέλετε, Ἐγὼ θ' ἀκολουθῶ διακριτικὰ μέχρι πού θὰ θελήσετε νὰ μὲ φωνάξετε. **Εἰς πρώτην ζήτησιν...**

Ἄν θέλεις νὰ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ ραδιοκύματα, ἐνίσχυσε τὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς, τόν 89,4 FM STEREO. Ἀριθμ. λογαριασμοῦ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς: 146/558090-03 — 22 (Κατάστημα Μητροπόλεως).

Οι κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπροστά στο πρόβλημα των αιρέσεων και της παραθρησκείας

3. Όμοσπονδες Χώρες*

Τού π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ, Δρ. Θεολ. - Δρ. Φιλολ.

2. Οι θέσεις της κυρίας Schippmann

Στα πλαίσια ειδικής συνεργασίας που είχα, με την ευκαιρία επισκέψεώς μου στο Βερολίνο (15.9.1992), η κυρία Schippmann απάντησε στα ακόλουθα βασικά ερωτήματα:

Η άρμοδιότητα της Πολιτείας

Ερώτηση: Κυρία Schippmann, έχετε μία υπεύθυνη θέση στο Υπουργείο Νεότητας και Οικογενείας του Βερολίνου. Τί ακριβώς κάνετε;

Schippmann: Είμαι συνεργάτρια του Διοικητικού Τμήματος του Υπουργείου για την Νεότητα και την Οικογένεια. Αυτή η περιοχή δεν υπάγεται στην άρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού, το οποίο κατά τα άλλα είναι υπεύθυνο για θρησκευτικές κοινότητες.

Ερώτηση: Με άλλα λόγια, σεις ασχολείστε με ομάδες, που ξεχωρίζουν από τις κλασσικές θρησκευτικές κοινότητες, οι οποίες ανήκουν στην άρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού. Πώς έγινε αυτός ο διαχωρισμός;

Schippmann: Κατά τα έτη 1980-1982, ύστερα από την πρώτη Έκθεση που κάναμε, είδαμε ότι πρόκειται κατ' αρχήν για ομάδες, που τουλάχιστον κατά την εποχή εκείνη, δημιουργούσαν συγκρούσεις στους νέους και στις οικογένειες. Ήταν δηλαδή θρησκευτικές και κοσμοθεωριακές ομάδες, που δημιουργούσαν συγκρούσεις και που προφανώς δεν είναι δυνατόν να έναρμονιστούν με την τάξη των αξιών της δημοκρατικής κοινωνίας μας. Γι' αυτό το λόγο εντάχθηκαν στην άρμοδιότητα του Υπουργείου για την Νεότητα και την Οικογένεια. Γι' αυτές τις ομάδες υπάρχουν πολλοί όροι: θρησκείες της νεότητας, αιρέσεις της νεότητας. Σ' αυτές εντάσσονται όλες οι ομάδες που χρονικά δημιουργήθηκαν στις δεκαετίες του 1960 και 1970 και έχουν ορισμένα δομικά χαρακτηριστικά: μία συγκεκριμένη συνταγή, έναν φύρερ-γκουρού στην κορυφή, απαίτηση μοναδικής εκπροσώπησης, απόλυτη απαίτηση και συγκεκριμένες ιεραρχικές δομές.

Δεν έχω άρμοδιότητα για τις κλασσικές αιρέσεις, όπως είναι οι μάρτυρες του Ίεχωβά, οι Πεντηκοστιανοί κ.ο.κ. Η άρμοδιότητά μου πηγάζει από το ότι αυτές οι ομάδες έμπεριέχουν ιδιαίτερους κινδύνους συγκρούσεων και προβάλλουν αξίες που δεν συμβιβάζονται με τις αξίες της δημοκρατικής μας τάξης.

Ερώτηση: Ποιά κριτήρια έχετε για να προσδιορί-

σετε τις ομάδες, για τις οποίες θεωρείτε ότι έχετε άρμοδιότητα;

Schippmann: Δεν υπάρχουν καθορισμένα κριτήρια. Άνεφερα ήδη μερικά δομικά χαρακτηριστικά, που περιλαμβάνονται στο κείμενο «Ομάδες που έγκυμονούν συγκρούσεις - Κριτήρια για την προστασία της νεότητας». Τα κριτήρια αναφέρονται στα σημεία που στράφηκε ή κριτική εναντίον των ομάδων αυτών: ή ύπαρξη ενός κλειστού έρμηνευτικού συστήματος, ιεραρχικών δομών, απαίτηση απόλυτης εξουσίας και άλλα. Στη νομοθεσία και στα κείμενα που προσδιορίζουν τις άρμοδιότητες των κυβερνητικών υπηρεσιών τα κριτήρια αυτά έχουν μια γενική διατύπωση: πρέπει πάντοτε να τα διεκδικήσουμε, δεν είναι κάτι που έχει διατυπωθεί με σαφήνεια. Προσωπικά πρέπει πάντοτε να αποδείξω και στους προϊσταμένους μου τί δυναμικό κρύβεται πίσω από κάτι, σε ποιο σημείο υπάρχουν κίνδυνοι και τί ακριβώς έχει αλλάξει. Δεν πρόκειται για κάτι που είναι σαφώς διατυπωμένο και να αναγνωρίζεται ολοκληρωτικά ότι πρόκειται για επίσημα κριτήρια. Πρέπει να διατυπώνονται εκ νέου στα πλαίσια πολλών επί μέρους διαδικασιών. Αυτό είναι ή βάση αυτής της εργασίας, που την καθιστά συναρπαστική, αλλά και δύσκολη.

Άνεξάρτητα από το αν πρόκειται για απάτη, για προσηλυτισμό στο δρόμο, για ποινικά αδικήματα, πρέπει πάντοτε να γίνεται αναφορά στις επί μέρους περιπτώσεις που πρέπει να διασαφηνιστούν.

Αποφάσεις ανωτάτων δικαστηρίων

Ερώτηση: Τα τελευταία χρόνια είχατε κάποιους δικαστικούς αγώνες μ' αυτές τις ομάδες. Μπορείτε να μιλήσετε για τις πιο σημαντικές δικαστικές αποφάσεις;

Schippmann: Υπάρχουν δύο πολύ βασικές αποφάσεις. Τα ανώτατα δικαστήρια αποφαινόνται τώρα ότι ή Πολιτεία δεν έχει μόνο δικαίωμα να ενημερώσει τους πολίτες, ακόμη και για κοσμοθεωριακά και θρησκευτικά ζητήματα, αλλά έχει και καθήκον, σε περίπτωση προβολής διαφορετικής εικόνας περί ανθρώπου και περί άγωγής και διαφορετικών νοημάτων ζωής, να πάρει θέση και να προειδοποιήσει τους πολίτες της για πιθανούς κινδύνους.

Τελευταία λοιπόν, ή νομολογία των ανωτάτων δικαστηρίων αποφαινέται ότι ή Πολιτεία, στα πλαίσια

της αρμοδιότητάς της πρέπει να δώσει στους πολίτες της την δυνατότητα, να σκεφθούν τις διασυνδέσεις των ομάδων αυτών και να τους βοηθήσει να πάρουν μια απόφαση και κατά το δυνατόν, να τους προειδοποιήσει. Αυτό αμφισβητείτο στο διάστημα των ετών. Το Βερολίνο διεκδίκησε την άποψη του ήδη από το 1982 και είπε:

Στη βασική δομή των διαφόρων ομάδων, βλέπουμε ένα πιθανό κίνδυνο και πρέπει να συμπεριφερθούμε ανάλογα. Πρέπει να αντιπαρατεθούμε, να μη αφήσουμε το πράγμα να κυλήσει. Τις θέσεις που διατυπώσαμε ως σκοπούς της παιδείας, πρέπει να τις εφαρμόσουμε σ' αυτή την περιοχή και να μη πούμε πώς η περιοχή αυτή είναι ταμπού, επειδή ονομάζεται θρησκεία. Η θέση όμως αυτή αναπτύχθηκε μόλις τώρα. Τα ανώτατα δικαστήρια αποφαινόνται ότι αυτό, αποτελεί περιοχή ευθύνης της ίδιας της Πολιτείας.

Άπειλη για τη δημοκρατία;

Ερώτηση: Η υπηρεσία σας θεωρεί ότι τα προβλήματα που δημιουργούνται ξεπερνούν τον θρησκευτικό χώρο. Μιλήσατε ήδη για τη δημοκρατική τάξη. Νομίζετε ότι εδώ απειλείται η δημοκρατία;

Schippmann: Αυτό θα ήταν μια σκληρή διατύπωση. Έδώ παρατηρούμε μία εξέλιξη. Στα τελευταία δέκα χρόνια είχαμε μία σειρά δικαστικών αγώνων και αντιπαραθέσεων και με αυτό τον τρόπο σημειώθηκαν μεταβολές.

Προσωπικά, με βάση τη μακρά μου δαστηριότητα σ' αυτόν τον τομέα, νομίζω ότι πρέπει να κάνουμε μία διαφοροποίηση. Δεν διακρίνονται όλες οι ομάδες από ολοκληρωτικές ιδεολογικές, θρησκευτικές ή κοσμοθεωριακές τάσεις. Μ' αυτές τις τάσεις δημιουργείται ένα δυναμικό πεδίο συγκρούσεων.

Ερώτηση: Θεωρείτε ότι το πράγμα έχει ενδιαφέρον και από πολιτική σκοπιά;

Schippmann: Αυτό δεν το παρατηρήσαμε από την αρχή. Πρέπει να πούμε με σαφήνεια: Μέχρι τώρα είχαμε δέκα χρόνια δικαστικής διαμάχης μ' αυτές τις ομάδες και, εν μέρει, διάφορες αποφάσεις κατωτέρων δικαστηρίων ακυρώθηκαν μόλις τώρα.

Άπειλη για την νεότητα και την παιδεία

Ερώτηση: Υπάρχουν λοιπόν ομάδες που προβάλλουν στοιχεία τα οποία δεν συμβιβάζονται με τις αξίες, πάνω στις οποίες θεμελιώνεται η δημοκρατική μας κοινωνία, ή παιδεία κ.ο.κ. Για ποιές ομάδες πρόκειται;

Schippmann: Τέτοια στοιχεία υπάρχουν επί παραδείγματι στη σαφεντόλοτς. Η χρήση του όρου ανθρώπινα ανθρωποειδή, της ονομαζομένης «Ήθικης» δεν συμβιβάζεται με τους σκοπούς της εκπαίδευσης

που πρέπει να καλλιεργήσουμε και που αναφέρονται στο νόμο για τα Παιδιά και την Νεότητα. Το ίδιο συμβαίνει και με τις έννοιες της δημοκρατίας, της υπευθυνότητας για τον εαυτό μας. Τέτοια στοιχεία βρίσκουμε και στους Χάρε Κρίσνα, στα Παιδιά του Θεού, όπου αυτή η σχέση εξάρτησης αντικαθιστά την προσωπική πράξη.

Η αξιολόγηση αυτών των στοιχείων είναι διαφορετική στις επί μέρους ομάδες. Άλλα σκέπτομαι πώς σε πολλές από αυτές τις ομάδες υπάρχουν αμφιβολίες και σ' αυτό το επίπεδο.

Ερώτηση: Είστε υπεύθυνη γι' αυτά τα θέματα στο Υπουργείο για την Νεότητα και την Οικογένεια. Η εκπαίδευση στη Γερμανία θεμελιώνεται πάνω σε ορισμένες αξίες. Ποιές είναι αυτές οι αξίες;

Schippmann: Ο νόμος για τα παιδιά και τη νεότητα αποτελεί τη βάση, που προσδιορίζει κριτήρια, τα οποία ισχύουν και γι' αυτή την περιοχή. Έχουμε ακόμη και τις βασικές αρχές της εκπαίδευσης. Μία από αυτές είναι η διαφώτιση - συμβουλευτική.

Οι έντεταλμένοι για την προστασία της νεότητας διατύπωσαν ένα κατάλογο που προσδιορίζει τα στοιχεία που ανταποκρίνονται στους σκοπούς της εκπαίδευσης και στις τάσεις αναφορικά μ' αυτές τις ομάδες, οι οποίες αντιστρατεύονται σ' αυτούς τους σκοπούς. Από την πλευρά των ομάδων αυτών έχουμε σκληρές αυταρχικές δομές. Εμείς όμως θέλουμε δημοκρατικά διατυπωμένες δομές, να διδάξουμε στα παιδιά συντροφική βασική συμπεριφορά: να τα διαπαιδαγωγήσουμε ώστε να γίνουν ώριμες προσωπικότητες. Σ' αυτές τις ομάδες προσφέρεται κάτι έντελώς διαφορετικό: εξάρτηση από την «αυθεντία».

Στις ίδιες τις ομάδες που δημιουργούν συγκρούσεις, υπάρχουν πολύ στενές σχέσεις εξαρτήσεως κατωτέρου από ανώτερο. Εμείς θέλουμε να διαπαιδαγωγήσουμε τους νέους, ώστε να αποκτήσουν υπευθυνότητα και ικανότητα δημιουργίας σχέσεων. Από το ένα μέρος βλέπουμε σ' αυτές τις ομάδες τάσεις αντιδημοκρατικές, μέχρι ολοκληρωτικές. Εμείς θέλουμε ευαισθησία και προσωπικό θάρρος. Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να λένε σε μερικά ζητήματα και «όχι», να μη αποδέχονται απλουστευμένες απαντήσεις και λύσεις: να αντιμετωπίζουν και την αντιφατικότητα της ζωής και να μη τρέχουν πίσω από ένα «ισχυρό άνδρα».

Αυτά είναι ζητήματα που αποτελούν για μας τη βασική κατεύθυνση της εκπαίδευσης, με σκοπό την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Μ' αυτή τη βάση κρίνω αυτά που λένε και αυτά που πράττουν οι ομάδες αυτές: τότε μπορώ να βγάλω το συμπέρασμα πώς δεν συμφωνούν με τα ιδεώδη της παιδείας μας.

(Συνεχίζεται)

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩΝ

Τοῦ κ. ΛΑΜΠΡΟΥ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΥ θεολόγου - καθηγητοῦ

Ἡ ἐπιμνημόσυνη δέηση τελεῖται πρὶν τὸν τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας, μὲ προϋπόθεση τὴ συμμετοχὴ τῶν συμπροσευχομένων συγγενῶν, φίλων τοῦ μεταστάντος καὶ τοῦ λοιποῦ ἐκκλησιάσματος στὸ κοινὸ Ποτήριο. Αὐτὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ διακριτικὴ ἰκεσία πρὸς τὸν φιλόανθρωπο Θεό. Προηγούνται οἱ στίχοι τοῦ Ἀμώμου (118 ψαλμ.) καὶ ἀκολουθοῦν τὰ περίφημα «Εὐλογητάρια», τροπάρια ὑψίστης θεολογικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ ποιητικῆς ἀξίας καὶ στὴ συνέχεια ἀναπέμπονται οἱ εὐχὲς ἀπὸ τὸ λειτουργό. Αὐτὲς εἶναι μεστὲς ἀπὸ ἐλπίδα, τρυφερότητα, λεπτότητα, συμπάθεια, ἀγάπη καὶ προπαντὸς πίστη στὸ δικαιοκρίτη Χριστό, τὸ νικητὴ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς (Ἀποκ. α' 17-18). «Ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός, ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας, τὸν δὲ διάβολον καταργήσας καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ σου δωρησάμενος· αὐτός, Κύριε, ἀνάπαυσον καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου (...) ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἐνθα ἀπέδρα ὁδύνη, λύπη καὶ στεναγμός. Πάν ἁμάρτημα τὸ παρ' αὐτοῦ πραχθέν ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, ἢ ἐν διανοίᾳ, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς συγχώρησον· ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς ζήσεται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ οὐχ ἁμαρτήσῃ· σὺ γὰρ μόνος ἐκτός ἁμαρτίας ὑπάρχεις· ἡ δικαιοσύνη σου δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ λόγος σου ἀλήθεια» (Μικρὸν Εὐχολόγιον, ἔκδ. Σαλίβερος, σελ. 222). Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονὸς πὺς πούθεν ἀδὲν ἀναφέρεται καὶ δὲν δίνεται *de facto* ἄφεση ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ γίνεται διακριτικὴ παράκληση, «ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς τάξῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνθα οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται» (αὐτόθι).

Οἱ ἐπιμνημόσυνοι τελετὲς γίνονται σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα, σύμφωνα μὲ τὸ ἔθος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκδημία τοῦ πιστοῦ (τριήμερα, ἐννιάμερα, τεσσαρακονθήμερα, ἐτήσια κ.λπ.). Ὅμως ἡ ἀγία μας Ἐκκλησία ἔχει καθιερώσει κοινὰ μνημόσυνα γιὰ ὅλους τοὺς κεκοιμημένους πιστοὺς (Μ. Τεσσαρακοστή), ἀλλὰ ἔχει ἀφιερῶσει καὶ μιὰ ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, τὸ Σάββατο, στοὺς κεκοιμημένους, καὶ μὲ σχετικὴ ἀκολουθία προσεύχεται καὶ τοὺς τιμᾶ.

Δὲν μποροῦμε νὰ γνωρίζουμε τὸ ἀκριβὲς ἀποτέλεσμα τῶν ἐπιμνημοσύνων εὐχῶν καὶ τελετῶν ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, λόγῳ τῆς ἀπουσίας σαφῶν βιβλικῶν διαβεβαιώσεων Ἐκεῖνο πού γνωρίζουμε εἶναι ὅτι ὠφελοῦνται τὰ μέγιστα οἱ ψυχὲς τῶν κεκοιμημένων, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν τέλεση ὑπὲρ αὐτῶν τῆς Θείας Εὐ-

χαριστίας (βλ. Παν. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τόμ. Γ', σελ. 411-413). Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν γιὰ «μεγίστην ὄνησιν» (Κύριλλος Ἱερ., Κατηχ. Μυστ. 5, 9, Ρ. Γ. 33, Ἐπιφ. Κύπρ., Κατὰ Αἰρ. 1, 1, Ρ. Γ. 42, 513). Σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, «οὐκ εἰκὴ μνήμην ποιούμεθα τῶν ἀπελθόντων ἐπὶ τῶν θεῶν μυστηρίων καὶ ὑπὲρ αὐτῶν προσίμων δεόμενοι τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ κειμένου τοῦ λαβόντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἐντεῦθεν αὐτοῖς γένηται *παραμυθία*· οὐδὲ μάτην ὁ παρεστὼς τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν φρικτῶν μυστηρίων τελουμένων βοᾷ· Ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν Χριστῷ *κεκοιμημένων* καὶ τῶν τὰς μνείας αὐτῶν ἐπιτελούντων. Εἰ γὰρ μὴ ὑπὲρ αὐτῶν αἱ μνεῖαι ἐγένοντο, οὐδ' ἂν ταῦτα ἐλέγχθη. Οὐ γὰρ τὰ ἡμέτερα, μὴ γένοιντο· Πνεύματος γὰρ διατάξει ταῦτα γίνεται» (Ι. Χρυσ., Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 41, 4, Ρ. Γ. 61, 361, Εἰς Πραξ. ὁμιλ. 21, 4, Ρ. Γ. 60, 169 καὶ Αὐγουστ. *De Civit.* XXI, 24, 2, Ρ. L. 41, 737).

Φυσικὰ οἱ ἐπιμνημόσυνοι εὐχὲς ὠφελοῦν μόνο αὐτοὺς πού εἶναι ἐπιδεκτικοὶ σωτηρίας καὶ ὄχι τοὺς κακούργους, ἀμετανοήτους καὶ ἀπίστους, γιατί «ὁ βίον πονηρὸν κεκτημένος... ὃς οὐδέποτε συνειδήσει διήγεν, ἀλλ' ἀδεῶς καὶ ἀδιαφόρως ταῖς τῶν ἡδονῶν ἐνέκειτο δυσωδίαις, εἴθ' οὕτως φθασθεὶς ἐκδημήσει τοῦ βίου τοῦτο παντελῶς οὐδεὶς ὁρέξει χεῖρα» (Δαμασκ. Ρ. Γ. 95, 268). Πάντως «ἡ ὄνησις καὶ ἡ ὠφέλεια ἢ ὑπὸ τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας εἰς τοὺς τεθνεώτας τοὺς χρήζοντας τοῦ θεοῦ ἐλέους ἀρεσμένη εἶναι *περιορισμένη*, μὴ ἐξισχύουσα, ἵνα ριζικῶς ἀλλοιώσῃ τὴν μετὰ τὴν μερικὴν κρίσιν ταχθεῖσαν θέσιν. Οὐχὶ δὲ ἄνευ σημασίας τινὸς δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι δὲν παραλείπουν οἱ μνημονευθέντες Πατέρες νὰ παρατηρήσωσιν, ὅτι ὅσα τῶν τεθνεώτων ποιοῦσι τὰ ἐν τῇ στρατευομένη Ἐκκλησίᾳ ζῶντα ἔτι μέλη, ἀποβαίνουν καὶ εἰς ὠφέλειαν αὐτῶν τῶν ἰδίων, εἰς τρόπον ὥστε καὶ ἐπὶ οὐδεμίᾳ τοῖς τεθνεώσι βοήθεια παρέχεται, παρηγοροῦνται ὁμως οἱ ὑπὲρ αὐτῶν δεόμενοι καὶ ὠφελοῦνται οἱ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγαθοεργούντες καὶ τὴν θυσίαν τῆς Θείας Εὐχαριστίας προσφέροντες» (Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τ. Γ', σ. 413-414).

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ εἶμαι βέβαιος πὺς κάθε καλὸς πιστός μελετητὴς μπορεῖ νὰ πεισθεῖ πὺς οἱ ἐπιμνημόσυνοι προσευχὲς τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων μελῶν τῆς ὄχι μόνο δὲν εἶναι ἀντίθετες μὲ τὴν Ἀγία Γραφή καὶ τὴν πρακτικὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἀντίθετα ἐπιβάλλονται. Ὅπως εἶδαμε, τόσο ἡ Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, ὅσο καὶ ἡ πρώτη Ἐκκλησία ὁμιλοῦν γιὰ ἀδιάρρη-

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 259 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

κτο σύνδεσμο καὶ προσευχή ὑπὲρ ἀλλήλων, μεταξύ ζώντων καὶ κεκοιμημένων. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας, ἡ ὁποία ὀρθοτομεῖ μὲ ἀκρίβεια τὸ λόγο τῆς εὐαγγελικῆς ἀλήθειας, διδάσκει τὴν ἐν Χριστῷ ἐνότητά της καὶ τὴν κάνει πράξη, καλλιεργώντας τὸ σύνδεσμο μεταξύ ζώντων καὶ τεθνεώτων, διὰ τῶν ἐπιμνημοσύνων εὐχῶν καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Πιστεύει καὶ τονίζει μὲ ἐμφαση, πῶς τὸ ἔλεος τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, «ὃς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε» (Α' Πέτρ. γ' 18), εἶναι τόσο μεγάλο, πὺ δὲν μπορεῖ νὰ τεθεῖ σὲ κανέναν ἀνθρώπινο σχολαστικὸ περιορισμὸ (πρβλ. Ψαλμ. 135). Ἡ ὑπέρτατη λυτρωτικὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ καταλυτικὴ γιὰ τὸ κράτος τοῦ διαβόλου θυσία τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τὸ «ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἐκχυνόμενον» (Λουκ. κβ' 20) τίμιο Αἷμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔχουν ἀφάνταστες, γιὰ τὸ ἀνθρώπινο μυαλό, σωτηριολογικὲς δυνατότητες, τίς ὁποῖες δὲν μπορεῖ νὰ ἀνακόψει καὶ νὰ ἀναστείλει τὸ γεγονὸς τοῦ βιολογικοῦ θανάτου τῶν πιστῶν. Ἡ μητέρα Ἐκκλησία δὲν ἐγκαταλείπει ποτὲ τὰ μέλη της, ὅπως τὸ σῶμα τὰ φυσικά του μέλη καὶ «ἡ ὄρνις τὰ νοσσία ἐαυτῆς» (Ματθ. κγ' 37), οὔτε καὶ μετὰ τὸ θάνατό τους.

Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἐξηγήσει κανεὶς τὸ παράφορο μένος τῶν αἱρετικῶν προτεσταντῶν κατὰ τῶν προσευχῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων. Βάζουν οἱ ἴδιοι, κατ' οὐσίαν, αὐθαίρετα περιορισμὸ καὶ φραγμὸ στὴν ἀπεριόριστη λυτρωτικὴ καὶ ἁγιαστικὴ χάρις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ στὶς ἀνεξάντλητες σωτηριῶδεις ἐνέργειές της. Ἐρωτοῦμε τοὺς πλανεμένους στὴν προτεσταντικὴ ὀρθολογιστικὴ καὶ ἀλλοπρόσαλλη αἵρεση, εἶναι κακό, ἁμαρτία καὶ ἀντιγραφικὴ ἐνέργεια νὰ προσεύχεται ἡ Ἐκκλησία καὶ νὰ αἰτεῖται τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ γιὰ τὰ κοιμηθέντα μέλη της; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δὲν μᾶς εἶπε πῶς μπορούμε νὰ ζητᾶμε ὅ,τι θέλουμε ἀπὸ τὸν Πατέρα μας «ἐν τῷ ὀνόματί του» καὶ αὐτὸς «δῶ ὑμῖν» (Ἰωάν. ιε' 16); Στὴ χειρότερη περίπτωση, καὶ ἐφ' ὅσον σύμφωνα μὲ τὸν αὐθαίρετο ἰσχυρισμὸ τους ὅτι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ περιορίζεται μόνο γιὰ τοὺς ζωντανούς καὶ δὲν εἰσακούεται ἡ προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας(!) παραμένει αὐτὴ ἀνεργός. Σύμφωνα μὲ τὸν καθηγητὴ Χ. Ἀνδρουτσο, «ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ περιπτώσει αἱ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχαὶ καὶ ἐλεημοσύναι δὲν εἶναι περιτταί, ἅ τε ὠφελοῦσαι τὸν δεόμενον καὶ τὸν προσφέροντα. Αἱ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων δεήσεις ἐκφράζουν τὴν πλήρη ἀγάπης κοινωνίαν τῶν ἐπιζώντων πρὸς τοὺς τελευτήσαντας, οὓς ὁ θάνατος ἀποσπᾷ μὲν ἀπὸ τῆς ἡμῶν ἀναστροφῆς, οὐχὶ ὁμως ἀπὸ τῆς νοερᾶς κοινωνίας καὶ τῆς ἡμετέρας πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης» (Χ. Ἀνδρουτσο, Δογμ., σελ. 367). Καὶ ἂν δεχτοῦμε τὴν ἀκραία περίπτωσι πῶς οἱ κεκοιμημένοι μας δὲν ὠφελοῦνται ἀπὸ τίς προσευχάς μας, ὠφελοῦμαστε ἐ-

μεῖς οἱ ἐπὶ γῆς προσευχόμενοι. Οἱ ἐπιμνημόσυνες εὐχὲς εἶναι ὑπενθύμιση καὶ τοῦ προσωπικοῦ μας θανάτου. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μπορεῖ νὰ μᾶς τονώσει τὴν πίστη μας καὶ νὰ μᾶς διεγείρει αἶσθημα μετανοίας καὶ ἐγρήγορης γιὰ τὴ σωτηρία μας. Μπορεῖ ἀκόμα νὰ μᾶς δημιουργήσει αἶσθημα φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ γιὰ τὴν ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων καὶ τὴ δική μας σμικρότητα. Τὰ ἱερὰ τέλος μνημόσυνα θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν καὶ ὡς ἐξαιρετικὰ εὐγενικὴ ἀνθρώπινη πράξη, ἡ ὁποία ἐκφράζει αἰσθήματα ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸν μεταστάντα συνάνθρωπό μας, ἀλληλεγγύη, παρηγορία καὶ συμπάρασταση πρὸς τοὺς περίλυπους οἰκείους αὐτοῦ. Πού λοιπὸν βρίσκεται τὸ κακὸ κύριοι τοῦ προτεσταντισμοῦ; Γιατί τόση παράφορη καὶ οἰσθηλατημένη πολεμικὴ; Ἡ ἀπάντησι δὲ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἐξῆς: Ὁ προτεσταντικὸς χριστιανισμὸς, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀποτελεῖ τὴ γνήσια ἐκφραση τῆς ἀτομικιστικῆς θεώρησης τοῦ ἀνθρώπου, γι' αὐτὸ καὶ ὁμιλοῦν οἱ ἴδιοι οἱ προτεστάντες γιὰ «προσωπικὸ Σωτήρα», «προσωπικὴ ἐρμηνεία τῶν ἱερῶν Γραφῶν», «προσωπικὴ φώτισι», ἀποδοχὴ πολλῶν «ἐκκλησιῶν» ὡς ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ κ.λπ.. Κατὰ συνέπεια δὲν εἶναι καθόλου εὐκόλο γι' αὐτοὺς, γιὰ λόγους ἀρχῆς, νὰ δεχτοῦν τὸν ὀργανικὸ καὶ ἀδιάρρηκτο σύνδεσμο τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐννοια τῆς πραγματικῆς ἐπι-κοινωνίας καὶ συν-κοινωνίας διὰ τοῦ «συν-εσθίειν», αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ τεθεωμένο Σῶμα τοῦ Κυρίου, τῆς οὐράνιας ζωοδότου τροφῆς (Ἰωάν. στ' 53), εἶναι ξένη καὶ ἀκατανόητη γι' αὐτοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ ἀρνούνται τὸ σύνδεσμο ζώντων καὶ κεκοιμημένων μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπορρίπτουν πεισματικὰ τίς ἐκατέρωθεν προσευχάς, καὶ ὄχι γιατί τὸ «ἀπαγορεύει» ἡ Γραφή. Δυστυχῶς ἡ ἀρνήσή τους αὐτὴ ὑποκρύπτει μιὰ ἀκόμα κακοδοξία τους, τὴν ἀπόρριψι τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἁγία μας Ἐκκλησία, τελειώνοντας, διατηρώντας ἀνόθευτη τὴ διδασκαλία τῆς ἀρχέγονης πίστεως καὶ κρατώντας ἴσες ἀποστάσεις τόσο ἀπὸ τίς ὑποκειμενικὲς καὶ αὐθαίρετες ἐρμηνευτικὲς τῶν προτεσταντῶν, γιὰ τὸ θέμα τῶν ἐπιμνημόσυνων εὐχῶν, ὅσο καὶ ἀπὸ τὰ παπικά δόγματα περὶ «καθατηρίου πυρὸς» καὶ «ἀξιομισθίας τῶν ἁγίων», ἀκολουθεῖ τὴν πράξη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ τὴν παράδοσι τῆς δισχιλιετοῦς τῆς ἱστορίας καὶ προσεύχεται, ὅπως ἔχει καθῆκον, γιὰ τοὺς ἐν οὐρανοῖς πιστοὺς της, ἐκφράζοντας τὴν ἐλπίδα πῶς, «ὁ πολυεύσπλαγχνος Θεὸς διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ καθ' ἐκάστην προσφέροντος ἑαυτὸν ὡς θυσίαν ἀνάιμακτον Θεανθρώπου, θὰ εἰσακούσῃ τὴν δέησιν τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας, ἐνεργῶν ὅ,τι Αὐτὸς καὶ μόνος κρίνει, ἀρμόζων πρὸς τὰς ἐπιδεκτικὰς τοῦ θείου ἐλέους ψυχάς» (Ν. Μητσοπούλου, ὅπου ἀνωτ. σελ. 396).

(Τέλος)

Η ΙΓ' ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Του κ. Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Θεολόγου

Ε'. Ἀφοῦ ἀνέφερεν ὁ ἅγιος ὅτι θὰ ἐκθέσῃ τὰς προφητείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως τῶν κατηγουμένων καὶ ἀποδείξιν ταύτης ἐκ τῶν οἰκείων Γραφῶν, ἥτοι ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, σπεύδει νὰ προσθέσῃ ὅτι κατὰ πρώτην ἐννοιαν θὰ ἀναζητηθοῦν αἱ προφητεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ. Ἐξαίρει τὸ γεγονός ὅτι οἱ κατηχούμενοι ἔχουν συγκεντρωθῇ ὄχι πρὸς συζήτησιν θέματος δογματικοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ πρὸς διακρίβωσιν τῶν ὧσιν ἔχουν πιστεύσει διὰ τῆς διδασκαλίας, τὴν ὁποίαν ἀκούουν ὑπὸ τοῦ ἁγίου, οὕτως ὥστε νὰ μὴ μένῃ ἡ παρὰ μικρὰ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ βεβαίου τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως αὐτῶν «συνεληλύθαμεν γὰρ οὐ γραφῶν ἐξηγήσιν θεωρητικὴν ποιήσασθαι νῦν, ἀλλὰ πιστοποιηθῆναι μᾶλλον, περὶ ὧν πεπιστεύκαμεν»⁷². Ὁ ἅγιος ὑπομνήσει εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ ὅτι ἤκουσαν οὗτοι προηγουμένως τὰς προφητείας, αἱ ὁποῖαι μαρτυροῦν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι Οὗτος περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης (ἡ ἀκριβὴς ἔκφρασις τῶν Ψαλμῶν ἔχει ὡς ἀκολούθως: «ἐν τῇ θαλάσσῃ αἱ ὁδοὶ σου»⁷³), καθὼς καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐπραγματοποίησε ἰάσεις ἀσθενῶν. Ὁ ἅγιος λέγει ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἐκθέσῃ εἰς τοὺς κατηγουμένους τὰς μαρτυρίας περὶ τοῦ Πάθους. Ὁ Ἰούδας ὑπῆρξε προδότης τοῦ Χριστοῦ καί, ἀφοῦ μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἦλθεν ἐνώπιον Αὐτοῦ, ἐφίλησεν Αὐτὸν ἐκφράζων εἰρηνικοὺς λόγους, ἐνῶ ἐσκέπτετο τὴν προδοσίαν. Αἱ Ψαλμικαὶ προφητεῖαι περὶ τῆς προδοσίας ἔχουν ὡς ἐξῆς: «οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν»⁷⁴, καὶ «ἠπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτοῦ ὑπὲρ ἔλαιον, καὶ αὐτοὶ εἰσι βολίδες»⁷⁵.

Κατὰ δὲ τὴν στιγμήν τῆς προδοσίας τοῦ Ἰησοῦ, ὁ Ἰούδας εἶπε πρὸς τὸν Διδάσκαλον: «Χαῖρε Ραββί»⁷⁶. Μετὰ δὲ τούτους τοὺς λόγους παρέδωκεν Αὐτόν, διὰ νὰ θανατωθῇ ὑπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν καὶ Ρωμαϊκῶν ἀρχῶν. Δὲν ἐσεβάσθη τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ: «Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως»⁷⁷. Οἱ λόγοι οὗτοι ἦσαν ὑπομνηματικοὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰούδα. Ἦσαν, ὡς νὰ ἔλεγεν ὁ Χριστός: «νὰ ἐνθυμῇσαι τὴν ἐννοιαν τοῦ ὀνόματός σου». Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀρου «Ἰούδας» σημαίνει εἰς τὴν ἐβραϊκὴν «ἐξομολόγησις»· «Ἰούδας καλεῖται ἐξομολόγησις»⁷⁸. Ὡσαύτως ἦτο, ὡς νὰ ἔλεγεν ὁ Χριστός: «Συνεφώνησες, ὦ παράνομε Ἰούδα, νὰ πωλήσῃς τὸν Διδάσκαλον, καὶ ἔλαβες τὰ τριάκοντα ἀργύρια. Κατὰ συνέπειαν, τὸ

μόνον, τὸ ὁποῖον σοῦ ἀπολείπεται, εἶναι νὰ ἐξομολογήθῃς ταχέως τὴν ἁμαρτίαν σου». Τὴν πράξιν τῆς προδοσίας διείδεν ὁ Ψαλμωδός, καὶ ἔγραψε: «Ὁ Θεός, τὴν αἰνεσίμ μου μὴ παρασιωπήσῃς, ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη, ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσση δολία καὶ λόγους μίσους ἐκύκλωσάν με καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν»⁷⁹. Ὁ ἅγ. Κύριλλος ὑπεθυμίζει ὅτι παρευρίσκοντο καὶ τινες τῶν ἀρχιερέων κατὰ τὴν στιγμήν τῆς προδοσίας τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰούδα, καὶ ὅτι οἱ φύλακες ἦσαν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καθὼς εἶχον ἀκούσει καὶ εἰς τὸ παρελθόν. Οἱ κατηχούμενοι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνθυμῶνται καλῶς καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον εἶχον λεχθῇ πάντα ταῦτα, καὶ τὸ ἀκριβὲς χωρίον τοῦ Ψαλμοῦ, τὸ ὁποῖον ἔλεγεν ὅτι «ἐπιστρέψουσιν εἰς ἐσπέραν καὶ λιμώξουσιν ὡς κύων καὶ κυκλώσουσι πόλιν»⁸⁰.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὰ τριάκοντα ἀργύρια, ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐκθέτει εἰς τοὺς κατηγουμένους τὴν προφητείαν τοῦ Ζαχαρίου: «καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστί, δότε στήσαντες τὸν μισθόν μου ἢ ἀπέλτασθε»⁸¹. Οἱ Ἰουδαῖοι ὥφειλον σαφῶς ἄλλον μισθὸν πρὸς τὸν Κύριον διὰ τὰς θεραπείας τῶν τυφλῶν καὶ τῶν χωλῶν, τοὺς ὁποίους Οὗτος ἐθεράπευσε, καὶ ἄλλον ἀπέδωκεν. Εἰδικώτερον δέ, ἀντὶ τῆς εὐχαριστίας, τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ προσφέρουν, οὗτοι προσέφερον ἀτιμίαν, ἀντὶ δὲ τῆς προσκυνήσεως, ἀπέδωκεν ὕβριν⁸². Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη διεῖδε προφητικῶς τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν σχετικῶς πρὸς τὴν προδοσίαν ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων διὰ τῶν λέξεων «καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς»⁸³. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου διαφαίνεται σαφῶς ἡ ἀκρίβεια τοῦ προφήτου ὡς καὶ ἡ σύνεσις αὐτοῦ, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὸ Ἀλάθητον τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐκίνει αὐτὸν εἰς τὴν συγγραφὴν. Διότι ὁ προφήτης δὲν ἀνέφερεν ἓνα ἀπλὸν ἀριθμὸν ἀργυρίων, ἀλλὰ τριάκοντα ἀκριβῶς, δηλαδὴ ὅσα ἦσαν καὶ κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος κατόπιν ἐπιχειρεῖ νὰ καταδείξῃ τὸ ἀληθὲς τῆς συνεχείας τῶν λόγων τοῦ προφήτου. Θέτει τὸ ἐρώτημα, ἐὰν κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὁ Ἰούδας, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὰ τριάκοντα ἀργύρια, ἐκράτησε ταῦτα ἢ ἀπέδωκε ταῦτα, καὶ ποῦ μετέβη μετὰ τὴν παράδοσιν τούτων. Ὁ προφήτης Ζαχαρίας, τοῦ ὁποῖου ἔκαμε μνηεῖαν ὁ ἅγιος πολλάκις γράφει: «καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον Κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον»⁸⁴.

Ἡ προφητεία αὕτη τοῦ Ζαχαρίου ἐπαληθεύεται πλήρως ὑπὸ τοῦ Ματθαίου, τὸ ὁποῖον γράφει προκειμένου περὶ τοῦ Ἰούδα: «καὶ εἴψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγατο»⁸⁵.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ ἅγιος Κύριλλος θέτει τὸ ἐρώτημα τῆς διακριβώσεως τῆς πλήρους συμφωνίας τῶν προφητειῶν μετὰ τῶν Εὐαγγελίων, εἰς τὰ ὁποῖα αὐταὶ ἐπαληθεύονται. Βεβαίως ὅσοι ἀθετοῦν τοὺς προφήτας μὴ δεχόμενοι τὴν ἐπαλήθευσιν τῶν συγγραφῶν αὐτῶν εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ μὲν προφήτης Ζαχαρίας ἔγραψε: «καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον Κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον»⁸⁶, τὸ δὲ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου: «καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως»⁸⁷. Ὁ ἅγιος πατὴρ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ, ὥστε νὰ διαπιστώσουν τὸ ἀληθὲς τῆς συμφωνίας μετὰ τῆς προφητείας καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅταν ὁ Ἰούδας, συμφώνως πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν διήγησιν, μετενόησε καὶ εἶπε «ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα ἁθῶν»⁸⁸, οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι θεωρητικῶς μόνον ἦσαν εὐλαβεῖς Ἰουδαῖοι λόγῳ τῆς ἐντροπύσεως αὐτῶν εἰς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον, εἰς τὴν πράξιν ὅμως δὲν ἐτήρουν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀπήντησαν ὡς ἐξῆς: «τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει»⁸⁹. Συνεπῶς δὲν φέρουν εὐθύνην οἱ σταυρωταὶ διὰ τὴν ἐπαίσχυντον πράξιν αὐτῶν; ἐρωτᾷ ὁ ἅγιος πατὴρ. Ἡ ἀπάντησις νοεῖται σαφῶς ἀρνητικῶς. Ἐὰν ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὰ ἀργύρια καὶ ἔπειτα τὰ ἐπέταξεν εἶναι ἐνοχος, κατὰ πολὺ περισσότερον εἶναι ἐνοχοὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ σταυρωταὶ τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐπετέλεσαν μίαν τόσον ἀδικον πράξιν. Οὗτοι, ἀφοῦ ἔλαβον τὰ ἀργύρια, εἶπον: «οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἱματός ἐστι»⁹⁰. Ὡστε, ἐκ τῶν λόγων, οἱ ὁποῖοι ἐκπηγάζουν ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, ἀπορρέει καὶ ἡ κατάκρισις αὐτῶν. Ἐὰν ὁ μισθὸς εἶναι μολυσμένος, τότε εἶναι μολυσμένη καὶ ἡ πράξις. Ἐὰν ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι ἐπραξαν δίκαιον ἔργον σταυρώνοντες τὸν Χριστόν, δὲν θὰ ὑπῆρχεν αἰτία νὰ μὴ δεχθῶν τὸν μισθὸν ἐνὸς ὑπ' αὐτῶν διαπραχθέντος ἔργου, ἥτοι τῆς καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἅγιος ἐπανερχεται εἰς τὸ πρόβλημα τῆς συμφωνίας μετὰ τῆς προφητείας τοῦ Ζαχαρίου καὶ τῆς διηγήσεως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου. Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου γράφει ὅτι τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῦ Ἰούδα ἐτοποθετήθησαν μετὰ τὴν προδοσίαν εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, ἐνῷ ὁ προφήτης Ζαχαρίας ἀνέφερεν ὅτι ἐρρίφθησαν εἰς τὸ χωνευτήριον. Ὁ ἅγιος ὡς λύσιν εἰς τὸ πρόβλημα φέρει τὴν ἀποψιν, κατὰ τὴν ὁποῖαν χωνευτήριον δὲν ἔχουν μόνον οἱ χρυσοῦχοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀσχολούμενοι μετὰ τῆς κεραμικῆς τέχνης ἔχουν χωνευτήριον πηλοῦ. Οὗτοι, ἀφοῦ ἀπομονώσουν τὸ λεπτὸν καὶ ἀφράτον καὶ χρήσιμον χῶμα διὰ διυλίσεως ἐκ τῶν χαλίκων, καὶ ἀφοῦ ἀφαιρέσουν ὅσα ἀχρηστοὰ ὑλικά συμφύρονται μετὰ τοῦ χῶματος, ἀφίνουν τὸν πηλὸν νὰ συγχωνευθῇ μετὰ τοῦ

ὑδατος. Κατὰ συνέπειαν, δὲν πρέπει οἱ ἀκροαταὶ κατηχούμενοι νὰ θεωροῦν ὡς παράδοξον τὸ ὅτι τὰ τριάκοντα ἀργύρια ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, ἐνῷ ὁ προφήτης Ζαχαρίας ὅτι ἐρρίφθησαν εἰς τὸ χωνευτήριον. Εἶναι ἴδιον τῆς προφητείας, λέγει ὁ ἅγιος, τὸ νὰ δίδῃ πληροφορίας κατὰ τρόπον ὅχι εὐκρινῇ πάντοτε.

72. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 38-39. Ἡ ἔκφρασις «ἀλλὰ πιστοποιηθῆναι μᾶλλον, περὶ ὧν πεπιστευκαμεν» (ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 39) μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν κλασικὴν ἔκφρασιν τοῦ προομίου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ: «ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπῆρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ἔδοξε καί μοι, παρηκολουθηκὸς ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε, ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγον τὴν ἀσφάλειαν» (Λουκ. 1, 1-4), γνωστὴν διὰ τὸ κριτικὸν πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ.

73. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 152, 2, Ψαλμ. 76,20.

74. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 6-7, Ψαλμ. 37,12.

75. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 7-8, Ψαλμ. 54,22.

76. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 9, Ματθ. 26,49, Μάρκ. 14,45.

77. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 10-11, Λουκ. 22,48.

78. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 12. Λέγει καὶ ἡ Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὄρου «Ἰούδας», ἀναφορικῶς πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακώβ: «Ἰούδας. Τέταρτος υἱὸς τοῦ Ἰακώβ, γεννηθεὶς ἐκ τῆς Λείας, καὶ κληθεὶς Jehudhah: αἶνος, ἐξομολόγησις (Γέν. κθ' 35, μθ' 8)» [Ἰούδας, ἄρθρον ἐν Θρησκευτικῇ καὶ Ἡθικῇ Ἑγκυκλοπαίδειᾳ (Θ.Η.Ε.), 6ος τόμος, Ἀθήναι 1965, στήλη 930].

79. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 13-16, Ψαλμ. 108, 1-3.

80. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 19-20, Ψαλμ. 58, 7-15.

81. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 21-22, Ζαχ. 11,12.

82. Πρβλ. τὸ σχετικὸν ἀντίφωνον τῆς Μεγάλης Πέμπτης: «Τάδε λέγει Κύριος τοῖς Ἰουδαίοις: λαὸς μου, τί ἐποίησά σοι ἢ τί σοι παρηνώχλησα; τοὺς τυφλοὺς σου ἐφάρπισα, τοὺς λεπροὺς σου ἐκαθάρισα, ἀνδρα ὄντα ἐπὶ κλίνῃς ἠγορθώσαμην. Λαὸς μου, τί ἐποίησά σοι, καὶ τί μοι ἀνταπέδωκας; Ἀντὶ τοῦ μάννα χολήν' ἀντὶ τοῦ ὕδατος ὄξος' ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με, σταυρῶ με προηλώσατε. Οὐκέτι στέγω λοιπόν' καλέσω μου τὰ ἔθνη, κάκεινά με δοξάσουσι σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι· καὶ γὰρ αὐτοῖς δωρήσομαι ζωὴν τὴν αἰώνιον» (Ἀντίφωνον ιβ', Ἦχος πλ. δ' ἐν «Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομᾷ μετὰ ἐρμηνείας τῶν Ὑμνων, ὑπὸ Ἐπιφανίου Ἱ. Θεοδωροπούλου, Ἀρχιμανδρίτου, Ἐκδόσεις «Πάτρις», ἐν Ἀθήναις 1968, σελ. 254, 256).

83. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 26, Ζαχ. 11,12.

84. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 31-32. Ζαχ. 11,13. Πρβλ. τὸ σχετικὸν ἀντίφωνον τῆς Μεγάλης Πέμπτης: «Ἔστησαν τὰ τριάκοντα ἀργύρια τὴν τιμὴν τοῦ τιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ. Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν' τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Διὰ τοῦτο γρηγορεῖτε» (Ἀντίφωνον θ', Ἦχος γ' ἐν «Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομᾷ μετὰ ἐρμηνείας τῶν Ὑμνων, ὑπὸ Ἐπιφανίου Ἱ. Θεοδωροπούλου, Ἀρχιμανδρίτου, Ἐκδόσεις «Πάτρις», ἐν Ἀθήναις 1968, σελ. 244, 246).

85. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 33-34, Ματθ. 27,5.

86. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 37-38, Ζαχ. 11,13, βλ. καὶ παραπομπὴν 84 τῆς παρούσης Κατηχήσεως.

87. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 157, 38-39, Ματθ. 27,10.

88. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 158, 2, Ματθ. 27,4.

89. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 158, 2-3, Ματθ. 27,4.

90. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 158, 5-6, Ματθ. 27,6.

Ἡ ἄσκηση τῆς οἰκονομίας στὰ Μυστήρια μὲ εἰδικότερη ἀναφορὰ στὸν πολιτικὸ γάμο

Τῆς Ἀρχοντοῦλας Ἀνέστη, θεολόγου - φοιτ. Νομικῆς

Α. Καθιέρωση πολιτικοῦ γάμου ὡς ισόκυρου μὲ τὸ θρησκευτικόν.

Ἀπὸ δογματικὴ ἄποψη ὁ γάμος εἶναι τὸ μυστήριον, στὸ ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία¹ «εὐλογεῖ καὶ ἐξυποὶ καὶ ἐξαγιαρίζει τὴν ἐκουσίαν συζυγικὴν ἔνωσην ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, παρέχουσα τὴν ἀναγκαιοῦσαν θείαν χάριν πρὸς συγκλήρωσιν πάσης τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐν Κυρίῳ καὶ ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ γάμου».

Ἡ Ἐκκλησία νωρὶς, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς πηγές, διαμόρφωσε ἰδιαίτερη ἀκολουθία γιὰ νὰ εὐλογεῖ τὴν ἔνωση τῶν μελῶν της. Ἡ ἀκολουθία αὕτη μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τὸ στεφάνωμα ἐγίνε συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ γάμου ἀπὸ τὴν Ν. 89² τοῦ Λέοντα ΣΤ' —περίπου 894—.

Ἡ σύνδεση ἱεροτελεστίας καὶ σύναψης τοῦ γάμου διατηρήθηκε σὲ ὅλη τὴ βυζαντινὴ περίοδο καὶ τὴν τουρκοκρατία, πέρασε στὴ νομοθεσία τοῦ νεότερου ἑλληνικοῦ κράτους μὲ τὸ γνωστὸ διάταγμα τῆς 23.2.1835 καὶ ἐξακολούθησε νὰ ἰσχύει μὲ τὸ παλαιὸ ἄρθρο 1367 Α.Κ. ὡς τὸ 1982.

Τὸ νέο ὁμως ἄρθρο 1367 Α.Κ. —ὅπως ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸ ἄρθρο 1 τοῦ Ν. 1250/1982— προβλέπει διαζευκτικὰ δύο τύπους γιὰ τὴ σύναψη τοῦ γάμου: εἴτε δήλωση στὸν κατὰ τόπο ἀρμόδιο δήμαρχο ἢ πρῶτο δρο τῆς κοινότητος, εἴτε ἱερολογία ἀπὸ τὸν οἰκεῖο —ἀνάλογα μὲ τὸ δόγμα ἢ τὸ θρησκεῦμα τῶν μελλονύμφων— θρησκευτικὸ λειτουργό³. Ὁ πρῶτος τύπος ἀνταποκρίνεται στὸ λεγόμενον πολιτικὸ γάμο καὶ ὁ δεύτερος στὸ θρησκευτικόν.

Τὸ ζήτημα τῆς καθιέρωσης τοῦ πολιτικοῦ γάμου ὡς ισόκυρου μὲ τὸ θρησκευτικόν, προκάλεσε πολλὰ καὶ ποικίλες ἀντιδράσεις. Κι αὐτό, γιὰτὶ σύμφωνα μὲ τὶς ὑπ' ἀριθμ. 10754/11252/26.3.1937, 5090/23.10.1983, 1156/838/20.5.1955 καὶ 2309/1982 ἐγκυκλίους⁴ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ τὴν ἀπὸ 20ῆς Ἰανουαρίου 1982 ἀπόφαση τῆς αὐτῆς Ἱεραρχίας καὶ ἀπὸ 7.6.1985 γνωμοδότηση τοῦ Ε. Μαντζουνέα, Γραμματέα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «οἱ τελοῦντες πολιτικὸν γάμον Ὁρθόδοξοι θέτουν ἑαυτοὺς μόνον τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἐφ' ὅσον ἐν συνειδήτῳ καὶ δημοσίᾳ ἀπαρνοῦνται θεμελιώδη τῆς πίστεως ἐπιταγήν».

Ἀρχικὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ τὸ θέμα τῆς ἀπώλειας τῆς ιδιότητος τοῦ ὁρθόδοξου χριστιανοῦ, ἢ ὁποία ἐπέρχεται μὲ τὴν ἐκούσια ἀπόσχιση ἀπ' τὴν Ἀ-

νατολικὴ ἐν γένει καθολικὴ Ἐκκλησία, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξία γενικὰ καὶ ὄχι μόνον ἀπ' τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἢ κάποια Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία, μὲ τὴν προσχώρηση σὲ ἄλλη αὐτοκέφαλη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, μὲ τὸν ὅρο, ὅτι ἡ ἀπόσχιση αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα πνευματικῆς διαύγειας καὶ ὥριμης ἡλικίας.

Ἡ ἐκούσια ἀπόσχιση μπορεῖ νὰ λάβει χώρα εἴτε σιωπηρὰ, μὲ τὴν παντελὴ ψυχικὴ ἀπομάκρυνση ἀπ' τὴν ὁρθόδοξη πίστη, εἴτε ρητὰ μὲ σχετικὴ ἄτυπη δήλωση πρὸς κάποια ὁρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἢ μὲ πανηγυρικὴ προσχώρηση σὲ ἑτερόδοξη Ἐκκλησία ἢ ἄλλη θρησκεία (παλιότερα αὐτοὶ ποὺ προσχωροῦσαν στὸν Μουσουλμανισμό περιφέρονταν πανηγυρικὰ μὲ τυμπανουκρουσίες στοὺς δρόμους).

Ἡ ἐκούσια ἀπόσχιση εἶναι σύμφωνη τόσο μὲ τὶς παραδόσεις τῆς Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποία δὲν κρατᾷ κανένα μὲ τὴ βία στοὺς κόλπους της (ρητὴ ἐκφραση τοῦ Πέτρου Α', κεφ. ε' ἐδ. 2: «ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστικῶς, ἀλλ' ἐκούσιως»), ὅσο καὶ μὲ τὶς συνταγματικὰς ἀρχὰς τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, ποὺ προβλέπουν καὶ κατοχυρώνουν τὴν ἀνεξιθρησκεία.

Ἀλλὰ ἡ ἀπώλεια τῆς ιδιότητος τοῦ ὁρθόδοξου χριστιανοῦ, ἐπέρχεται καὶ μὲ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀπ' τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σύμφωνα μὲ ὅσα ὀρίζουν οἱ Ἱεροὶ Κανόνες (ἄρθρ. 4, Ν. 590/1977). Γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς αὐτῆς ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Ἱεραρχίας (ἄρθρ. 6, παρ. 3 αὐτοῦ νόμου). Περιπτώσεις ἐπιβολῆς ποινῆς ἀφορισμοῦ σύμφωνα μὲ τοὺς ἱεροὺς κανόνες εἶναι ἡ αἵρεση καὶ τὸ σχίσμα.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ὑπάρχουν δύο ἀφορισμοί. Ὁ μικρὸς ἀφορισμὸς⁵ ἢ ἐπιτιμία καὶ ὁ μεγάλος ἀφορισμὸς ἢ ἀνάθεμα.

1. Ὁ ἀπλὸς ἢ μικρὸς ἀφορισμὸς, ἀποκαλεῖται καὶ ἐπιτίμιο ἀκοινωνησίας (Interdiktum Communionis) καὶ εἶναι ἡ ποινὴ μὲ τὴν ὁποία ὁ πιστὸς ἀποκλείεται ἀπ' τὶς ἱερὰς τελετὰς καὶ κυρίως στερεῖται γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα ἀπ' τὴν Θεῖα Εὐχαριστία. Τὸ ἐπιτίμιο τῆς ἀκοινωνησίας τὸ ἐπιβάλλει «ὁ τελῶν»⁶ τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως. Ὁ ἀπλὸς ἀφορισμὸς ἀπειλεῖται ἀπ' τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες καὶ ἔχει σκοπὸ τὴ βελτίωση καὶ τὴ σωτηρίαν τοῦ πιστοῦ ποὺ ἀμάρτησε, γι' αὐτὸ καὶ ἀποκλείεται αὐτὸς ἀπ' τὴν

Θεία Εὐχαριστία καὶ ὑποβάλλεται σὲ κατάστασι με-
τάνοιας⁹.

2. Ὁ μέγας ἀφορισμὸς¹⁰ ἢ ἀνάθεμα (Excommu-
nicatio)¹¹, εἶναι ἡ ποινὴ μὲ τὴν ὁποία ὁ καταδικασμέ-
νος ἀποκόπτεται ὁλοκληρωτικὰ ἀπ' τὸ σῶμα τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ ἀποβάλλει τὴν ιδιότητα τοῦ μέλους τῆς.
Ὁ μέγας ἀφορισμὸς λέγεται καὶ παντελὴς ἀφορι-
σμὸς καὶ ἐμπέπει σὺς ἐπιμετρούμενες ποινὲς (roe-
nae ferendae sententiae), δικαστικὲς ποινὲς. Ὑπάρ-
χουν βέβαια καὶ οἱ διαπιστωτικὲς ποινὲς (roepae la-
tae sententiae), ἡ ἁλλοῶς οἱ αὐτόματα ἐπιβαλλόμενες.

Ὁ γάμος, ὡς γνωστό, εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ ἐπτὰ πε-
ριοριστικὰ ἀπαριθμούμενα μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας
καὶ μάλιστα, κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, εἶναι μέγα
μυστήριον («καὶ τὸ μυστήριον τοῦτο, μέγα ἐστὶ»).

Μὲ τὴν ἀντικατάστασι ὅμως τοῦ ἀρθροῦ 1367 Α.
Κ. μὲ τὸ ἀρθρο 1 τοῦ Ν. 1250/1982 καὶ τὴν καθιέρωσι
ἔστι τοῦ πολιτικοῦ γάμου ὡς ἰσοκύρου μὲ τὸν θρη-
σκευτικόν, δημιουργήθηκαν ποικίλα προβλήματα καὶ ἐ-
πικράτησαν διάφορες ἀπόψεις.

Ὑποστηρίχθηκε λοιπόν, πῶς ὅσοι τελοῦν πολιτικὸν
γάμον, ἀπορρίπτουν τὸ γάμον ὡς Μυστήριον. Κι ἐφ' ὅ-
σον ὁ γάμος δὲν ἱερολογηθεῖ εἶναι πορνεία¹². Γιατὶ
ἀρνοῦνται ἓνα ἀπ' τὰ Μυστήρια τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκ-
κλησίας καὶ ἔτσι αὐτοὶ πέφτουν στὴν αἵρεσι τῶν πα-
ραφναδῶν τοῦ Προτεσταντισμοῦ — οἱ ὅποιοι ἀρ-
νοῦνται τὸ γάμον ὡς Μυστήριον. Τέτοιοι εἶναι α) οἱ
Εὐαγγελικοί, β) οἱ Λουθηρανοί, γ) οἱ Εὐαγγελισταί,
δ) οἱ Σωκινιανοί, καὶ ε) ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ.
Ἐφ' ὅσον λοιπόν ἀρνοῦνται τὸ γάμον ὡς Μυστήριον
εἶναι αἰρετικοί. Γιατὶ κάθε ἀπόκλισι ἀπ' τὴν ὀρθή
διδασκαλίαν τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι αἵρε-
σι¹³.

Αὐτοὶ ποὺ ἀρνοῦνται, ἐπομένως, τὸ μυστήριον τοῦ
γάμου θέτουν «ἐαυτοὺς ἐκτὸς Ἐκκλησίας καὶ προσ-
κολλῶνται στὸ συρφετὸ τῶν Προτεσταντῶν» δηλαδὴ
εὐρίσκονται «ὑπὸ ἐπιτίμιον ἀκοινωνησίας». Παράδει-
γμα ἔχουμε, ὅτι ὅσοι τέλεσαν πολιτικὸν γάμον καὶ μετὰ
ἀπὸ λίγο τέλεσαν καὶ θρησκευτικόν, ἢ ἐν συνεχείᾳ με-
τὰ τὸν πολιτικὸν γάμον τέλεσαν καὶ θρησκευτικόν γιατί
θὰ μετέβαιναν σὲ Ξένες Χῶρες ὅπου ἀναγνωρίζεται
μόνο ὁ πολιτικὸς γάμος, γίνονταν δεκτοὶ στὴν Ὁρθό-
δοξὴ Ἐκκλησία δίχως οὐδεμίαν ἄλλην διατύπωσι, ὅπως
γίνεται ἡ Ἐπιστροφὴ ἀποστάτη.

Ἀπὸ ἄλλους πάλι διατυπώθηκε ἡ γνώμη, ὅτι ὁ πο-
λιτικὸς γάμος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν δὲν εἶναι πορνεία.
Οὔτε εἶναι πορνεία, ἐπειδὴ δὲν ἱερολογεῖται ἀπ' τὴν
Ἐκκλησίαν. Δηλαδὴ ἀπ' τὸ λόγον καὶ μόνο, ὅτι δὲν
συνάπτεται μὲ ἱερολογία, ὅτι λείπει ἡ ἱερολογία τῆς
Ἐκκλησίας. Πορνεία¹⁴ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ ὁ
πολιτικὸς γάμος, ὅταν δὲν τὸν δέχεται ἡ Ἐκκλησία,
ἀλλὰ τὸν ἀπορρίπτει γὰρ τὰ μέλη τῆς. Τότε ὁ πολιτι-

κὸς γάμος «καταντίνει» πορνείαν, γιατί γίνεται «ἀνευ
τῶν κρατούντων», γιατί γίνεται παρὰ τὴν ἄρνησι τῆς
Ἐκκλησίας, καὶ «οἱ ἀνευ τῶν κρατούντων γάμοι πορ-
νεῖαι εἰσι»¹⁵. Καὶ γὰρ τὰ μέλη τῆς ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ
«κρατοῦσα». Ἀπ' τὴ στιγμὴ ὅμως ποὺ ἡ Ἐκκλησία
θὰ δέχεται ἢ θὰ ἀνέχεται τὸν πολιτικὸν γάμον, παύει
αὐτὸς νὰ εἶναι πορνεία.

Βέβαια σύμφωνα μὲ τὸ χωρίο¹⁶ τοῦ Ἀγ. Ἰγνατίου
τοῦ Θεοφόρου, καθὼς καὶ τὸν πζ' κανόνα τοῦ Μεγ.
Βασιλεῖου¹⁷, καὶ μιὰ κανονικὴ ἐρωταπόκρισι (ια' κα-
νὸν)¹⁸ ἐνδὸς λίγο μεταγενέστερον πατρὸς τῆς Ἐκκλη-
σίας, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου τοῦ
Ἀγίου, διαπιστώνουμε, ὅτι πράγματι στὴν πρώτη χρι-
στιανικὴ Ἐκκλησία δινόταν μεγάλη σημασία σὺς
προϋποθέσεις συνάψεως γάμου. Τὸ θέμα τῶν νόμιμων
προϋποθέσεων δηλαδὴ ἐρχόταν σὲ πρώτη γραμμὴ. Ὁ
τρόπος τῆς συνάψεως δὲν εἶχε ὀρίσθῃ ἀποκλειστικά,
ὑπῆρχε ἐναλλακτικὴ λύσι. Ἐδῶ ὅμως πρέπει νὰ
προσθέσουμε καὶ τὰ ἐξῆς: Ὅτι ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς χρι-
στιανούς, οἱ ὅποιοι προτιμοῦν τὸν πολιτικὸν γάμον ἀντὶ
τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ
νὰ στεροῦν μόνοι τοὺς τὴν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας
ἀπὸ τοὺς ἐαυτοὺς τοὺς. Μόνοι τοὺς θεωροῦν τὸν ἐαυ-
τό τοὺς ἀμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον νὰ δεχθεῖ τὴν ἐκκλη-
σιαστικὴν εὐλογία¹⁹.

Καὶ διερωτᾶται κανεὶς μήπως θέλουν μόνοι τοὺς
νὰ ἐφαρμόσουν τὴν κανονικὴν «ἀκρίβειαν»; Λέμε αὐτό,
γιατὶ ἡ γενικὴ ἱερολογία καὶ μάλιστα «τὸ στεφάνω-
μα» σὲ συνερχομένους «εἰς γάμον κοινωνίαν» ὕστερα
ἀπὸ μὴ νόμιμη ἄθλησι φαίνεται, ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ
τὴν ἀρχὴν στὸν ἐκκλησιαστικὸν χῶρον. Τοῦτο καθιερώ-
θηκε μᾶλλον μεταγενέστερα «κατ' οἰκονομίαν» ἀπὸ
τὴν Ἐκκλησίαν. Μιὰ μικρὴ ἀπόδειξι αὐτοῦ εἶναι καὶ
ἡ ὑπαρξι τοῦ «κοινοῦ ποτηρίου» τὸ ὁποῖο ἀντικατέ-
στησε τὴ Θείαν Κοινωνίαν, στὴν ὁποία συμμετεῖχαν οἱ
νυμφευόμενοι, ἐφ' ὅσον βέβαια διετηροῦντο ἀγνοὶ
μέχρι τὸ γάμον καὶ δὲν τοὺς εἶχε ἐπιβληθεῖ ἐπιτίμιον
ἐνεκα «μικροψυχίας»²⁰.

Β. Προβλήματα συμμετοχῆς ὅσων τελοῦν πολιτικὸν γάμον, στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας.

α) Ἀποδοχὴ ὡς ἀναδόχου, ἀτόμου ποὺ τέλεσε πο-
λιτικὸν γάμον, σὲ βάπτισι νηπίων. Ἐνα ἀπ' τὰ ἐπτὰ
μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι βέβαια καὶ τὸ βάπτισμα.
Οἱ Ἀπόστολοι ἀκολουθώντας τὴν ἐντολήν τοῦ
Κυρίου «πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται», ἐβά-
πτισαν κατόπιν ὁμολογίας πίστεως. Ἐτοί ὁ Ἀπόστο-
λος Πέτρος τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, μετὰ τὸ κή-
ρυγμα, συνέστησε νὰ μετανοήσουν καὶ στὴ συνέχειαν
νὰ βαπτισθοῦν στὸ Ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πολὺ νωρὶς ὅμως καὶ ἀπ' τὴν Ἀποστολικὴν ἐποχὴ
ἄρχισε ὁ νηπιοβαπτισμὸς — ἀπ' τὸν 5ο αἰῶνα ἔχει

ἐπικρατήσει στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἀλλὰ πολὺ νωρὶς θεσπίστηκε καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ ἀναδόχου²¹. Ὁ ἱερός Αὐγουστίνος διδάσκει ὅτι ἡ πίστις τῶν γονέων καὶ τῶν ἀναδόχων ἀντικαθιστοῦν τὴν ὁμολογία τῶν νηπίων. Τὸ ἴδιο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Μίλας²².

Ὁ ἀναδόχος στὴ βάπτισι, ἐξαιτίας τῆς φύσεως τῶν καθήκοντων ποὺ ἀναλαμβάνει, ἂν καὶ σήμερα αὐτὰ δὲν ἐκτελοῦνται ἀπ' αὐτόν, ἀφοῦ τὴ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησι τῶν νέων ἀναλαμβάνει ἡ οἰκογένεια, ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ σχολεῖο, πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργὸ μέλος τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Ἔτσι λοιπὸν ἀποκλείονται ἀπ' τὰ καθήκοντα ἀναδόχου οἱ ἀλλόθρησκοι, οἱ ἐτερόδοξοι, οἱ σχισματικοὶ καὶ οἱ ἀφορισμένοι²³, καθὼς καὶ οἱ μοναχοί, οἱ γονεῖς τοῦ βαπτιζόμενου, οἱ νοσοῦντες «τῷ πνεύματι» καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἀπολαμβάνουν ἀγαθῆς ὑπολήψεως²⁴. Ἄς ἐρθουμε ὅμως στὴ θέση τοῦ ἀναδόχου κατὰ τὸ Μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος.

Υπάρχουν δύο ἀπόψεις, σχετικὲς μὲ τὸ ζήτημα τῆς παραδοχῆς ὡς ἀναδόχου, ἀτόμου ποὺ τέλεσε πολιτικὸ γάμο.

Ἡ μίᾳ ἄποψι δέχεται ὅτι μέχρι νὰ ἐπιβληθεῖ νομότης ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποινὴ τοῦ μεγάλου ἀφορισμοῦ²⁵ ἢ ἀναθέματος, αὐτὸς ποὺ ἔχει ἐπιδείξει τὴν ἀντικανονικὴ διαγωγή — πολιτικὸς γάμος —, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπισύρει τὴν ποινὴ αὐτή, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει ἐνεργὸ μέλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν τίθεται ἔτσι αὐτόματα καὶ αὐτοδίκαια ἐκτὸς αὐτῆς²⁶.

Ἄλλωστε, θὰ ἦταν πολὺ παρακινδυνευμένο νὰ στηριχθεῖ ἓνα τέτοιο συμπέρασμα σὲ μόνον τὸ γεγονὸς τῆς τέλεσης πολιτικοῦ γάμου, ἂν δὲν συνδυάζεται καὶ μὲ ἄλλα περιστατικά, ποὺ νὰ πείθουν ὅτι τὸ μέλος ἔχει πραγματικὰ ἀπομακρυνθεῖ ψυχικὰ ἀπ' τὴν ὀρθόδοξον πίστιν²⁷. Γιατὶ ἀπ' τὴ μίᾳ πλευρὰ εἶναι δυνατόν ὁ παρολίγο ἀναδόχος νὰ διαμαρτυρηθεῖ γιὰ τὸν ἀποκλεισμό του, πράγμα ποὺ θὰ δείχνει ὅτι ἀποδίδει σημασίαν στὴ διατήρησι τῆς ιδιότητός του ὡς μέλους τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας²⁸. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ πάλι δὲν μπορούμε νὰ παραβλέψουμε τὸ πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀσφαλῶς διστάζει (καὶ δίκαια) νὰ ἐμπιστευθεῖ τὴν ἄσκησιν τῶν ἔργων τοῦ ἀναδόχου — ὅσο καὶ ἂν αὐτὰ σήμερα ἔχουν χάσει, δυστυχῶς, τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο ποὺ εἶχαν σὲ ἄλλη ἐποχὴ — σὲ κάποιον ποὺ δὲν ἔχει δεῖξει ἀπόλυτη συμμόρφωσιν στὶς ἐπιταγὰς τῆς. Θὰ ἦταν ὅμως πολὺ προτιμότερον ἂν, ἀντὶ γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τῶν ἐγκυκλίων τῆς Ἱ. Συνόδου περὶ αὐτόματης θέσεως ἐκτὸς Ἐκκλησίας ὅσων τελοῦν πολιτικὸ γάμο, εἶχε ληφθεῖ μὴ καλὰ θεμελιωμένη καὶ αἰτιολογημένη ἀπόφασις ποὺ νὰ τοὺς ἀποκλείει ἀπ' τὴν ιδιότητα τοῦ ἀναδόχου γιὰ τὸ λόγο, ὅτι

ἐμπρακτὰ ἐπέδειξαν μειωμένη ἱκανότητα ν' ἀσκήσουν τὰ ἔργα αὐτά²⁹.

Ἡ ἄλλη ἄποψι, ὑποστηρίζει ὅτι ὅσοι τελοῦν πολιτικὸ γάμο μεταπηδοῦν στὴν αἵρεσι, γιὰ τὴν ἀρνοῦνται ἓνα ἀπ' τὰ ἑπτὰ Μυστήρια τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ ἐπομένως δὲν ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐνεργὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ὅτι ἔχουν βαπτισθεῖ στὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας Τριάδος, δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ἀκόμη μέλη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας³⁰.

Βέβαια τὸ βάπτισμα εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ ἑπτὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἐναπόκειται ὅμως στὴν εὐχέρεια οἰουδήποτε ποὺ θεωρεῖ ὅτι εἶναι κανονικὸ καὶ ἐνεργὸ μέλος τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐπιλέγει μεταξὺ τῶν μυστηρίων, ἔτσι ὥστε ἄλλα ἀπ' αὐτὰ νὰ μὴ τηρεῖ, ἄλλα νὰ τηρεῖ³¹; Ἡ εἶναι κάποιος πιστὸς ἢ δὲν εἶναι πιστὸς τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀδιαίρετο, ἤδη ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος «ἀπεσκυβάλισεν εἰς τοὺς ἀπίστους ὅσους δὲν ἐδέχοντο τὴν ἀλήθεια ταύτην».

Αὐτὰ ἄλλωστε συμβαίνουν σὲ ὅλους τοὺς ὁργανισμούς. Δὲν μπορεῖ οἰοιδήποτε μέλος αὐτῶν ἄλλες διατάξεις νὰ τηρεῖ καὶ ἄλλες ὄχι.

Βέβαια ὁ κάθε ἓνας εἶναι ἐλεύθερος νὰ συνάπτει γάμο τῆς ἀρεσκείας του, ἢ σύμφωνα μὲ τὴν πολιτικὴν του τοποθέτησιν ἢ τὴ θεωρητικὴ ἢ ἰδεολογικὴ του ἄποψιν ἢ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν. Θὰ πρέπει ὅμως, σὲ τέτοια περίπτωσι, νὰ ἀναλάβει θαρραλέα τὴν εὐθύνη τῆς ἐπιλογῆς καὶ νὰ μὴ καταφεύγει, σὲ περίπτωσι ἐπιλογῆς πολιτικοῦ γάμου, στὰ δικαιώματα γιὰ νὰ πιέζει τὴν Ἐκκλησίαν νὰ τὸν παραδεχθεῖ σὰ κανονικὸ μέλος τῆς, ὅταν αὐτὸς παραβιάζει τὶς διατάξεις τῆς καὶ μάλιστα τὶς δογματικὰς³².

β) Τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κήδευσης.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς παραπάνω περιπτώσεις, ἀπώλειας τῆς ιδιότητος τοῦ ὀρθόδοξου χριστιανοῦ, ἔχουμε καὶ τὴν περίπτωσι τοῦ θανάτου. Μὲ τὸ θάνατον ὅμως διακόπτεται μόνον ὁ δεσμὸς μὲ τὴν ὁρατὴ Ἐκκλησίαν, ἂν καὶ ὄχι ἀμέσως, ἀφ' ὅσον αὐτὸς ποὺ ἀπέρχεται ἀπ' τὸν κόσμον αὐτό, τυχαίνει κηδεύσεως, μνημοσύνων κ.λπ.³³.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ κήδευσι τῶν πιστῶν καθιερώθηκε ἀπ' τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ. Περιλαμβάνει τὴν ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν νεκρώσιμην ἀκολουθίαν³⁴ καὶ ὁ λειτουργικὸς τύπος ποὺ ἐπικράτησε ἀποδίδεται στὸν Ἱ. Δαμασκηνό.

Γιὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο ἰδιαίτερη σημασία ἔχει τὸ δικαίωμα, κάθε μέλους τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς κήδευσης (jus sepulturae passivum), ἐφόσον στὸ χρόνο θανάτου τοῦ διατηροῦσε τὴν ιδιότητα τοῦ μέλους τῆς Ἐκκλησίας³⁵. Ὑπάρχουν βέβαια

ἀρκετὰ προβλήματα, πάνω στο θέμα αυτό, όμως ό-
πωσδήποτε τὸ πὺδ «εὐαίσθητο πρόβλημα» ἀφορᾷ τὴ
στέρηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κήδευσης, ὅταν στὴ νε-
κρική σιγή «ἀναγκάζεται» ἀπὸ τὸ Δίκαιό της νὰ
«σιωπήσει» καὶ ἡ Ἐκκλησία³⁶.

Ἐφόσον τὸ δικαίωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κήδευ-
σης προϋποθέτει ὅτι ὁ φορέας του εἶχε στὸ χρόνο
θανάτου τὴν ιδιότητα τοῦ μέλους τῆς Ἐκκλησίας, τὸ
πρόβλημα ποὺ δημιουργήθηκε, τόσο στὴν πράξη τῆς
Ἐκκλησίας ὅσο καὶ στὴν Ἐπιστήμη τοῦ Ἐκκλησια-
στικοῦ Δικαίου, ἀφορᾷ τὴν ἐπισήμανση ἐκείνων τῶν
περιπτώσεων καὶ μόνο σὺς ὁποῖες ἡ Ἐκκλησία νό-
μιμα στερεῖ ἀπὸ τὸ νεκρὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κήδευ-
ση. Μὴ ἀπόλυτη καὶ ἀκαμπτη θέση «γὰ ὅσους δὲν
ἀνήκουν στὴν Ἐκκλησία», οὔτε ἱστορικὰ οὔτε νομικὰ
βοήθησε δικαίωση! Ἐτσι, δημιουργήθηκαν δύο κατηγο-
ρίες προσώπων στὰ ὁποῖα νόμιμα ἡ Ἐκκλησία στερεῖ
τὴν ἐκκλησιαστικὴ κήδευση³⁷. Ἡ στέρηση αὐτὴ στὴν
πρῶτη κατηγορία θεωρεῖται «ἀπαγόρευση», ἐνῶ στὴ
δεύτερη «ποινὴ» τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου.

(Συνεχίζεται)

1. Τρωιάνου, Παραδόσεις ἐκκλ. δικαίου, 1984², σελ. 352.
2. Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν ἐκκλ. δίκαιον, 1965²,
σελ. 239.

3. Τρωιάνου, Παραδόσεις ἐκκλ. δικαίου, 1984², σελ. 352.

4. Κ. Βαβούσκου, Ἀρμενόπουλος 1986, σελ. 702.

5. Κ. Βαβούσκου, Ἐγχειρίδιον ἐκκλ. δικαίου, 1986⁴, σελ.
265 κ.έ., Σπ. Τρωιάνου, Παραδόσεις ἐκκλ. δικαίου, 1984²,
σελ. 153 κ.έ.

6. Κ. Βαβούσκου, Ἐγχειρίδιον ἐκκλ. δικαίου, 1986⁴, σελ.
266, Τρωιάνου, Παραδόσεις ἐκκλ. δικαίου, 1984², σελ. 154
κ.έ., Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλ. Δίκαιον, 1965²
σελ. 122 κ.έ.

7. Τρωιάνου, Παραδόσεις ἐκκλ. δικαίου, 1984², σελ. 417
κ.έ., Χριστοφιλοπούλου ὁ.π., σελ. 269 κ.έ.

8. Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλ. Δίκαιον, 1965²,
σελ. 271 κ.έ.

9. Ε. Μαντζουνέα, Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τῶν ἐπισκό-
πων (ἀπάντησις εἰς θεολογούντα εἰσαγγελέα), Ἀθήνα 1986,
σελ. 10.

10. Τρωιάνου, ὁ.π., σελ. 417 κ.έ., Χριστοφιλοπούλου, ὁ.π.,
σελ. 273 κ.έ.

11. Ε. Μαντζουνέα, ὁ.π., σελ. 10.

12. Μαντζουνέα, Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τῶν ἐπισκόπων,
1986, σελ. 13.

13. Μαντζουνέα, Τὰ ἀδικήματα αἰρέσεως καὶ σχίσματος
κατὰ τοὺς ὀκτὼ πρώτους αἰῶνες, 1977.

14. Π. Μπούμη, Ἡ ἐπισκοπικὴ ἄδεια γὰρ τὴ συνάψη
(θρησκευτικοῦ ἢ πολιτικοῦ) γάμου, 1985, σελ. 427.

15. Περιλαμβάνεται στὸ μβ' κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου.
Δηλαδή οἱ γάμοι ποὺ συνάπτονται χωρὶς τοὺς κρατοῦντες
(= τοὺς ἔχοντες τὴν εὐθύναν τῶν νυμφευομένων), χωρὶς τοὺς
«ἐξουσιαστές», εἶναι πορνεῖες. Καὶ ἕνας τέτοιος «κράτων»,
κυβερνήτης, κηδεμὼν, μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποστηρίξει, ὅτι εἶ-
ναι καὶ ὁ ἐπίσκοπος, ἡ ποιμαίνουσα, ἡ διοικοῦσα Ἐκκλησία.
Ἵσως ἀντιτίτει κάποιος, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι δὲν ἀνήκουν στοὺς
«κρατοῦντες». Πλὴν ὁμως, νομίζουμε, ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς

βάσιμα νὰ ἀρνηθεῖ, ὅτι καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἔχουν ἕνα εἶδος
ἐξουσίας, ἡ ὁποία μάλιστα τοὺς ἐδόθη ἀπ' τὸ Θεό. (Π.
Μπούμη, Ἡ ἐπισκοπικὴ ἄδεια γὰρ τὴ συνάψη (θρησκευτικοῦ
ἢ πολιτικοῦ) γάμου Ἀθήνα 1985, σελ. 424).

16. «Πρέπει δὲ τοῖς γαμοῦσι καὶ ταῖς γαμουμέναις μετὰ
γνώμης τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἔνωσιν ποιέσθαι, ἵνα ὁ γάμος ἢ
κατὰ Κύριον, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν». (Π. Μπούμη, Ἡ ἐπι-
σκοπικὴ ἄδεια γὰρ τὴ συνάψη (θρησκευτικοῦ ἢ πολιτικοῦ)
γάμου, Ἀθήνα 1985, σελ. 422).

17. «Πρῶτον μὲν οὖν, ὁ μέγιστος ἐπὶ τῶν τοιούτων (τῶν
γαμικῶν ὑποθέσεων) ἐστὶ, τὸ παρ' ἡμῖν ἔθος, ὃ ἔχομεν προ-
βάλλειν, νόμου δύναμιν ἔχον, διὰ τὸ ὑφ' ἀγίων ἀνδρῶν τοὺς
θεσμοὺς ἡμῖν παραδοθῆναι τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν...». Ὁ
Ζωναρᾶς σημειώνει: «Ἔθος δὲ λέγει ὁ ἅγιος οὗτος τὸ ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ ἐνεργούμενον» (Μπούμη, ὁ.π., σελ. 422).

18. Ἀπ' τὸν κανόνα αὐτὸν συμπεραίνουμε, ὅτι ἡ εὐλογία
τοῦ γάμου ἀκόμη καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀγ. Τιμοθέου (τέλη
τοῦ 4ου αἰῶνα) ἦταν προαιρετικὴ. «Εἰάν τις καλέσῃ κληρι-
κόν», λέει ὁ κανόνας. Μποροῦσε δηλαδή καὶ νὰ μὴ καλέσῃ
κληρικὸ καὶ νὰ τελέσῃ τὸ γάμο του μὲ ἄλλο τρόπο (Π.
Μπούμη, ὁ.π., σελ. 422, 423).

19. Π. Μπούμη, Ἡ ἐπισκοπικὴ ἄδεια γὰρ τὴ συνάψη
(θρησκευτικοῦ ἢ πολιτικοῦ) γάμου, Ἀθήνα 1985, σελ. 428.

20. Π. Μπούμη, ὅπως παραπάνω.

21. Ὁ νηπιοβαπτισμὸς δημιουργεῖ ὁρισμένα προβλήματα
ἐξαιτίας τῆς ἀνυπαρξίας βούλησης στὰ νήπια. Βέβαια τὸ βά-
πτισμα εἶναι μυστήριον καὶ ὄχι δικαιοπραξία. (Χριστοφιλοπού-
λου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλ. Δίκαιον, 1965², σελ. 115). Μολαταῦτα
εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξωτερικευθεῖ ἡ βούληση τοῦ ὑποψηφίου,
ὅτι θέλει νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Τὴ «βούληση» αὐτὴ
τοῦ νηπίου δηλώνει σήμερον στὸ θρησκευτικὸν λειτουργὸν ποὺ
τελεῖ τὸ βάπτισμα ὁ ἀνάδοχος. Αὐτὸ εἶναι ἀπὸ δογματικὴ
ἀποψη ἀρκετὸ γὰρ τὴν ἐγκυρότητα τοῦ μυστηρίου. (Σπ.
Τρωιάνου, Παραδόσεις Ἐκκλ. δικαίου, 1984², σελ. 149).

22. Ε. Μαντζουνέα, Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τῶν ἐπισκό-
πων, 1986, σελ. 15.

23. Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλ. Δίκαιον, 1965²,
σελ. 116.

24. Μαντζουνέα, ὅπως παραπάνω.

25. Τρωιάνου, Παραδόσεις ἐκκλ. δικαίου, 1984², σελ. 417
κ.έ., Χριστοφιλοπούλου, ὁ.π., σελ. 273 κ.έ.

26. Ἀρμενόπουλος 1986, ἐγκ. εἰς. Ἀρείου Πάγου Κ.
Σταμάτη, σελ. 701.

27. Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλ. Δίκαιον, 1965²,
σελ. 123 ἐπ., Σπ. Τρωιάνου, Παραδόσεις Ἐκκλ. Δικαίου,
1984², σελ. 154.

28. Τρωιάνου, Ἐπίσημες γνωμοδοτήσεις, Χριστιανὸς
1985, σελ. 59.

29. Τρωιάνου, Ἐπίσημες γνωμοδοτήσεις, Χριστιανὸς
1985, σελ. 60.

30. Μαντζουνέα, Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τῶν ἐπισκόπων,
1986, σελ. 12.

31. Βαβούσκου, Ἀρμενόπουλος 1986, σελ. 703.

32. Βαβούσκου, Ἀρμενόπουλος, 1986, σελ. 703.

33. Βαβούσκου, Ἐγχειρίδιον ἐκκλ. δικαίου, 1986⁴, σελ.
266.

34. Τρωιάνου, Παραδόσεις Ἐκκλ. Δικαίου, 1984², σελ.
358, 359.

35. Βαβούσκου, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλ. Δικαίου, 1978³, σελ.
305 καὶ Χριστοφιλοπούλου, Ἑλλ. Δίκαιον 1965², σελ. 236.

36. Γ. Πουλῆ, Ἡ στέρηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κήδευσης,
Ἀρμ. 38 (1984), σελ. 272 ἐπ.

37. Γ. Πουλῆ, ὅπως παραπάνω.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

Του κ. ΓΙΑΝΝΗ ΔΟΝΤΑ, θεολόγου καθηγητού

Το περιβάλλον αποτελεί τὸν εὐρύτερο χώρο, μέσα στὸν ὁποῖο ζῇ, κινεῖται, ἀναπτύσσεται καὶ δραστηριοποιεῖται ὁ ἄνθρωπος. Ἀποτελεῖ τὸ κέντρο ἀναφορᾶς κάθε κοινωνικῆς, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου, μιὰ καὶ προσφέρει τὶς δυνατότητες, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅρια, τῆς κυριαρχικῆς ἐπέμβασής του σ' αὐτό. Τὸ περιβάλλον διαμορφώνει καὶ διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ, δημιουργεῖ πολλαπλὲς ἐξαρτήσεις στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸ τους ἐνδιαίτημα, δημιουργεῖ πρότυπα πρὸς μίμηση «τοὺς τῶν ὄντων φυσικοὺς νόμους τοῖς τρόποις μιμούμενος»¹.

Ἀποτελεῖ κοινὴ διαπίστωση τὸ γεγονὸς ὅτι στίς μέρες μας ἐντείνονται τὰ περιβαλλοντικὰ προβλήματα, ἀλλοιώνεται καὶ ὑποβαθμίζεται τὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ εἶναι διάχυτη πλέον ἡ ἀπειλὴ γιὰ καταστροφὴ τοῦ ἴδιου τοῦ πλανήτη. Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται, εἶναι ὁ ἐπανακαθορισμὸς τῆς στάσεως καὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ περιβάλλον, μιὰ καὶ ἡ ἀμφίδρομη αὐτὴ σχέση, ἀποβλέπουσα στὴν «ἐνθεσμη χρῆση» καὶ ὄχι στὴν «ἐκθεσμη» κατάρχηση, προωθεῖ σὲ σωστὴ προοπτικὴ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν σύγχρονων περιβαλλοντικῶν προβλημάτων.

Εἶναι καιρὸς νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι ἡ ἐπίλυση τῶν σημερινῶν περιβαλλοντικῶν προβλημάτων δὲν προωθεῖται μόνο μὲ τὴν ἐφαρμογὴ κάποιων τεχνολογικῶν καὶ οἰκονομικῶν σχεδιασμῶν μακροπρόθεσμης ἢ ἔστω βραχυπρόθεσμης ἀποτελεσματικότητος, ἀλλὰ ἀπατεῖται κυρίως ἡ ἀνάπτυξη περιβαλλοντικῆς συνειδήσεως, ποὺ μπορεῖ νὰ καλλιεργήσει πρῶτιστως στὸν χώρο τῆς ἐκπαίδευσως.

Ἦδη ἀπὸ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1972, στὴ Στοκχόλμη, ὁ Ο.Η.Ε. ἐκφράζει τὴν εὐχὴ «νὰ παρθοῦν κατάλληλες ἀποφάσεις, ὥστε νὰ ἀρχίσουν οἱ ἐργασίες ἐνὸς διεθνοῦς προγράμματος γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, ὡς πρὸς τὸ περιβάλλον, μὲ προσέγγιση πολυκλαδική, τόσο σὲ ἐπίπεδο σχολείου, ὅσο καὶ σὲ ἐπίπεδο ἐξωσχολικῶν δραστηριοτήτων»².

Ἡ περιβαλλοντικὴ ἀγωγή μπορεῖ νὰ προσφέρει γνώσεις, νὰ καθορίσει καὶ νὰ καλλιεργήσει ἀξίες, νὰ προτείνει τρόπους συμπεριφορᾶς, ἀλλὰ καὶ νὰ

προτείνει λύσεις στὰ σύγχρονα περιβαλλοντικὰ προβλήματα.

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ μέσα στὰ πλαίσια ἐνὸς μαθήματος ἢ στὰ πλαίσια πολλῶν μαθημάτων, ἀπὸ τὰ ἥδη ὑπάρχοντα στὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα. Ἐμεῖς θὰ δοῦμε πῶς τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, στὴν πρωτοβάθμια καὶ δευτεροβάθμια ἐκπαίδευση, μπορεῖ νὰ εὐαισθητοποιήσει, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνεργοποιήσει τοὺς μαθητὲς στὴν προσπάθεια διασώσεως τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ στὴν ἀνύψωση τῆς αἰσθητικῆς τους καλλιέργειας. Τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ἀξιοποιώντας τὴν ἐμπειρία καὶ παρὰδοση τοῦ παρελθόντος, στρέφεται στὸ παρὸν, στὰ ἐπίμαχα προβλήματα καὶ φαινόμενα τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Ὁ θεολόγος καθηγητὴς, ὁ κατ' ἐξοχὴν φορέας καὶ ἐκφραστὴς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου στὸν χώρο τῆς ἐκπαίδευσως, συνδέει τὸ σχολεῖο, ἀλλὰ καὶ τὸ μάθημά του μὲ τὴν ζωὴ καὶ τὴν κοινωνία, προχωρώντας στὴν ἐφαρμογὴ κάποιου προγράμματος περιβαλλοντικῆς ἐκπαίδευσως, παροτρύνοντας τοὺς μαθητὲς στὴν ἐπιλογὴ τοῦ θέματος ἢ τῶν θεμάτων, ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ φυσικὸ περιβάλλον, βοηθώντας τους παράλληλα στὴν καλλιέργεια πνεύματος συλλογικῆς ἐργασίας.

Τὸ ὀρθόδοξο μορφωτικὸ ἔργο ὑποδεικνύει τρόπους, ποὺ συναρτοῦν ἀρμονικὰ μορφὴ καὶ περιεχόμενο, τὸ ὁποῖο ἐκφράζει ἓνα νόημα. Στὰ πλαίσια τῶν θεολογικῶν μαθημάτων, ποὺ προβάλλουν τὸ ὀρθόδοξο μορφωτικὸ ἀγαθό, ἢ τέχνη, στίς ποικίλες μορφές τῆς (ἀρχιτεκτονικῆς, ζωγραφικῆς, μουσικῆς, ποίησης κ.ἄ.), συναρτᾶται μὲ τὶς ἠθικὰς ἀξίες, οἱ ὁποῖες ἐναρμονίζουν τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀνάγκη εἰρηνικῆς συμβιώσεώς του μὲ τὸ φυσικὸ περιβάλλον. Ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, ἔτσι ὅπως καταγράφεται στίς διάφορες ἐκφάνσεις καὶ ἐκδηλώσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς, δημιουργεῖ καθοδηγητικὴ στάση ἀπέναντι στὸ φυσικὸ περιβάλλον. Ἡ ὀρθόδοξη αἰσθητικὴ ἀγωγή, μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα, ποὺ διαθέτει σ' αὐτὴν τὴν παράδοση, ὀφείλει νὰ στηριχθεῖ καὶ νὰ ἀξιοποιεῖται.

Σημαντικὸ φορέα καὶ παράγοντα ἀγωγῆς ἀπο-

τελεῖ ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, πού μὲ τίς ποι-
κίλες δραστηριότητες καὶ δυνατότητες πού παρέ-
χει, μετασχηματίζει τὸν κόσμον, τὴ δημιουργία καὶ
τὸν ἄνθρωπο σὲ μία καινὴ ἐν Χριστῷ πραγματικό-
τητα. Πρέπει νὰ πούμε ὅτι «λίαν σημαντικὴ συμβο-
λὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔργου τῆς λειτουργικῆς
μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς δύναται νὰ εἶναι οὐ μόνον
τὸ κατηχητικὸν καὶ κηρυκτικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλη-
σίας, ἀλλὰ καὶ ἡ καθ' ὅλου ἱεραποστολική, ποι-
μαντικὴ, διακονικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐργασία αὐτῆς»³.

Ἀξιίζει νὰ ἀξιοποιηθεῖ ὁ μορφωτικὸς καὶ παι-
δαγωγικὸς χαρακτήρας τῆς λατρευτικῆς παραδό-
σεως. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὴν ὀρθόδοξον λατρευ-
τικὴν καὶ λειτουργικὴν παράδοσιν, χρησιμοποιοῦνται
ὕλικά στοιχεῖα (ἄρτος, οἶνος, ἔλαιον, σίτος, ἄνθη,
ῥόδον, κ.ά.), γιὰ νὰ αἰσθητοποιήσουν κατὰ ἓνα
συμβολικὸν τρόπο, τόσο τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλη-
σίας, ὅσο καὶ ἄλλα πνευματικὰ γεγονότα. Ἡ μνεῖα
καὶ ἡ χρῆσις στὴ θείᾳ λατρείᾳ τῶν στοιχείων τοῦ
φυσικοῦ περιβάλλοντος, «ἂν καὶ μνημονεύονται
καὶ χρησιμοποιοῦνται πρωτογενῶς καὶ κυρίως γιὰ
σωτηριολογικοὺς σκοποὺς, ἀποβαίνουν δευτερογε-
νῶς μέσα διαπλάσεως οἰκολογικῆς νοοτροπίας,
πού ὑπαγορεύει ἐμμέσως θετικὴ συμπεριφορὰ
πρὸς τὸ φυσικὸ περιβάλλον, δηλαδὴ στάση σεβα-
σμοῦ καὶ προστασίας»⁴.

Τὸ κατ' ἐξοχὴν μορφωτικὸ πρότυπο τῆς ὀρθό-
δοξης ἀγωγῆς, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, καταξιώνει καὶ
καταφάσκει τὸ ὑλικὸ στοιχείο, ἐπισημαίνοντας
ταυτόχρονα τὴν ἀξία καὶ ὠραιότητα τῆς φύσεως
(Ματθ. 6, 28).

Ὁ Χριστὸς εὐλόγησε τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, δίνοντας
συγχρόνως καὶ τὸ μέτρο ὀρθῆς χρήσεως αὐτῶν
τῶν ἀγαθῶν: «Οὐκ ἐπ' ἄρτι μόνον ζήσεται ἄνθρω-
πος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στό-
ματος Θεοῦ»⁵. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, λοιπόν, ἀποτε-
λεῖ πρότυπο ὀρθῆς συμπεριφορᾶς στὸ φυσικὸ πε-
ριβάλλον.

Τὸ ὀρθόδοξο μορφωτικὸ ἔργο, στὰ πλαίσια
τῶν θεολογικῶν μαθημάτων, ὀφείλει νὰ φέρνει
τοὺς νέους σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν κτίση, διότι σύμφωνα
μὲ τὸ Μ. Βασίλειο, ὁ κόσμος «τῷ ὄντι ψυχῶν λογι-
κῶν διδασκαλίαν καὶ θεογνωσίαν ἐστὶ παιδευτή-
ριον, διὰ τῶν ὀρωμένων καὶ αἰσθητῶν χειραγω-
γίαν τῷ νῷ παρεχόμενος πρὸς τὴν θεώρησιν τῶν
ἀοράτων»⁶.

Μέσα στὴ φύση ὑπάρχουν οἱ θεομοῖ, οἱ ὁποῖοι
διαπαιδαγωγοῦν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ὁδηγοῦν
στὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θείου μεγαλείου, «τὴν ὀρωμέ-
νην ἅπασαν φύσιν ὁ Θεὸς ὑποστήσας οὐκ ἀφήκεν
αὐτὴν κατὰ μόνην κινεῖσθαι τὴν αἰσθησιν, ἀλλ' ἐγ-

κατέσπειρεν τὴν αὐτὴν συμπληρούντων εἰδῶν καὶ
σοφίας λόγους πνευματικοὺς καὶ ἀγωγῆς ἀστείους
τρόπους, ὥστε μὴ μόνον διὰ τῶν σιγῶντων κτισμά-
των μεγαλοφώνως κηρύττεσθαι τὸν ποιητὴν τῶν
κτισμάτων τοῖς τῶν γεγονότων μηνυόμενον λόγοις,
ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον, κατὰ φύσιν τῶν ὀρωμέ-
νων θεομοῖς τε καὶ τρόποις παιδαγωγούμενον, εὐ-
μαρῶς τὴν πρὸς αὐτὸν ἄγουσαν ὁδὸν τῆς δικαιο-
σύνης εὐρεῖν»⁷.

Μέσα ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὅσο
καὶ ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τους στὴ λατρευτικὴ ζωὴ
καὶ πράξις τῆς Ἐκκλησίας, οἱ μαθητὲς ἀποκτοῦν
συνείδηση ὀρθῆς περιβαλλοντικῆς πρακτικῆς, ἡ ὁ-
ποία, ὅπως ἀναφέρθηκε καὶ ἄλλοι, ἐκφράζεται
στὴν ὀρθοπραξία, μέσα στὸ φυσικὸ περιβάλλον.
Αὐτὴ ἡ ὀρθοπραξία ἀποτελεῖ τὴν «ἄλλη λύση»
στὴν ἐπίλυση τῶν συγχρόνων οἰκολογικῶν προβλη-
μάτων.

Ὁφείλουμε νὰ τονίσουμε στοὺς μαθητὲς ὅτι τὸ
πρότυπο τῆς ὀρθῆς περιβαλλοντικῆς συμπεριφο-
ρᾶς, ἐστὶ ὅπως προβάλλεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν,
«συννυφαίνεται μὲ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς πίστεως καὶ
πράξεως περὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς Παντοδυνάμου Δη-
μιουργοῦ καὶ Κυρίου τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τοῦ
ἀνθρώπου»⁸. Στὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, πρέ-
πει νὰ ἀξιοποιηθοῦν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, πού κα-
θορίζουν τὴν περιβαλλοντικὴν πρακτικὴν τῆς Ὁρθό-
δοξης Ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως. Αὐτὴ ἡ περι-
βαλλοντικὴ πρακτικὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας
μὲ ἀναφορὰ κυρίως στὴ λατρευτικὴ ζωὴς της, δια-
μορφώνει τὴν ἄλλη συμπεριφορὰ στὴ ζωὴ τοῦ πι-
στοῦ χριστιανοῦ, ἡ ὁποία ὑποβοηθεῖ τὴν διαμόρ-
φωσιν οἰκολογικῆς συνειδήσεως. Ἡ οἰκολογικὴ
διάσταση στὴ λατρευτικὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας
διαπερνᾷ καὶ διαφαίνεται στίς καθημερινὰ ὀκο-
λουθίες τοῦ ἡμερονυκτίου (Ἑσπερινός, Ὁρθρος,
Θ. Λειτουργία), στὰ μυστήρια (Βάπτισμα, Χρίσμα,
Θ. Εὐχαριστία, Γάμος, Εὐχέλαιο) καθὼς καὶ σὲ
ἄλλες λατρευτικὰς τελετὰς (ἀγιασμὸς τῶν ὑδάτων,
διάφορες προσευχὲς κ.ά.). Ὁ θεολόγος καθηγητὴς
ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ στοὺς μαθητὲς τοῦ τῆ δι-
δασκαλίας τῶν Πατέρων γιὰ τὴ σχέση ἀνθρώπου
καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Οἱ Πατέρες τονίζουν
τὴ στενὴν σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ γῆ καὶ τὴ δια-
βίωσίν του πάνω σ' αὐτή. Γράφει ὁ Γρηγόριος
Νύσσης: «Εἰ δὲ οὐδέποτε χωρίζῃ τῆς γῆς, ἐπανα-
παύει ἐπὶ τῆς γῆς, δικάζει ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶν ὄπερ
ἂν ποιῆς εἴτε μέγα εἴτε μικρὸν τῆς γῆς, ἐγγὺς ἔ-
χεις τὸ ὑπόμνημα τῆς σεαυτοῦ ταπεινώσεως»⁹. Γιὰ
τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ἡ φύσις εἶναι
θεῖο καλλιτέχνημα τὸ ὁποῖο ἔγινε χάριν τῶν ἀν-

θρώπων. Ὅλα ὑπηρετοῦν τὸν ἄνθρωπο. Τονίζει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων ὅτι «...ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἡλιος ... διὰ τὸ ἀνθρώπων ἐγένετο. καὶ πάντα δὲ τὰ ζῶα διὰ τὸ δουλεύειν ἡμῖν ἀπόλαυσιν κατέστη. βοτάναι καὶ δένδρα διὰ τὴν ἡμετέραν ἀπόλαυσιν ἐκτίσθη»¹⁰.

Ἡ ἀναφορὰ στοὺς ἁγίους καὶ ἀσκητὲς τῆς Ἐκκλησίας μας γιὰ τὴ στάση τους ἀπέναντι στο φυσικὸ περιβάλλον, ἀποτελεῖ πρώτης τάξεως εὐκαιρία ὑποδειγματικῆς συμπεριφορᾶς στὴ φύση. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ τὸ Λειμωνάριο, τὴ Φιλοκαλία, τοὺς βίους τῶν ἁγίων, καθὼς καὶ τὶς διαφορὲς συναξαριακὲς διηγήσεις. Ἐχουμε μοναχοὺς καὶ ἀσκητὲς, ποὺ ζοῦν ἁρμονικὰ μὲ τὰ ἄγρια ζῶα (ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης, ἡ ζωὴ τῶν Στάρετς κ.ἄ.) καὶ αὐτὸ φανερῶνει τὴν προσπάθειά τους νὰ ἀποκαταστήσουν τὴ διαταραχθεῖσα σχέση τῆς ἀπειθείας καὶ τῆς ἀποστασίας, ποὺ ὀφειλόταν στὴν ἄρνηση τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Θεό. Ἡ ἀγάπη τῶν ἁγίων γιὰ τὴν κτίση σημαίνει τὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς προπρωτογενεῖς ἀθωότητος, ἀλλὰ κυρίως φανερῶνει τὴν ἐσχατολογικὴ ἐποχὴ, ποὺ περιγράφουν οἱ προφῆτες. Ὁ μοναχὸς γνωρίζει ὅτι ἡ φύση, ὡς κτίση Θεοῦ, δόθηκε γιὰ ὀρθὴ χρῆση καὶ ὄχι γιὰ κατάχρηση σύμφωνα μὲ τὸ «ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν»¹¹ τῆς Γενέσεως. Πρέπει νὰ τονίσουμε στοὺς μαθητὲς ὅτι τὰ μοναστήρια ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν χώροι διασφάλισης τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ φυσικὸ περιβάλλον. Ὅπως γράφει ὁ Θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀχελώου κ. Εὐθύμιος, «Τὰ ὀρθόδοξα μοναστήρια, ποὺ βρίσκονται στὸ ὕπαιθρο, ὄχι μόνο δὲν ἀλλοιώνουν τὸ φυσικὸ τοπίο, ἀλλὰ τὸ ὁμορφαίνουν πὺλ πολὺ. Τὰ μικρὰ ἐξωκλήσια, ποὺ εἶναι διάσπαρτα σ' ὅλη τὴν ὀρεινὴ καὶ νησιωτικὴ Ἑλλάδα, εἶναι κομψοτεχνήματα ἀπόλυτα ἐναρμονισμένα μὲ τὸ φυσικὸ περιβάλλον»¹².

Γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἓνα πρόγραμμα περιβαλλοντικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐκπαίδευσης, πρέπει ἀπὸ τὸ θεολόγο καθηγητὴ σὲ συνεργασία μὲ τοὺς μαθητὲς νὰ ἐξευρεθοῦν τρόποι καὶ μέσα συνεργασίας, ποὺ δὲν προβλέπονται ἀπὸ τὸ καθιερωμένο ἀναλυτικὸ πρόγραμμα. Χρειάζεται ἡ συνεργασία καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν ἄλλων φορέων, σ' ἓνα εὐρύτερο πρόγραμμα κοινῆς εὐαισθητοποιήσεως καὶ δράσεως. Ὁ χώρος, στὸν ὁποῖο μπορούμε νὰ ἀξιοποιήσουμε τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὴν ἀγάπη τῶν νέων γιὰ ἐργασία καὶ ἀνάληψη πρωτοβουλιῶν, εἶναι ἡ ἐνορία. Αὐτὸ προϋποθέτει σωστὴ καὶ εἰλικρινὴ συνεργασία ἐφημερίου - θεολόγου καθηγητοῦ - μαθητῶν¹³. Χρειάζεται ἡ ἀνάληψη ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ καθη-

γητοῦ μιᾶς ποιμαντικῆς ἐργασίας. Γιατὶ «ἡ ποιμαντικὴ ἐργασία καὶ συνεργασία μὲ τοὺς νέους συνδέονται ἀχώριστα μὲ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ὑπευθυνότητα ἐναντι τοῦ κόσμου, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἱστορίας καὶ μὲ τὴν μετάδοσι τῆς πίστεως»¹⁴.

Οἱ ποικίλες δραστηριότητες τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς (κοινωνικὴ προσφορά, πολιτιστικὴ προσφορά, εὐαισθητοποίηση γιὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα) μποροῦν νὰ κατευθύνουν τοὺς μαθητὲς στὴν ἀνάληψη δραστηριοτήτων, στὶς ὁποῖες ἀναπτύσσεται πνεῦμα συλλογικῆς ἐργασίας καὶ ὑπευθυνότη-
τας.

Πιστεύουμε ὅτι τὰ σύγχρονα προβλήματα, ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ κοινωνία, καὶ ἰδιαίτερα οἱ νέοι μας, ἀποτελοῦν πρόκληση καὶ πρόσκληση στὸ σημερινὸ θεολόγο καθηγητὴ, γιὰ τὴν ἀνάληψη πρωτοβουλιῶν στὸ χώρο τῆς ἐκπαίδευσης, οἱ ὁποῖες θὰ ἀναβαθμίσουν τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν παρουσία του στὸν χώρο τῆς σχολικῆς κοινότητος. Ὁ θεολόγος καθηγητὴς ὀφείλει στὰ πλαίσια τοῦ μαθήματός του, ἀλλὰ καὶ τῆς σχολικῆς κοινότητος, νὰ διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο, προετοιμάζοντας τοὺς μαθητὲς τοῦ γιὰ συμμετοχὴ στὴν κοινωνικὴ ζωὴ καὶ τὴ λήψη ἀποφάσεων.

1. Περισσότερα γιὰ τὶς ἐξαρτήσεις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ φύση, βλ. Ἡ Β. Οἰκονόμου, Ὁρθόδοξα καὶ φυσικὸ περιβάλλον, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, 1992, σελ. 40 κ.ἑ.

2. Χρήστου Σιγάλα, Φιλοσοφία καὶ στόχοι τῆς περιβαλλοντικῆς ἐκπαίδευσης. Σεμινάριο περιβαλλοντικῆς ἐκπαίδευσης. Ἀθήνα 20,21,22 Φεβρουαρίου 1987, σελ. 26.

3. Εὐαγ. Θεοδώρου, Μαθήματα Κατηχητικῆς Παιδαγωγικῆς. Ἐν Ἀθήναις 1984², σελ. 127.

4. Ἡ Β. Οἰκονόμου, Θεολογικὴ Οἰκολογία, θεωρία καὶ πράξις, Ἀθήνα 1994, σελ. 260.

5. Ματθ. 4, 4.

6. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία εἰς τὴν Ἑξαήμερον πρώτη, (Migne ΕΠ 29, 16).

7. Μάξιμος Ὁμολογητὴς, Ἐρωτ. ΝΑ' ἐν Corpus Crisiani-porum, 5. Graeca 7. Leuven 1980, σ. 395.

8. Ἡ Β. Οἰκονόμου, Θεολογικὴ Οἰκολογία, σελ. 247.

9. Νόθα, Εἰς ἄνθρωπον, ΒΕΠΕΣ, 70, 155.

10. Κεῖμενα, Εἰς ἄνθρωπον, ΒΕΠΕΣ 39, 139.

11. Γέν., 2, 15 «Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ Παραδείσῳ ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν».

12. Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου Στύλιου, Ἀνθρώπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον, σελ. 65.

13. Περισσότερα γιὰ τὶς σχέσεις ἐνορίας - σχολείου, βλ. εἰσήγησις στὸ Παγκρήτιο θεολογικὸ συνέδριο, τοῦ Ἀρχιμ. Ἰγνατίου Γεωργακοπούλου, δημοσιευμένη στὸ περιοδικὸ «Κοινωνία», Ἰανουάριος - Μάρτιος, 1991, σελ. 61 κ.ἑ.

14. Ἀλ. Σταυροπούλου, Ποιμαντικὴ ἐργασία καὶ συνεργασία μὲ νέους σχολικῆς ἡλικίας, περιοδικὸ «Κοινωνία» Ἰανουάριος - Μάρτιος, 1992, σελ. 69.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Τò πιò επικίνδυνο δημιούργημα τῆς φύσεως!

Τῇ στήλῃ τοῦ Σεπτεμβρίου θὰ τὴν ἀφιερῶσουμε —εὐλόγα— στὸ περιβάλλον. Ἡ πρώτη τοῦ μηνὸς —ἀρχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους— χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὸ οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ὡς «ἡμέρα Προστασίας τοῦ Περιβάλλοντος».

Ὁ μακαριστὸς οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος, σὲ μῆνυμά του γιὰ τὴν «ἡμέρα προστασίας τοῦ περιβάλλοντος» σημειῶνε τὸ 1990 (ἓνα χρόνον πρὸ τῆς ἐκδημίας του): «Ἐν συναισθήσει χρέους καὶ πατρικῆς πνευματικῆς εὐθύνης... ἤχθημεν μετὰ τῆς περὶ ἡμῶς ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως ὀρίσωμεν τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους... ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνάρεξως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ἵνα εὐχαὶ καὶ ἱκεσίαι ὑπὲρ τῆς ὅλης δημιουργίας ἀναπέμπωνται ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ τῆς Ὁρθοδοξίας Κέντρῳ, ὡς ἡμέραν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.

»Ὁ Οἰκουμενικὸς τῆς Ὁρθοδοξίας θρόνος, φύλαξ καὶ ἐκφραστὴς τοῦ αἰωνοβίου πνεύματος, τῆς πατρικῆς παραδόσεως, ἐρμηνευτὴς δὲ πιστὸς τοῦ εὐχαριστιακοῦ καὶ λειτουργικοῦ βιώματος τῆς Ὁρθοδοξοῦ Ἐκκλησίας, μετὰ πολλῆς τῆς ἀγωνίας παρακολουθεῖ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀνηλεῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καταπάτησιν καὶ καταστροφὴν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, μὲ συνεπειὰς λίαν επικινδύνους δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πλασθέντος φυσικοῦ κόσμου...

»Εἶναι πλέον γνωστὸν ὅτι ὁ τεχνοκρατούμενος ἄνθρωπος ἔγινε τὸ πλέον επικίνδυνον δημιούργημα τῆς φύσεως. Ἡ τεχνολογία ἔγινε τὸ ὄργανον κατακτήσεως, κατακυριεύσεως καὶ ἐξοντώσεως τῆς φύσεως. Ἐχει ἤδη ὀδηγήσει τὸν κόσμον εἰς τὸ χεῖλος ἀποκαλυπτικῆς αὐτοκαταστροφῆς, εἴτε μὲ τὴν μορφήν ἐπικινδύνου δι' ὅλα τὰ ἔμβια μολύνσεως τῆς φύσεως, εἴτε μὲ τὴν μορφήν ἐξοντώσεως πολλῶν εἰδῶν τοῦ ζωικοῦ καὶ ὕλικοῦ βασιλείου, εἴτε μὲ ποικίλους ἄλλους τρόπους».

Ἡ δύναμη τοῦ Σταυροῦ

Πανηγυρίζουμε τὴν Ὑψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Θὰ προβάλει τὸ ἱερὸ αὐτὸ Σύμβολο ἀνάμεσά μας, στοὺς Ναοὺς. Θὰ προσέλθουμε καὶ πάλι —ὅπως κάθε χρόνο— νὰ τὸ ἀσπασθούμε. Εἶναι, ἄραγε, τῶν χειλέων μόνον ὁ ἀσπασμός;

Θὰ τὸν ἀντικρύσουμε ἀνάμεσα σὲ λουλούδια στὸ κέντρο τοῦ Ναοῦ. Θὰ σκεφτοῦμε, ἄραγε, νὰ τὸν το-

ποθετήσουμε ἀνάμεσα σ' ἀγκάθια — αὐτὴ τὴ φορὰ στὸ κέντρο τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἄς μὴ φανεῖ παράξενο, εἶναι ὁ καλλίτερος κηπουρὸς. Καθαρίζει τὸν κήπο τῆς καρδιάς μας ἀπὸ τὰ ζιζάνια. Στὴν θέσῃ τους φυτεύει λουλούδια μυρίπνοα. Κι ἔχει τόση ἀνάγκη ὁ καθένας μας ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ αὐτῇ. Τὰ ζιζάνια καθημερινὰ αὐξάνουν. Κάπου γίνονται ἀπειλητικά. Ἡ προσφορὰ βοήθειας, στὴ διαθεσὴ μας. Εἶναι ζήτημα θέλησης.

Τόσο ἀπλᾶ!

Σφίγγεται ἡ καρδιὰ κάθε σώφρονα Ἑλλήνα, τῇ στιγμῇ ποὺ καθημερινὰ τῇ θερινῇ περιόδῳ πληροφορεῖται τὴν ἀποτέφρωση ἑκατοντάδων στρεμμάτων ἐλληνικῶν δασῶν. Ἡ τρομοκρατία καὶ πολλὰ καὶ διάφορα σκοτεινὰ συμφέροντα ὑπαγορεύουν σὲ μερικοὺς ἀπάτριδες τίς ἐγκληματικὲς χειρονομίες.

Τῇ στιγμῇ ποὺ αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἐπιβίωσή μας στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ταιλαίπworu πλανήτη μας τορπιλίζεται, ἄς ἀντιδράσουμε δυναμικά. Ὅχι μόνον μὲ διαδηλώσεις, διαλέξεις, ἀρθρογραφία γιὰ τὴν προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, μὰ κάπως ἀπλούστερα καὶ σίγουρα πιὸ ἀποτελεσματικά: Φυτεύοντας ἓνα δεντράκι ὁ καθένας. Καὶ υἱοθετώντας το. Θὰ τὸ χαροῦμε κι ἐμεῖς καὶ οἱ ἐπερχόμενοι.

Ἡ ζωὴ —ἄς μὴ τὸ ξεχνᾶμε— δὲν σταματᾷ σὲ μᾶς...

Καὶ τώρα;

Οἱ πόλεις μεγεθύνονται, γίνονται ἀπρόσωπες καὶ ἀπάνθρωπες, βίαιες καὶ ἀβίωτες, τὴν ἴδια στιγμῇ ποὺ οἱ οἰκισμοὶ τῆς υπαίθρου ἐγκαταλείπονται. Ὁ... τέταρτος κόσμος τῶν μητροπόλεων εἶναι μιὰ ἐφιαλτικὴ πραγματικότητα, ποὺ οὐσιαστικά βρίσκεται στὴν ἴδια τροχιά ἢ καὶ συμπορεύεται μὲ τὸν τρίτο κόσμο σὲ συνθήκες φτώχειας καὶ ὑποβάθμισης.

Στὸν ὑπὸ ἀνάπτυξη Νότο, 60 ἑκατομμύρια στρέμματα τροπικοῦ δάσους ποὺ ἀποτελοῦσαν ἀνέκαθεν τὸν πνεύμονα τοῦ πλανήτη μας ἀποψιλώνονται καὶ μεταβάλλονται σὲ ἔρημο. Ἡ ξηρασία καὶ ἡ διάβρωση τῶν ἐδαφῶν στὴν Ἀφρική, ἐπιτείνει τὸ φαῦλο κύκλο.

Οἱ πόλεμοι τοῦ μέλλοντος εἰκάζεται ὅτι θὰ γίνουν γιὰ τὸν ἔλεγχον τῶν νερῶν καὶ ὄχι τῶν πετρελαίων ἢ τῶν ἄλλων πρώτων ὑλῶν.

Στὸν ἀναπτυγμένο Βορρὰ ἡ ὀξινὴ βροχὴ, οἱ ἐκπομπὲς ἀερίων θερμοκηπίου καὶ τὰ τοξικά ἀπόβλητα συνοδεύουν τὴν βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐντατικὴ γεωργία. Ταυτόχρονα ὅμως, ὑψώνονται φωνές

διαμαρτυρίας, προπαγανδίζεται το καθαρό περιβάλλον και εφαρμόζονται έκτεταμένα προγράμματα απορρύπανσης. Ωστόσο, υπό την πίεση του έντεινόμενου οικονομικού ανταγωνισμού, η ανάπτυξη συνεχίζεται, υπερκαταναλώνοντας φυσικούς πόρους και ενέργεια και αυξάνοντας τη ρύπανση.

Ο υπανάπτυκτος και αναπτυσσόμενος Νότος, αν και ασφυκτιά από την έλλειψη φυσικών πόρων, εξακολουθεί να έντυπωσιάζεται από τα καταναλωτικά πρότυπα του αναπτυγμένου Βορρά, τα οποία και επιζητεί, ενώ συνεχίζει να πολλαπλασιάζεται με γενετικά πρότυπα που οδηγούν σε πληθυσμιακή έκρηξη.

Μ' ένα λόγο: Σέ Νότο και Βορρά, υπανάπτυξη και υπερανάπτυξη αγνοούν τα όρια που βάζει η φύση.

Ασφαλώς πρέπει... Βεβαίως μπορεί!

Η «Μεγάλη Αθήνα», έχει γεννήσει πολλές Μικρές Αθήνες της Περιφέρειας.. Οί παράκτιες ζώνες, κάτω από την πίεση του μαζικού τουρισμού, αλλοιώνονται, οί κλειστοί κόλποι ρυπαίνονται από τα λύματα, τα σπάνια είδη φυτών και ζώων κινδυνεύουν να εξαφανιστούν.

Ο τρόπος που αναπτυσσόμαστε φαίνεται να αγνοεί ότι το συγκριτικό πλεονέκτημα για την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδος είναι το περιβάλλον και ο πολιτισμός.

Σήμερα οί προτεραιότητες έχουν αλλάξει:

- Ο τουρίστας διαλέγει περιοχές με φυσικό κάλλος, πολιτιστικές εστίες και καθαρό περιβάλλον.
- Ο καταναλωτής αγοράζει υγιεινά προϊόντα.
- Ο εργαζόμενος δεν αποδίδει, όταν η ποιότητα ζωής του είναι υποβαθμισμένη.
- Το παιδί μόνο σε μιὰ ανθρώπινη πόλη διευκολύνεται να γίνει δημιουργικός πολίτης και όχι περιθωριακό άτομο.

Η Ελλάδα, για χιλιάδες χρόνια ανέπτυξε ένα μοναδικό πολιτισμό, με τον άνθρωπο σε άρμονία με τη φύση και με σεβασμό γι' αυτή. Οί λύσεις που σήμερα προωθούνται παγκοσμίως, υπήρξαν για την Ελλάδα και τους ανθρώπους της πάγιες πρακτικές, δια μέσου των αιώνων:

Η πρώτη συστηματική ανακύκλωση για την εξοικονόμηση νερού για βιομηχανική χρήση, βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα έξω από την Αθήνα στα αρχαία μεταλλεία του Λαυρίου!

Δίκτυα αποχέτευσης και διαλογής νερού υπάρχουν στα ανάκτορα της Κνωσσού και το Ακρωτήρι της Θήρας!

Οί παραδοσιακοί μας οίκισμοί αποτελούν σήμερα πρότυπα όχι μόνο χάρη στην ξεχωριστή τους φυσιογνωμία, αλλά και ως εφαρμογές μιὰς βιοκλιματικής

αρχιτεκτονικής, δηλαδή μιὰς αρχιτεκτονικής που εναρμονίζει τα κτίσματα στο φυσικό τοπίο, αξιοποιεί το τοπικό κλίμα και εξοικονομεί ενέργεια.

Αυτό που υπήρξε ο δικός μας τρόπος και το δικό μας πρότυπο ζωής και το οποίο ο υπόλοιπος κόσμος αναζητεί σήμερα, μπορεί να ξαναγίνει το πρότυπο μιὰς ισορροπημένης ανάπτυξης ανάμεσα στην ανθρώπινη δραστηριότητα και τη φύση.

S.O.S!

Η μικρή χώρα μας διαθέτει ένα από τα πλουσιότερα οικοσυστήματα της ευρωπαϊκής ηπείρου, ενώ και τα ελληνικά πελάγη είναι από τα καθαρότερα του κόσμου. Η Ελλάδα διακρίνεται για τη μεγάλη ποικιλία της χλωρίδας και της πανίδας της, για την ιδιαιτερότητα των οικοσυστημάτων της, την αρμονία και την όμορφη των φυσικών τοπίων της.

Στη χώρα μας υπάρχουν 5.000 είδη χλωρίδας που ισοδυναμούν με έναν τεράστιο πλούτο γενετικών πόρων, καθώς και πλούσια πανίδα από θηλαστικά, έρπετα, πουλιά και αμφίβια.

Μας βαραίνει μιὰ ευθύνη που πρέπει να την συνειδητοποιήσουμε: Η βιοποικιλότητα της Ευρώπης και της Μεσογείου, εξαρτάται από τη διατήρηση της ελληνικής χλωρίδας και πανίδας.

Η Ελληνική Νομοθεσία προβλέπει την προστασία 800 ειδών χλωρίδας, 200 σπάνιων και απειλούμενων ειδών πανίδας, 10 Εθνικών Δρυμών, 11 Υδροβιότοπων, σύμβαση RAMSAR, 51 μνημείων της φύσης, 19 αισθητικών δασών και δύο θαλάσσιων πάρκων.

Αυτός ο φυσικός πλούτος, καρπός της ποικιλίας της ελληνικής υπαίθρου και του ήπιου κλίματος, διατηρείται ακόμη, επειδή η χώρα μας δεν ακολούθησε το φρενήρη ρυθμό ανάπτυξης των βιομηχανικών χωρών του Βορρά. Για τον ίδιο λόγο, η Ελλάδα έχει άμελητο μερίδιο ευθύνης στα κλασικά διακρατικά ή planetικά προβλήματα ρύπανσης, όπως η όξινη βροχή, τα ραδιενεργά απόβλητα, η ρύπανση των διασυνοριακών υδάτων και το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Ωστόσο, παρά το χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης μας, όπου «ανάπτυχθήκαμε», τα αποτελέσματα ήταν αρνητικά για μās τους ίδιους.

Η ανάπτυξη της πρωτεύουσας, που συγκεντρώνει το 35% του πληθυσμού της χώρας, το 45% της βιομηχανίας, το 50% των υπηρεσιών και το 55% των ΙΧ αυτοκινήτων, καταστρέφει το μοναδικό αττικό τοπίο. Η πολύπαθη Αττική εκπέμπει εδώ και δεκαετίες το δικό της S.O.S. Οί μεσαίες πόλεις αναπτύσσονται στο πρότυπο της Αθήνας, αναπαράγοντας την άναρχη δόμηση, την κυκλοφοριακή συμφόρηση, την ήχορρύπανση, τις ανεξέλεγκτες χωματερές...